

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	[5]
สารบัญ	[7]
บทความ: Articles	

- ❖ การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคลโล
Mind Empowerment through Vipassana Meditation Practicing Following the Approach of Luang Pu Thong Sirimongkhalo..... 1-10
ยุวดี โพธิ์ทองสุนันท์
Yuwadee Pothongsunun
- ❖ การมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกงเพียง จังหวัดน่าน
Participation of the Community according to Aparihaniyadhamma of the Apocalypse to Promote the Conservation of Hok Peng Tradition, Worship Phra That Chae Haeng, Muang Tut Sub-district, Phu Phiang District, Nan Province..... 11-22
อุดมพร อินแปง และ ธิติวุฒิ หมั่นมี
Audomporn Inpang and Thitiwut Munmee
- ❖ พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
Buddhist Integration to Promote the Quality of Working Life in the Performances Personnel, Nan Public Health Office..... 23-35
ปิยดา ขุนชุ่ม และ เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ้ง
Piyada Kunchum and Kiettisak Sukluean

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

- ❖ แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
Motivation in Dhamma Pracetice of Buddhists at Wat Thongnaim, Nongkhaem District, Bangkok..... 36-44
พระมหาพุทธสรณ์ ชัยสมบัติ, สุวิญ รักษัตย์ และ พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร
Phramaha Phutason Chaisombat, Suwin Raksat
and Phramaha Wirot Khuttawiro
- ❖ บทบาทของปูจ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน
Pu Chans' Roles in Promoting Buddhist Activities Mae Charim District, Nan Province..... 45-53
ธนกร แคว้งอินทร์, ฐิติพร สะสม และ ธนพร แคว้งอินทร์
Thanakon Kwangin, Thitiporn Sasom and Thanaphon Kwangin
- ❖ บริการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
Communication, Service Quality and Facilities Affecting Satisfaction of Users the Service of Tha Pa Subdistrict Municipality, Ko Kha District, Lampang Province..... 54-66
ณัฐวุฒิ จารุเสน และ ธนกร สิริสุคันธา
Nattawut Jarusen and Thanakorn Sirisugandha
- ❖ การสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมาธิบำบัดตามแนวพระพุทธศาสนา
Health Promotion Through Meditation Therapy Based on Buddhism..... 67-74
พระครูภาวนาปัญญาคุณ ศุภกร (ญาณัช)
Phrakhraphawanapunyakhun Suphakon (Yathanat)
- ❖ พระสงฆ์กับการรักษาสุขภาพในยุคโลกาภิวัตน์
Monks and Health Care on Globalization Era..... 75-83
พระมหาพิพัฒน์ อภิวัตตโน (อายะนันท์)
Phramaha Pipat Apiwatthano (Ayanant)

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
❖ ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา : แนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม Religious Places in Buddhism : Guidelines for Managing Cultural Tourism Resources.....	84-91
ศักดา ชัยโชติประเสริฐ, ศุภฤกษ์ รีรอ, ศิวัน วงศ์ยุทธานนท์ และ ภาสกร ดอกจันทร์ Sakda Chaichotprasert, Supalaek Reero, Siwat wongyutthanon and Phasakorn Dokchan	
❖ หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนาเพื่อความรับผิดชอบต่อทางสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน Good Governance Principles in Buddhism for Corporate Social Responsibility to Sustainable Balanced Development.....	92-100
ศุภภิดา สากระจาย, อัษฎวรรณ ขอบใจ, รัตนากร ดอนปัน, จารุวรรณ ดาสุงเนิน, สุกนธ์ทิพย์ ศรีใจวงศ์ และ ธนัสถา โรจนตระกูล Supaphida Sakajai, Attayawan Khobjai, Rattanakorn Donpan, Jarawan Dasungnoen, Sukhonthip Srijaiwong and Tanastha Rojanatrakul	
ภาคผนวก	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารธรรมวัตร	

การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคล

Mind Empowerment through Vipassana Meditation Practicing
Following the Approach of Luang Pu Thong Sirimongkhalo

ยุวดี โพธิ์ทองสุนันท์

Yuwadee Pothongsunun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College, Thailand

Corresponding Author's E-mail: onefinedayyu@gmail.com

Tel. 081-845-9775

Received August 18, 2024; Revised December 18, 2024; Accepted December 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน 2) ศึกษากระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3) วิเคราะห์การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณานเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีหลักการและวิธีปฏิบัติตามพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสส สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาเถรวาท 2) กระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีการสอนที่เป็นขั้นตอน สอนและสอบอารมณ์แบบเดียว 3) วิเคราะห์การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ประเด็นหลัก ผู้ปฏิบัติสามารถสร้างพลังใจด้วยตนเอง มีจิตใจเข้มแข็ง เข้าใจชีวิตและธรรมชาตินมากขึ้น ประเด็นรอง 6 ข้อ (1) การเสริมสร้างพลังใจโดยใช้หลักพละ 5 ได้ผลดีในการเสริมสร้างความเชื่อที่ถูกต้อง ความเพียรในการปฏิบัติกิจต่างๆ การระลึกรู้ จิตใจแน่วแน่ในอารมณ์เดียว และ การเสริมสร้างความรู้เท่าทันกิเลส (2) ความคาดหวังของการมาปฏิบัติคือ ความสุขสงบในชีวิต (3) วิธีและผลการปฏิบัติ ใช้ความเพียรพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม รู้ตัวทั่วพร้อม ผลการปฏิบัติแตกต่างกัน ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต อารมณ์ และสติปัญญา (4) ผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจ สุขภาพแข็งแรงขึ้น จิตใจเข้มแข็ง มีพลังใจมากขึ้น (5) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การเรียน เป็นผลดีต่อตนเองและสังคม (6) ทศนคติต่อการปฏิบัติดี มีพลังใจ

คำสำคัญ: การเสริมสร้างพลังใจ, วิปัสสนากัมมัฏฐาน, หลวงปู่ทอง สิริมงคล

Abstract

The purpose of this article was: 1) to study Vipassana meditation, 2) to study the process of mind empowerment, 3) to analyze mind empowerment through Vipassana meditation practicing following the approach of Luang Pu Tong Sirimongalo. This was qualitative research, studying through documents and field by interviewing 25 key informants. Data were conducted and presented in narrative form.

The results revealed that: 1) Vipassana meditation practicing had Principles and practices according to the Tripitaka, Commentaries, and Pakaranavises. It aligned with the practices of Theravada Buddhism, 2) The process of mind empowerment was a single systematic path, teaching and test emotions individually, 3) The primary point for analysis of mind empowerment was mental empowerment. The practitioners could develop mind empowerment by themselves, having more senses and stronger mind. For the secondary points, there were six of them: (1) Mental empowerment through the Balas: it was found that the most of practitioners were led by faith which was then followed by preservice, mindfulness, concentration and wisdom; (2) expectation on the practicing: it was found that most of the practitioners expected happiness and peace; (3) methods and experience of practicing: for the methods, they used perseverance on observing their bodies, feelings, mind, and mental objects. For the experience of the practicing, it was varied in terms of physical, mental, emotional, and intellectual health; (4) mental empowerment's effect on physical and mental health, it helped cure some diseases and enhanced energy and strength. For the mental health, it enhanced mental strength and empowerment; (5) practicing application in practice: the practitioners applied the experience of practicing in daily lives, at work, as well as in studying, bringing in good results for themselves and the societies; (6) attitude towards the practicing: the practitioners had great attitudes, happiness, peace and mind power.

Keywords: Mind Empowerment, Vipassana Meditation, Luang Pu Tong Sirimongalo

บทนำ

พระพุทธศาสนา คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหลักความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ที่พระองค์ทรงค้นพบ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) พระพุทธศาสนาเกิดที่ประเทศอินเดียก่อนพุทธศักราช 45 ปี เป็นศาสนาแห่งปัญญาและเหตุผล พระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์ใช้สติปัญญาคิด พิจารณาถึงเหตุและผลทั้งสาระและรูปแบบ เน้นหลักการศึกษาเรียนรู้หลักธรรม แล้วนำมาฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อีกทั้งเน้นการฝึกฝน ฝึกปฏิบัติ พัฒนาด้านจิตใจด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดับทุกข์ และการหลุดพ้นจากทุกข์ของวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด นั่นคือ “นิพพาน” (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) จุดมุ่งหมายที่สำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การช่วยให้มนุษย์พ้นจากทุกข์ หรือดำรงชีวิตอยู่ได้โดยอยู่ท่ามกลางความทุกข์ โดยทุกข์น้อยหรือไม่ทุกข์ ศาสนาเป็นระบบปฏิบัติที่จะช่วยบรรเทาเรื่องความทุกข์ได้ เป็นกฎธรรมชาติ หัวใจสำคัญของคำว่า “ศาสนา” มุ่งเน้นการฝึกพัฒนาด้านจิตใจ ไม่ใช่เพียงคำสอนเท่านั้น (คณะศิษยานุศิษย์ หลวงปู่ทอง สิริมงคล, 2565)

เป็นที่ทราบกันดีว่าในยุคปัจจุบัน ช่วงพ.ศ. 2562 เป็นช่วงที่ทั่วโลกรวมถึงประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตอย่างใหญ่หลวง ซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของ โควิด 19 ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียของประชากร การเจ็บป่วย ความหวาดกลัว จากสถิติกรมอนามัย ข้อมูล ณ วันที่ 15 พฤษภาคม 2566 ผู้ติดเชื้อประเทศไทย 4,755,175 หายแล้ว 4,692,636 เสียชีวิต 34,425 ราย ผู้ติดเชื้อทั่วโลก 674,300,771 หายแล้ว 667,507,547 เสียชีวิต 6,793,224 (กรมอนามัย, 2566) ผู้คนสูญเสียญาติมิตร เพื่อน และคนรู้จักมากมายทำให้เสียกำลังใจ กำลังกาย ตลอดจนกำลังทรัพย์ ส่งผลกระทบให้เกิดเศรษฐกิจโลกถดถอย ผู้คนต้องว่างงาน ธุรกิจประสบปัญหาขาดทุน บางรายต้องปิดกิจการ เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม นอกจากนี้ ยังเป็นช่วงเวลาที่เทคโนโลยีต่างๆ พัฒนาอย่างก้าวหน้า รวดเร็ว อย่างก้าวกระโดด ด้านภูมิอากาศมีสภาพการเปลี่ยนแปลงที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ยาเสพติด ยาบ้าระบาดอย่างกว้างขวางและมีราคาถูก สามารถเข้าถึงแหล่งซื้อขายได้ง่าย ส่งผลให้อาชญากรรมมีมากขึ้น ทวีความรุนแรง สังคมขาดความปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต ศีลธรรม จริยธรรม ของคนเสื่อมลง ผู้คนไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ดีงาม ปัญหาหนี้สินเพิ่มสูงขึ้น การเป็นสังคมผู้สูงวัยของประเทศไทยและหลายประเทศทั่วโลกทวีปัญหา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง การปกครอง รวมถึง ภัยจากสงคราม เช่น สงครามรัสเซีย-ยูเครนที่ยืดเยื้อมานาน ดังนั้น การดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย ถ้ามนุษย์มีสภาพจิตใจอ่อนแอ ไม่มีสติปัญญาในการแก้ปัญหา ไม่มองเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง ไม่สามารถรับมือกับความทุกข์ การเปลี่ยนแปลงหลายๆด้านที่เข้ามารุมเร้า สภาพร่างกายและจิตใจก็จะบอบช้ำ ความทุกข์เข้าครอบงำเมื่อมีความเครียด ความกดดันทับถม ทำให้เป็นโรคจิต โรคซึมเศร้าในที่สุดอาจหาทางออกโดยการหนีปัญหา คิดสั้น ฆ่าตัวตาย ทำร้ายคนรอบข้างทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ของมวลมนุษยชาติ

มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ เป็นความจริงแห่งธรรมชาติของมนุษย์ พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ ซึ่งความสัมพันธ์กับความเป็นพระศาสดา และการทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า ดังที่พระพุทธพจน์มากมาย ที่เน้นหลักการฝึกฝนพัฒนาตนของมนุษย์ อีกทั้งส่งเสริมให้กำลังใจ ให้ทุกคนมุ่งมั่น ใฝ่การศึกษาพัฒนาดน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562)

สติ เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้เราเข้าใจธรรม และนำไปสู่นิพพาน ซึ่งเป็นการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง วิธีการเจริญสติมีมานาน และมีหลายวิธีด้วยกันในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางการฝึกสติ การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยการปฏิบัติ “กรรมฐาน” กรรมฐานมี 2 อย่างคือ 1) สมถกรรมฐาน มุ่งเน้นความสงบในโลก มุ่งเอาฌาน เป็นความสงบทางโลกิยะ เพื่อได้โลกียอภิญญา อันมีพรหมภูมิเป็นสูงสุด 2) วิปัสสนากรรมฐาน มุ่งเน้นความสงบที่พ้นจากโลก เป็นโลกุตตระ ที่พระนิพพานเป็นที่สุด สมถกรรมฐาน เพ่งเอาสิ่งที่โลกสมมุติ เพ่งบัญญัติเป็นอารมณ์ ซึ่งมีทั้งหมด 40 อารมณ์ วิปัสสนากรรมฐาน เพ่งรูปรูปนาม ชันธ์ เพ่งปรมาณต์ เป็นอารมณ์ (ส. มหาปัญญาภิรักษ์, 2556)

พละ 5 เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนการเสริมสร้างพลังใจโดยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน พละ แปลว่า กำลัง หมายถึง สภาวะที่มีกำลังหนักแน่นมั่นคง สภาวะที่ทำให้ไม่หวั่นไหวไปในเรื่องที่ตรงกันข้าม พละ 5 ได้แก่ สัทธาพละ คือศรัทธาความเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่หวั่นไหวในสภาวะที่ไม่น่าศรัทธา วิริยะพละ คือ ความเพียรพยายามที่มีกำลัง ไม่หวั่นไหวไปในความเกียจคร้าน สติพละ คือความรู้ตัวทั่วพร้อม สติเป็นเครื่องรักษาจิต สมาธิพละ คือ ความตั้งมั่น ความตั้งใจ ปัญญาพละ คือ ความรอบรู้ตามความเป็นจริง ไม่หวั่นไหวไปทางอวิชา (สุภีร์ ทุมทอง, 2558)

สติปัฏฐาน คือ หลักการฝึกจิตให้มีสติสู่การรู้แจ้ง เห็นแจ้งไตรลักษณ์ การฝึกสติปัฏฐาน เป็นการพัฒนาสติ ทำให้จิตใจเข้มแข็ง รู้เท่าทันความเป็นจริงตามหลักธรรม การที่จิตมีกำลังเข้มแข็ง สามารถทำลายล้าง

ความคิดปรุงแต่งและอวิชชาต่างๆได้ ทำให้ผู้ฝึกมีภาวะความรู้ การตื่นและเบิกบาน เมื่อมีความทุกข์ก็จะเข้าใจทุกข์ สามารถจัดการปัญหารับมือกับความทุกข์ จนกระทั่งสามารถอยู่ท่ามกลางความทุกข์ได้ สติปัฏฐาน แปลตามศัพท์คือ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริง ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย คัมภีร์มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นหนทางเดียว หนทางเอก ที่จะทำจิตใจมนุษย์ให้บริสุทธิ์ เพื่อดับความทุกข์ และเพื่อให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อมูลข้างต้น การปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้วางแนวทางให้เห็นสังขารของชีวิตของธรรมชาติ ทำให้เกิดสติปัญญาในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สงบ สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี การฝึกปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 จะก่อให้เกิดพลังใจ มีจิตใจที่เข้มแข็ง เป็นเกราะคุ้มภัยทางใจ รู้เท่าทันความทุกข์ สามารถอยู่กับความทุกข์ได้ เห็นทุกข้ออย่างตามความเป็นจริง ตามหลักไตรลักษณ์ และสามารถไม่สูญจุ่มงหมายสูงสุดในทางพุทธศาสนา คือ นิพพาน

ปัจจุบันมีการสอนหลักสูตรฝึกการวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นที่กว้างขวาง มีวัดและสถานปฏิบัติธรรมหลายแห่งที่มุ่งฝึกสอน พัฒนาผู้คนที่สนใจศึกษาระยะและฝึกปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระศาสดา พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพรหม วิ (พระอาจารย์ทอง สิริมงคล) ท่านเป็นพระอรหันต์ที่ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ มีจริยาวัตรปฏิบัติที่งดงาม ท่านเป็นพระมหาเถระ เป็นผู้มีความฉลาด ผู้ทรงไว้ซึ่งสติปัฏฐาน 4 ผู้มีสติและไม่ประมาท ท่านได้ถ่ายทอดทฤษฎี คำสอน การปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่ฆราวาสศิษย์ เพื่อชี้ทางให้ดับทุกข์ และพ้นจากการเวียนว่ายในวัฏฏะสงสารนี้ไปสู่ “นิพพาน” (พระพรหมมงคล, วิ. (พระอาจารย์ทอง สิริมงคล), 2565)

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคล
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคล
- 3) เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว ของหลวงปู่ทอง สิริมงคล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการศึกษาภาคสนามจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร จากข้อมูลคือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 อรรถกถา ปกรณ์วิเสส งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับกัมมัฏฐาน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และประวัติของหลวงปู่ทอง สิริมงคล

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มพระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป (2) กลุ่มพระภิกษุ 5 รูป (3) กลุ่มแม่ชี 5 คน (4) กลุ่มอุบาสก 5 คน และ (5) กลุ่มอุบาสิกา 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 25 รูป/คน เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคล กระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนา

กัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล และการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว ของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล

3. การศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยคัดเลือกจากกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มอุบาสก 5 คน และ (2) กลุ่มอุบาสิกา 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 10 คน เพื่อค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล กระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล และการวิเคราะห์การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนว ของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล

4. การศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มนิสิตภาคจันทร์-ศุกร์ (2) กลุ่มนิสิตภาคเสาร์-อาทิตย์ ทั้ง 2 กลุ่มมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1-4 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ การจัดจะแบ่งเป็น 2 ครั้งๆ ละ 2 วัน จำนวนครั้งละ 37 รูป/คน ครั้งที่ 1 จัดวันที่ 27-28 กันยายน 2566 มีการบรรยายหัวข้อ “ความจำเป็นในการสร้างพลังใจในยุคปัจจุบัน และการนำหลักธรรมพละห้ามาเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน” โดยพระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาส และครั้งที่ 2 จัดวันที่ 14-15 ตุลาคม 2566 ณ วัดอรัญญาวาส จังหวัดน่าน มีการบรรยายหัวข้อ “ความจำเป็นในการสร้างพลังใจในยุคปัจจุบัน และการนำหลักธรรมพละ 5 มาเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน” โดยพระชยานันทมุนี, รศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ผลการวิจัย

1. ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล

หลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล เป็นไปตามพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และปกรณ์วิเสส โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 คือ (1) กายานุปัสสนา (2) เวทนานุปัสสนา (3) จิตตานุปัสสนา (4) ธัมมานุปัสสนา กำหนดสติตามรู้อยู่ทุกๆ อิริยาบถใหญ่ น้อยตลอดเวลา และให้ทันกับอารมณ์ปัจจุบัน ทำตามขั้นตอนที่ถูกต้อง และทำอย่าง

2. ศึกษากระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล

กระบวนการเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังคโล เป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอนเดียวกัน โยคีที่มาปฏิบัติต้องทำตามขั้นตอน กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด เริ่มตั้งแต่พิธีรับพระกัมมัฏฐาน การรับฟังโอวาทจากพระวิปัสสนาจารย์ แม่ครู/พระจะสาธิตการกราบสติปัฏฐาน 4 การเดินจงกรม การนั่งในเบาะตั่ง การสอนที่นี่เป็นระบบสอนเดี่ยว สอบอารมณ์เดี่ยวเพื่อรายงานผลการปฏิบัติ มีการสอบอารมณ์ทุกวัน ยกเว้นวันพระ เช่นเดียวกับพิธีรับพระกัมมัฏฐานมีทุกวันช่วงบ่าย 4 โมงเย็น ยกเว้นวันพระเช่นกัน เมื่อปฏิบัติครบกำหนด พระวิปัสสนาจารย์จะให้เข้าอธิษฐาน 3 วัน 3 คืน ต้องปิดวาจา ไม่นอน ให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ห้ามอาบน้ำ เมื่อผ่านขั้นตอนนี้ถึงจะอนุญาตให้กลับบ้าน เมื่อมีเวลาว่างควรมาปฏิบัติทวนญาณที่วัดอีก 10 วันโดย 2 วันสุดท้ายต้องเข้าอธิษฐานเหมือนเดิม ส่วนวัดพระธาตุแช่แห้ง เป็นการปฏิบัติกลุ่มในห้องเรียน การสอบอารมณ์ทำเป็นกลุ่มๆ 7-10 ท่าน ขั้นตอนจะเหมือนกัน

3. วิเคราะห์การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของ หลวงปู่ทอง สิริมงคล

การเสริมสร้างพลังใจเป็นสิ่งที่จำเป็นมากในยุคสมัยนี้ เพราะโลกเดี๋ยวนี้อยู่ยากมากขึ้นกว่าสมัยก่อน ปัญหามากมาย ทั้งเศรษฐกิจ ยาเสพติด โรคระบาด มิจฉาชีพ การแข่งขัน อาชญากรรม สงคราม โรคภัยไข้เจ็บ สื่อโซเชียลเข้าถึงได้ง่าย เสพข่าวได้ง่ายขึ้น ทำให้คนมีความเครียด พบปัญหากดดัน ใครเข้มแข็ง มีกำลังใจดี ก็ฝ่าฟันอุปสรรคได้ คนที่อ่อนแอไม่มีพลังใจก็ต้องพ่ายแพ้ ทำให้เจ็บปวด เป็นโรคเครียดมีปัญหาสภาพจิต อาจถึงขั้นทำร้ายตนเองและผู้อื่น เป็นการทำลายทรัพยากรของโลกอย่างน่าเสียดาย

ประเด็นหลัก การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวหลวงปู่ทอง สิริมงคล ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถ สร้างกำลังใจด้วยตนเอง จิตใจเข้มแข็ง มั่นคงขึ้น มองทุกอย่างตามความเป็นจริง เข้าใจชีวิตและธรรมชาติมากขึ้น ปลอ่ยวางได้ดี จิตใจสงบ ผ่องใส ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น

ประเด็นรอง ดังนี้

1. การเสริมสร้างพลังใจโดยใช้หลักผละ 5 คือ สัทธาผละ วิริยะผละ สติผละ สมาธิผละ และปัญญาผละ จะเป็นขั้นตอนช่วงต้นที่สำคัญมากในการฝึกปฏิบัติ การเข้าอธิษฐานจิตและการทวนญาณทำให้ได้ผลดีอีกด้วย ผู้ที่มาปฏิบัติส่วนใหญ่ จะมีศรัทธาแน่น แล้ววิริยะ สติ สมาธิปัญญา จะเกิดตามมา แต่ก็มีหลายๆท่านที่ยังไม่มีศรัทธาต่อการปฏิบัติ แต่อยากรู้ว่าเป็นอย่างไร มีตัวอย่างไร ปฏิบัติแล้วจะได้อะไร มาทดลองปฏิบัติธรรม เพื่อค้นหาคำตอบให้ตัวเอง แต่เมื่อได้ปฏิบัติแล้วทุกท่านได้เห็นผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง จึงเกิดศรัทธา ส่วนท่านที่ตามเพื่อนมา เมื่อได้ลองปฏิบัติแล้วก็เห็นผล

2. ความคาดหวังของการปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่คือ สุข ความสงบในชีวิต ให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง มีธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยว ส่วนใหญ่เชื่อว่าปฏิบัติแล้วได้บุญมาก เป็นการสะสมแต้มบุญ ตายไปแล้วจะขึ้นสวรรค์ ปิดอบายภูมิแน่นอน มีบ้างที่มาปฏิบัติเพื่อแก้บน เพื่อยุติกรรมเร็วๆ บางท่านผัดหวังในชีวิตอกหัก ไม่สมหวังในความรัก หรือไม่สบาย ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

3. การเสริมสร้างพลังใจด้านวิธีนั้น ใช้วิธีเดียวกัน คือ ให้เพียรพิจารณากาย เวทนาจิต ธรรม พร้อมบริกรรมพองหนอ ยุบหนอ กำหนดตามดูลมหายใจเข้า ท้องพอง พองหนอ ลมหายใจออก ท้องยุบ ยุบหนอ ให้ปฏิบัติอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง โดยผู้ปฏิบัติต้องเริ่มจากการกราบสติปัฏฐาน 4 ตามด้วยการเดินจงกรม และนั่งสมาธิ ส่วนวัดพระธาตุแช่แห้ง จะมีการสวดมนต์ก่อนทุกครั้งที่จะปฏิบัติ และเป็นการสอนในห้องแบบรวมตลอดจนการสอบอารมณ์แบบรวม

ส่วนผลการปฏิบัติแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล บางท่านทำถูกวิธี ทำอย่างต่อเนื่อง ก็เห็นผลด้วยตนเอง เร็วช้าต่างกันไปตามปัจจัย โดยผลจากการปฏิบัติแบ่งได้ดังนี้

(1) ด้านสุขภาพร่างกาย แข็งแรงขึ้น มีความต้านทานโรคดีขึ้น ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้
(2) ด้านสุขภาพจิต เข้มแข็งขึ้น สามารถสร้างกำลังใจให้ตนเอง จิตใจโปร่ง เบาสบาย ปลอ่ยวาง
(3) ด้านอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ไม่หงุดหงิด ไม่อารมณ์เหวี่ยงวีนขึ้นๆ ลงๆ ใช้อารมณ์ในการโต้ตอบน้อยลง

(4) ทางด้านสติปัญญา มีความจำดีขึ้น คิดอะไรได้เร็ว ไม่สับสนวุ่นวาย มีสติ สมาธิ ปัญญาดีขึ้น มีเหตุผล สามารถรับมือกับปัญหาได้ดีขึ้น

4. การเสริมสร้างพลังใจด้านผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจ การปฏิบัติที่ถูกต้องและทำอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลต่อสภาพร่างกาย ทำให้ร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี ลดความเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนสุขภาพทางจิตใจ ทำให้จิตใจผ่องใส คิดบวก ปลอ่ยวางบางเรื่องได้ มีเมตตา ใจเย็นลง ผลการปฏิบัติแบ่งได้ดังนี้

(1) ด้านสุขภาพร่างกายดีขึ้น การปฏิบัติธรรมช่วยรักษาโรคได้บางโรค มีกำลังใจและแข็งแรงขึ้น

(2) ด้านสุขภาพจิตใจ เข้มแข็ง มีพลังใจมากขึ้น ลดความตึงเครียด ไม่หงุดหงิดง่าย เข้าใจสังขาร ไตรลักษณ์ สามารถปล่อยวางลงได้

5. การเสริมสร้างพลังใจด้านการประยุกต์ใช้การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติธรรมได้นำผลการปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน ตลอดจนการศึกษาเล่าเรียน บางท่านนำไปสั่งสอนลูกหลาน เพื่อนๆ และคนใกล้ตัว เป็นสิ่งที่ดีมาก สังคมอยู่อย่างร่มใสงบสุข เนื่องจากผู้ปฏิบัติจะมีสติ สมาธิมากขึ้น ความจำไม่หลงลืม ทำให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาเล่าเรียนมีสมาธิและจำได้ดีขึ้น เป็นผลดีต่อตนเอง

6. การเสริมสร้างพลังใจด้านทัศนคติต่อการปฏิบัติ ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมดีมาก พอได้ลงมือปฏิบัติธรรม ปฏิบัติไปได้ซักระยะอย่างต่อเนื่องและถูกวิธีก็จะเห็นผลด้วยตนเองว่า การปฏิบัติธรรมดีต่อสภาพจิตใจ มีความสุข สงบและมีพลังใจ ทั้งสุขภาพร่างกายก็แข็งแรงขึ้น จากการที่ได้เดินจงกรมการหายใจเข้า-ออกอย่างถูกวิธี ทัศนคติต่อการปฏิบัติมีทั้งด้านบวก ด้านลบ และเฉยๆ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเรียนรู้ ภูมิหลังของผู้ปฏิบัติ ส่วนใหญ่มีทัศนคติบวกต่อพระพุทธศาสนา รวมถึงการปฏิบัติธรรม เพราะถูกรับรู้ปลุกฝังมาแต่เด็ก โดยการสั่งสอนและปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ทำให้ซึมซับมาตลอด ทัศนคติด้านลบมีน้อย เนื่องจาก การเสพข่าวทางลบในเรื่องการปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ และเรื่องลบในวงการพระพุทธศาสนา และมีส่วนน้อยที่รู้สึกเฉยๆ เพราะยังอายุน้อย เป็นวัยรุ่นสมัยใหม่ และเป็นเด็กกรุงเทพฯ ทั้งหมด เมื่อได้ปฏิบัติธรรมทัศนคติเปลี่ยนจากลบเฉยๆ เป็นบวก เพราะได้ผลดีจากการปฏิบัติ ตลอดจนได้กำลังใจดีๆ ข้อคิดดีๆ จากพระวิปัสสนาจารย์ ผลเกิดขึ้นโดยตรงกับตนเอง ทำให้ทัศนคติเปลี่ยนได้

อภิปรายผลการวิจัย

การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคล มีผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจ โดยผู้ปฏิบัติธรรมมีสุขภาพกายแข็งแรงขึ้น โรคภัยไข้เจ็บทุเลาลง ร่างกายทำงานเป็นระบบ การหายใจ และการนอนหลับดีขึ้น ส่วนผลการปฏิบัติทางด้านจิตใจดีขึ้น เข้มแข็ง มีกำลังใจมากขึ้น ไม่เครียด หงุดหงิด โมโหน้อยลง อารมณ์ สติ สมาธิ ปัญญาดีขึ้น ใจเย็นลง สามารถปล่อยวางบางเรื่องลงได้ จะมีสติก่อนจะพูด คิดถึงเหตุผล มองเห็นสังขารของชีวิต ทุกอย่างย่อมเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อทราบว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็จะลดความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลงลงได้ อีกทั้งยังมีความคิดอ่าน สร้างสรรค์ได้เมื่อจิตนิ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระปลัดสมภาร สมภาโร (ทวีรัตน์), 2564) ที่มีผลการวิจัยว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำให้ผู้ปฏิบัติมีการพัฒนาสติ การปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 โดยกำหนดในฐานทั้ง 4 คือกาย เวทนา จิต ธรรม ทำให้ผู้ปฏิบัติมีสติ ต่อเนื่องจนเกิดสมาธิ ส่งผลให้จิตใจสงบ ทำให้เกิดปัญญามองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง มองเห็นไตรลักษณ์ ทุกอย่างเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ทุกสิ่งไม่มีตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ การรู้ตามความเป็นจริงจะทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัติปล่อยวาง ไม่ยึดติดในตัวตน ของเขา ของเราได้ ผู้ปฏิบัติจะค่อยปล่อยวางในรูปนาม ไม่ยึดมั่น ถือมั่น มีความสุข สงบ ปิติ ไม่ฟุ้งซ่าน สุขภาพจิตก็จะดีขึ้นตามลำดับ ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 สามารถแก้ไขโรคทางจิต ปัญหาทางอารมณ์ มีผลเชิงบวก มีผลดีที่จะนำไปใช้แก้ไข้ปัญหาและป้องกันภาวะสุขภาพจิต ลดความเครียด ความวิตกกังวล สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระพยุ่ง เมธาวิ (สืบสำราญ), 2560) ที่มีผลการวิจัยว่า ประโยชน์และคุณค่าทางด้านกาย เป็นการพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) เพื่อจำกัดกิเลสอย่างหยาบ เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (กายภาวนา) เพื่อประโยชน์สุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลา มีสติคอยกำกับตัวเองอยู่ตลอดเวลา มีสติกับตัวเองไม่ทำความเดือดร้อนให้ตนเอง และผู้อื่น การปฏิบัติเพื่อลด ละเลิก รู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นอนัตตา เมื่อมีสติ สมาธิ

ปัญญา จะเห็นทุกอย่างตามความเป็นจริง รู้เท่าทันกิเลส รู้จักโลก รู้จักชีวิต ทำให้ปล่อยวางลงได้ มีเมตตา ลด อึดตา พร้อมทั้งจะทำประโยชน์ให้ตนเองครอบครัวสังคมต่อไป, สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหานันท อนุตตโร และคณะ, 2564) ที่มีผลการวิจัยว่า การปฏิบัติวิปัสสนาหรือการเจริญสมณะกัมมัฏฐานสามารถบำบัด ความเครียดช่วยบริหารจัดการให้อยู่กับปัจจุบันให้จิตสงบไม่ฟุ้งซ่านไม่ตื่นเต้นกระวนกระวายใจเมื่อสุขภาพจิตดี สุขภาพกายก็จะดีตามวิธีปฏิบัติทำไม่ต้องคุณมากมายแต่ต้องใช้ความเพียรความอดทนทำอย่างต่อเนื่องและถูก วิธีการจะทำให้เห็นผลด้วยตนเองความสมดุลของร่างกายจิตใจอารมณ์จะดีขึ้นรักษาโรคเครียดโรคซึมเศร้า บรรเทาอาการเจ็บปวดต่างๆ รวมถึงอาจารย์นอนไม่หลับทำให้นอนหลับได้ง่ายขึ้นเหมาะสมกับสถานการณ์ ปัจจุบันอย่างยิ่งนอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยพบว่าสมาธิช่วยบำบัดความเครียดได้ผลดี และสอดคล้องกับ (Daphne M. Davis, Ph.D & Jeffrey A. Hayes, Ph.D., 2012) ที่กล่าวถึงประโยชน์ของการมีสติซึ่งเป็นผลของการ ปฏิบัติกรรมฐานว่า ทำให้การครุ่นคิดลดลง ลดความเครียดลง ช่วยเพิ่มความจำ มีสมาธิด้านการรับรู้ได้ดีขึ้น ช่วยควบคุมอารมณ์ เรียนรู้ด้วยความเข้าใจและใช้เหตุผลมากขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนรอบข้าง เข้าใจ ตัวตน ค้นพบตัวเอง และมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นความเครียด คุณภาพของชีวิตดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรม จัดสรรงบประมาณ ประจำปี ลงสู่ชุมชน วัดให้ทั่วถึง
- (2) ภาครัฐและหน่วยงานการศึกษา ควรบรรจุวิชาปฏิบัติธรรมไว้ในหลักสูตรการเรียน ตั้งแต่ชั้น อนุบาลถึงชั้นปริญญาตรี โดยบรรจุไว้ในหลักสูตร
- (3) ควรสนับสนุนส่งเสริมการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ให้มีทุกอำเภอ นอกจากอบรมการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ควรเพิ่มวิชา จิตวิทยา ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์ เพื่อพระวิปัสสนาจารย์จะได้เก็บรวบรวมทำ ดาต้าเบส ทำให้ติดตามผลได้ทุก 6 เดือนถึง 1 ปี และควรอบรมความรู้เทคนิคใหม่ๆ เสมอ ส่งเสริมให้ท่าน พัฒนาตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมงคลโล ได้ผลดีต่อสภาพร่างกายและจิตใจ โดยด้านจิตใจได้ทำให้เกิดพลังใจในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นควรขยายผลไปยังกลุ่มเป้าหมายคือ (1) นักเรียน นิสิต นักศึกษา เริ่มฝึกตั้งแต่ชั้นประถม (2) คนทำงานทุกอาชีพ (3) กลุ่มผู้สูงอายุ (4) คนป่วย ทางด้าน ร่างกายและจิตใจ เช่นผู้ป่วยโรคซึมเศร้า (5) กลุ่มคนด้อยโอกาส เช่น เด็กในสถานสงเคราะห์เด็ก คนชราใน บ้านพักคนชรา (6) ผู้ต้องขังในสถานทัณฑสถาน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำวิจัยดังต่อไปนี้

- (1) การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติสมณกัมมัฏฐานตามแนวของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร
- (2) การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของเยาวชนไทย
- (3) การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้สูงอายุในประเทศไทย
- (4) การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

องค์ความรู้

การเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง สิริมังโล ได้องค์ความรู้สำคัญ 3 ด้าน คือ

1) การเสริมสร้างพลังใจด้านผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจ ในส่วนของสุขภาพจิต ทำให้สามารถสร้างพลังใจให้ตนเองได้ มีกำลังใจในการรับมือกับปัญหาได้ มีความคิดที่ถูกต้องมากขึ้น มองโลกในแง่ดี ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ใจเย็นสงบ ไม่หงุดหงิดโมโหง่าย เข้าใจชีวิตและสัจธรรมมากขึ้น ทำให้ปล่อยวางลงได้บ้าง ในส่วนของสุขภาพร่างกาย โรคต่างๆ ค่อยบรรเทา มีกำลังวังชาและแข็งแรงขึ้น

2) การเสริมสร้างพลังใจด้านการประยุกต์ใช้การปฏิบัติ ส่งผลให้ทำให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาเล่าเรียนมีสมาธิและจำได้ดีขึ้น เป็นผลดีต่อตนเอง

3) การเสริมสร้างพลังใจด้านทัศนคติต่อการปฏิบัติ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนมากมีทัศนคติที่ดี ถูกปลูกฝังจากครอบครัว คนรอบข้างให้เข้าถึงพระพุทธศาสนา สามารถสรุปเป็นแผนผังองค์ความรู้จากงานวิจัยได้ดังนี้

สรุป

กำลังใจเป็นสิ่งที่สามารถสร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของหลวงปู่ทอง เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างพลังใจด้วยการปฏิบัติอย่างถูกวิธี ตามขั้นตอน และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักธรรมพละ 5 เป็นธรรมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติ ได้แก่ 1) สัทธาพละ การเสริมสร้างความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง ในสิ่งที่ดีงาม 2) วิริยะพละ การเสริมสร้างความเพียร ความพยายามในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ 3) สติพละ การเสริมสร้างการระลึกถึง มีสติรู้ตัวตลอดเวลา 4) สมาธิพละ การเสริมสร้างจิตใจ อารมณ์ที่แน่วแน่มั่นคงในอารมณ์เดียวในขณะปัจจุบัน 5) ปัญญาพละ การเสริมสร้างความรู้ ความรู้ที่ถูกต้อง รู้เท่าทันกิเลส ใช้สติปัญญา 4 พิจารณาอาการที่เกิดขึ้นกับกาย เวทนา จิต ธรรม ผูกกำหนดรู้ให้ทันอารมณ์ปัจจุบัน ผลการปฏิบัติแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายปัจจัย การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีผลต่อสุขภาพทางกาย ทำให้สุขภาพดีขึ้น ร่างกายแข็งแรงขึ้น สุขภาพทางใจ ทำให้จิตใจเข้มแข็ง มีพลังใจมากขึ้น อารมณ์ดี ใจเย็น ปล่อยวางได้ สติปัญญาดีขึ้น มีสติรู้ตัว ยับยั้งชั่งใจได้มากขึ้น ผู้ปฏิบัติได้นำหลักธรรมและผลการปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวัน การทำกิจการงาน การศึกษาเล่าเรียนเป็นผลดีต่อตัวเอง ครอบครัว สังคมตลอดจนประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย. (2566). *สรุปสถิติทั่วโลก รายงานสถานการณ์โควิด-19 ทั่วโลก*. ค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2566. จาก <https://covid19.anamai.moph.go.th/en/>.
- คณะศิษยานุศิษย์ หลวงปู่ทอง สิริมงคลโล. (2565). *ทางสายเอก*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). เชียงใหม่: ดาราวรรณการพิมพ์.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดสมภาร สมภาโร (ทวีรัตน์). (2564). *การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาพจิตของบุคคล*. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพยุง เมธาวิ (สืบสำราญ). (2560). *การวิจัยประยุกต์ใช้วิปัสสนากัมมัฏฐานของวัดราษฎร์บำรุงหนองลี ตำบลโพทะเล อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสิงห์บุรี*. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมมงคล, วิ. (พระอาจารย์ทอง สิริมงคลโล). (2565). *คู่มือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน 4*. เชียงใหม่: ดาราวรรณการพิมพ์.
- พระมหานันต์ อนุตตโร และคณะ. (2564). การปฏิบัติกัมมัฏฐาน เพื่อบำบัดความเครียด. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 5(2), 329-342.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ส. มหาปัญญาภิกขุ. (2556). *ฝึกใจให้รู้แจ้งตามหลักสติปัฏฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วาย เอ็ม ศรีเอทีฟ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 51). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- สุกักร์ ทุมทอง. (2558). *อินทรี 5 พละ 5 (ชุดโพธิปักขิยธรรม)*. นนทบุรี: ภาพพิมพ์.
- Daphne M. Davis, Ph.D. & Jeffrey A. Hayes, Ph.D. (2012). What are the benefits of mind-fulness. *American Psychology Association*, 43(7), 64-79.

การมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการ
อนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง
ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

Participation of the Community according to Aparihaniyadhamma of
the Apocalypse to Promote the Conservation of Hok Peng Tradition,
Worship Phra That Chae Haeng, Muang Tut Sub-district,
Phu Phiang District, Nan Province

¹อุดมพร อินแปง และ ²ธิติวติ หมั่นมี

¹Audomporn Inpang and ²Thitiwut Munmee

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College, Thailand

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: thiyadakheancom@gmail.com

¹Tel. 095-693-6604

Received August 17, 2024; Revised August 30, 2024; Accepted September 7, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง จำแนกเพศ อายุ การศึกษา และรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย 3) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง มี 6 ด้าน คือ 1) การส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้ 2) การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น 3) การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 5) การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา 6) การบรรจุประเพณีวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, อปริหานิยธรรม, ประเพณีหกเป็ง

Abstract

The purpose of this article was: 1) to study the level of community participation in promoting the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition, 2) to compare people's opinions on community participation in promoting the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition, classified by personal factors, 3) to propose guidelines for developing community participation based on the principle of Aparihaniyadhamma in promoting the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition. This is mixed-methods research.

The research results found that: 1) the level of community participation based on the principle of non-perishableness to promote the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition was overall at a high level. 2) Comparing the community participation in promoting the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition classified by gender, age, education, and income, there were differences in the participation in promoting the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition, so the research hypothesis was rejected. As for people with different occupations, the participation in promoting the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition was significantly different at a statistical level of 0.05, so the research hypothesis was accepted. And 3) the guidelines for developing community participation based on the principle of non-perishableness to promote the conservation of the Hok Peng worship of Phra That Chae Haeng tradition consist of 6 aspects as follows: 1) Promoting knowledge and transferring knowledge 2) Building relationships among generations (social interaction) 3) Improving to be consistent with social changes 4) Support from government agencies 5) Building networks of knowledge 6) Incorporating local traditions and cultures into the basic education curriculum.

Keywords: Participation, Aparihaniyadhamma, Hok Peng Festival

บทนำ

ประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติของกลุ่มคนในสังคมให้เกิดระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ประเพณีไทยก็จะชี้ให้เห็นถึงวิถีของคนในสังคมไทย ถ้าไม่มีประเพณีซึ่งเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตแล้ว สังคมไทยก็คงไม่มีหลักในการยึดถือและปฏิบัติเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน ดังนั้นคนไทยจะต้องรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไว้ โดยอาศัยประเพณีอันดีงามตามแบบอย่างบรรพบุรุษที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมา (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, 2546)

ประเพณีหกเป้งนัมสการพระมหาธาตุเจ้าภูเพียงแช่แห้ง” นับเป็นประเพณีที่สืบทอดมายาวนานของชาวเมืองน่านที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน โดยในพิธีมีขบวนแห่ถ้วยเชิญน้ำทิพย์สรงพระธาตุ และผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ มีพิธีถวายน้ำทิพย์สรงพระธาตุ และผ้าทิพย์ห่มองค์พระธาตุ พร้อมร่วมทำบุญตักบาตรพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนงานประเพณีจะได้สัมผัสวิถีชีวิตถิ่นภูเพียง ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ฟ้อนล่องน่าน การตีกลองบูชา การตีกลองแอว การแข่งขันการจุดบอกไฟดอก และการแสดงการสาธิตผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สินค้าของดีเมืองน่าน และอื่นๆ อีกมากมาย พร้อมร่วมทำวัตร

สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นสิริมงคล ส่งเสริม และอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวตลอดไป การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสารและความสำคัญของวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย การดำเนินงานวัฒนธรรมจะให้บรรลุต้องให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรีของใคร่ของใคร โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมมีเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรีเฉพาะตัว (พิมุต รุจิรากุล, 2554)

การอนุรักษ์วัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง คือ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ เกิดจากปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นใหม่ (หนุ่มสาว) กับคนรุ่นเก่า (ผู้ใหญ่) เนื่องมาจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก เกิดจากความเจริญทางวัตถุก้าวหน้ามากจนความเจริญทางด้านศีลธรรมตามไม่ทัน เกิดจากการไม่ให้ความสำคัญและขาดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมบางอย่างขาดหายไปจนรุ่นหลังไม่ให้ความสำคัญ ดังนั้นทุกคนต้องร่วมมือร่วมใจกันทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ โดยต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันทำกิจกรรม และรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ของชุมชนอันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ทุกคนในชุมชนต้องยอมรับแนวคิดร่วมกันว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับความบริสุทธิ์ใจด้วยว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2543) การใช้หลักธรรมในการมีส่วนร่วมก็ถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาและช่วยเสริมสร้าง แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนในการมีส่วนร่วมไว้หลายประการ โดยเฉพาะ หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคีเป็นหลักธรรมที่เป็นการปลูกจิตไมตรีเต็มใจต่อกันและกันทำให้สังคมเกิดความเป็นสุข (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ในการเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้งของประชาชนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชนยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) คือ วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตปกครององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด จำนวน 360 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 รูปหรือคน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ในรูปแบบแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนดโดยแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวข้องกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบปลายปิดให้เลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย หนึ่งประชุมเป็นนิตยภัต พร้อมเพื่อกันเลิกประชุมพร้อมเพื่อกันทำกิจกรรม ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชน และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมเสนอปัญหาชุมชน การมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนา การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผลการวิจัย

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากร สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านมีวัตถุประสงค์เพื่อ ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยสรุปวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพดังนี้

สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.74) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนา (3.77) รองลงมา คือ ด้านการมี

ส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3.74) และด้านการมีส่วนร่วมเสนอปัญหาชุมชน (3.72) ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับ และการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอธิปไตยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.83) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (4.01) รองลงมา ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชน (3.92) รองลงมา การให้เกียรติซึ่งกันและกัน และมีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา (3.82) ถัดมา พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม และไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน (3.80) และสุดท้ายหมั่นประชุมเป็นนิตย (3.71) ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับ

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ แตกต่างกัน ต่างกัน มีส่วนร่วมการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

3. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอธิปไตยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง 6 ด้าน ดังนี้ 1) การส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้ 2) การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) 3) การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 5) การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา 6) การบรรจุประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ผลการทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน จำนวน 360 คน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลตามสมมติฐานที่ 1 – 5

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่า t	ค่า F	Sig.	ผลการศึกษา	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
1.	เพศ	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง	0.918	-	0.395		✓
2.	อายุ	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง	-	0.389	0.816		✓
3.	ระดับการศึกษา	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง	-	1.607	0.172		✓
4.	อาชีพ	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี					

		หกเป็งนมัสการ พระธาตุแช่แห้ง	-	3.901*	0.004	✓
5.	รายได้	การมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ประเพณี หกเป็งนมัสการ พระธาตุแช่แห้ง	-	2.901	0.344	✓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ดังนี้

ประชาชนที่มี เพศ ต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มี อายุ ต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มี การศึกษา ต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการ พระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มี รายได้ ต่างกัน มีส่วนร่วมการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุ แช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

1. ด้านการส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้ เป็นการนำองค์ความรู้ดังกล่าวส่งต่อชุมชนเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติถูกต้อง สืบทอดวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษชนได้ปฏิบัติมาให้เกิดการเรียนรู้ องค์ความรู้ที่เป็นข้อมูลหลักฐานในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนยอมรับข้อชี้แนะของการไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมอันดีงาม ส่งเสริมให้เด็กเยาวชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดงาน และสร้างความภาคภูมิใจในการสืบทอดประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง

2. ด้านการสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) ให้กลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และกลุ่มประชาชนคนในพื้นที่ ให้ได้จัดจำหน่ายพืชผักทางการเกษตรของตนเองเพื่อมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน และพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถของตนเอง หรือเพื่อหารายได้ การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่นในชุมชน แล้วเขารู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความต่อเนื่อง ของการทำกิจกรรมแล้วเขาจะเฝ้ารอว่าเมื่อไหร่เขาจะได้เข้ามามีส่วนร่วมอีกครั้ง กับการได้อนุรักษ์ประเพณีที่เขารู้สึกว่าได้งาม

3. การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้รับการพัฒนาทางวัฒนธรรมประเพณี แต่ยังรักษาจารีตประเพณีทุกกิจกรรม และขยายผลแก่ผู้มาร่วมมีทุกกลุ่มต่อปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงบางอย่างให้เหมาะสมกับยุคสมัย การเข้าร่วมงานต้องเกิดจากใจ และปลูกฝังจิตสำนึก ซึ่งการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การจัดงานประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศให้งานประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้งเป็นงานระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้รับการสนับสนุนเป็นไปตามแผนของวัด โดยได้รับความร่วมมือยกย่องสนับสนุนเป็นของจังหวัดน่าน

5. การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยให้แต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกตามวิถีของชุมชน การจัดให้มีหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมเครือข่ายด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ

6. การบรรจุประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสอนประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับเด็กในแต่ละพื้นที่ ในแต่ละจังหวัดเป็นการเฉพาะ โดยให้ผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนได้เข้าไปให้ความรู้กับนักเรียน เพื่อให้เด็กได้รับรู้และเรียนรู้มากที่สุด เพราะเด็กถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ เพื่อให้สามารถดำรงประเพณีและวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไปได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์เป็นการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนา รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และด้านการมีส่วนร่วมเสนอปัญหาชุมชน ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอนุรักษ์ประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้งต่อที่ประชุม ในการจัดทำร่างข้อบัญญัติของ อบต. เกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง และได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมประเพณีหกกเป้งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร เกตุภัณฑ์ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไตรตรัง อำเภอมะนัง จังหวัดกำแพงเพชร” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไตรตรัง อำเภอมะนัง จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการร่วมเสนอปัญหาในชุมชน ด้านการร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบล ด้านการร่วมจัดกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล และด้านการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญลักษณ์ สารวันดี (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเพ จังหวัดระยอง” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธในองค์การบริหารส่วนตำบลเพ จังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธในองค์การบริหารส่วนตำบลเพ จังหวัดระยอง ด้านการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก ด้านการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ด้านการร่วมรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการตรวจสอบประเมินผลอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์

ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา รองลงมา ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชน รองลงมา การให้เกียรติซึ่งกันและกัน และมีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา ถัดมา พร้อมเพื่อกันประชุมพร้อมเพื่อกันทำกิจกรรม และไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน และสุดท้ายหมั่นประชุมเป็นนิตย ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทักษิณ ประชามอญ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า การนำรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรม คือ การนำหลักอปริหานิยธรรม 7 มาบูรณาการกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลสามารถพัฒนาบุคลากรภาครัฐและประชาชนให้เกิดทักษะและเห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยยึดนโยบายการจัดประชุมกันเนื่องนิตย การทำงานเป็นทีม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมองค์กร การให้ความเคารพตามหลักอาวุโส การส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของสตรีและผู้อื่น การสร้างความผูกพันต่อองค์กร และการดูแลและจัดสวัสดิการ เพื่อให้การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางปฏิบัติต่อไปอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ร่มปรางค์ สวมประคำ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารราชการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ” ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบททั่วไปของความโปร่งใสในการบริหารราชการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ (1.1) ด้านการวางแผนมีการประชุมกันเป็นประจำและประชุมบ่อยครั้ง (1.2) ด้านการจัดองค์การควรเน้นการยึดกฎระเบียบการตรวจสอบได้ และการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (1.3) ด้านการจัดคนเข้าสู่ตำแหน่งต้องยึดหลักความโปร่งใส เป็นธรรม เช่น หลักความรู้ ความสามารถ หลักความอาวุโสในทางราชการ และปราศจากการก้าวก่ายแทรกแซง (1.4) ด้านการสั่งการต้องยึดระเบียบ กฎหมาย ปราศจากการขึ้นนำ ช่มเหง หรือช่มชู่ (1.5) ด้านการประสานงานต้องเน้นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มีความสามัคคียึดหลักประชาธิปไตย (1.6) ด้านการรายงานผลต้องตรวจสอบการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ตระหนักถึงข้อมูลข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง และ (1.7) ด้านการงบประมาณต้องยึดหลักความคุ้มค่าความโปร่งใส และสุจริต

การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ แตกต่างกัน ต่างกัน มีส่วนร่วมการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนิรมลธรรมสถิต (วีระนนท์ ธีรธมโม) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของพระสงฆ์ อำเภอกู่เพียง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบ การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของพระสงฆ์อำเภอกู่เพียง จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวมพบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่างกัน การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของพระสงฆ์ อำเภอกู่เพียง จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐาน นุชนลิน กลิ่นบัว (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา และ

อาชีพ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนด้านอายุ และรายได้ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักการบริหารนิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง 6 ด้าน ดังนี้ 1) การส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้ 2) การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) 3) การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 5) การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา 6) การบรรจุประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีเชิงพุทธล้านนา ของจังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีเชิงพุทธล้านนา จังหวัดลำปาง กำหนดไว้ ๗ ด้าน ดังนี้ด้านการจัดการ และวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมของล้านนา, ด้านการทํานุบำรุงและส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น, ด้านการสืบทอดวัฒนธรรม, ด้านการพัฒนาวัฒนธรรม, ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ, ด้านการศึกษา, และด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางทั้ง ๗ ด้าน ล้วนได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ทางล้านนาของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาจะต้องมีองค์ประกอบ คือ 1) กลุ่มผู้สื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสารและผู้รับสารที่จะต้องมีความเชื่อถือซึ่งกันและกันโดยเฉพาะกลุ่มผู้นำหรือผู้ส่งสารต้องสร้างความเชื่อมั่น ให้แก่กลุ่มผู้รับสาร 2) เนื้อหาการสื่อสารที่จะใช้ถ่ายทอดอัตลักษณ์ล้านนา จะต้องเป็นเนื้อหาแสดงถึงอัตลักษณ์ล้านนาที่ตกทอดมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการประยุกต์ไปตามยุคสมัย แต่ก็จำเป็นต้องมีกลิ่นไอแห่งล้านนาดำรงอยู่ด้วยเสมอและ 3) ช่องทางการสื่อสาร ประกอบด้วย เครื่องมือการสื่อสาร อาทิ เสียงตามสาย โทรศัพท์การประชุมกลุ่ม สื่อสังคม และกิจกรรมการสื่อสาร ได้แก่ กิจกรรมการสื่อสารภายในกลุ่มหรือภายในชุมชน และกิจกรรมการสื่อสารสู่สาธารณะ จะต้องเข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด ควรรายวิชาวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อนำไปสอนให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้รู้จักและเกิดความรัก ห่วงแหนในวัฒนธรรม ประเพณีของตน
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ดควรกำหนดนโยบายให้วัฒนธรรมจังหวัด วัฒนธรรมอำเภอบูรณาการกับท้องถิ่น ท้องที่ เพื่อพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณีที่มีความสวยงาม โดดเด่นให้เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น
- 3) องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมปลูกฝังทัศนคติแก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง รมรงค์ให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด ควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในการวางแผนในการจัดการให้ตรงจุดอย่างจริงจังและถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

2) องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด ควรมีการจัดประชุมเครือข่ายเพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกัน แสดงศักยภาพภายใต้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่มีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนระดับไม่มากนักและไม่เป็นไปในทิศทางที่ต้องการมากนัก

3) ควรมีการปรับปรุงด้านการบริหารงานเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อสร้างความประทับใจและไม่เกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีด้านการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

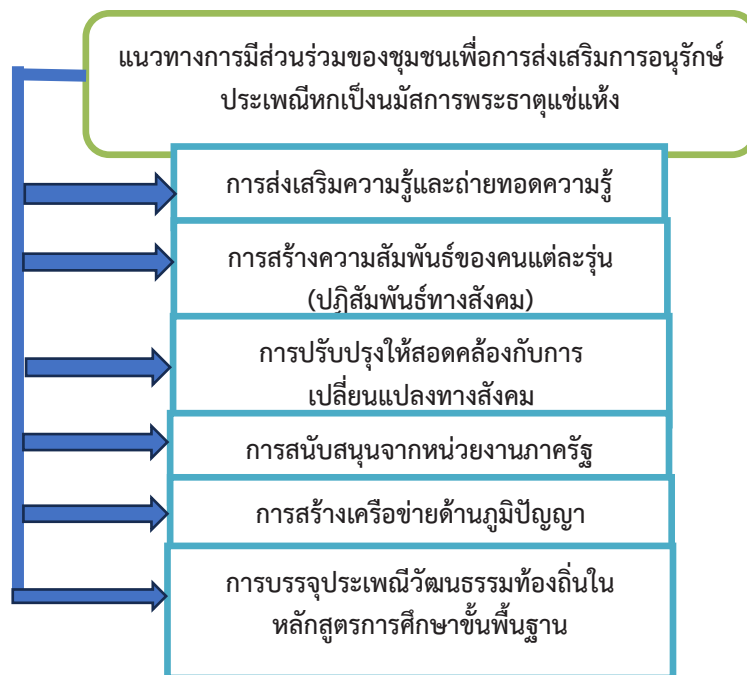
1) ควรศึกษาแนวทางหรือกระบวนการนำนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไปสู่การปฏิบัติแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

2) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็นนัมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

3) การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ให้ความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้

จากศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็นนัมัสการพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย

จากแผนภาพ แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหูกเป็นนัมัสการพระธาตุแช่แห้ง

1. การส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ ปู่ย่าตายายในชุมชนช่วยกันส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดงานให้คนรุ่นใหม่ ควรปลูกฝังตั้งแต่เด็กยังอยู่ชั้นประถม ปู่ย่าตายายต้องพาเด็กเข้าวัดเพื่อฟังธรรม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกันส่งเสริมความรู้และถ่ายทอด

ความรู้ ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในการตระหนักรู้คุณค่าและความสำคัญของประเพณี การร่วมมือกันของหน่วยงานจากภาครัฐ เอกชน ในการสืบสานประเพณีท้องถิ่น ระดับอำเภอต้องมีนโยบายครอบคลุมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) ได้แก่ เริ่มจากความสัมพันธ์อันดีจากครอบครัวสู่ชุมชน สร้างความสัมพันธ์อันดีช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน รวมกลุ่มในชุมชนและนำเอาวัฒนธรรมเก่าๆ มาใช้ในบางเรื่องให้เข้ากับยุคปัจจุบัน สร้างศรัทธาให้มีความภาคภูมิใจและให้ความสำคัญกับการหวงแหนในประเพณีของตน

3. การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการปรับปรุงบางกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่งเสริมและสนับสนุนให้แต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์ของตนเพื่อมาแสดงหรือมาจัดเป็นนิทรรศการ มีการจัดการละเล่นเสริมในชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีในชุมชน

4. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ต้องมีการบูรณาการกันทั้งผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรมอำเภอ ภาครัฐต้องเข้ามาส่งเสริมการเผยแพร่ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐบรรจุแผนพัฒนาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำปี

5. การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยให้แต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกตามวิถีของชุมชน การจัดให้มีหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมเครือข่ายด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน เป็นเครื่องมือในการติดต่อเชื่อมโยง

6. การบรรจุประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดหลักสูตรหรือบรรจุเพิ่มเนื้อหาด้านภูมิปัญญาไว้เป็นสาระในการเรียนการสอนในทุกระดับ โดยเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

สรุป

ประเพณีหกเป็งนมัสการพระมหาธาตุเจ้าภูเพียงแช่แห้ง” เป็นประเพณีที่สืบทอดมายาวนานของชาวเมืองน่านที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ แตกต่างกัน มีส่วนร่วมการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้งไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรมเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง มี 6 ด้าน ดังนี้ 1) การส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้ 2) การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) 3) การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 5) การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา 6) การบรรจุประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์. (2561). การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ทางล้านนาของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. (รายงานวิจัย). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ทักษิณ ประชามอญ. (2560). รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์. (2562). แนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีเชิงพุทธล้านนา ของจังหวัดลำปาง. (รายงานวิจัย). วิทยาเขตเชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธัญลักษณ์ สำนันดี. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเพ จังหวัดระยอง. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นุชนลิน กลิ่นบัว. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอลำดวน จังหวัดนครสวรรค์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นฐานประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2543). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระครูนิรมลธรรมสถิต (วีระนนท์ ธีรธมโม). (2557). การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของ พระสงฆ์ อำเภอกงพระ จังหวัดนครสวรรค์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมุต รุจิรากุล. (2554). ประเพณีและพิธีกรรม 4 ภาคของไทย. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดบุ๊คส์.
- ร่วมปรานค์ สวมประชา. (2559). รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารราชการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมพร เกตุกัณฑ์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไทรตรึงษ์ อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากร สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

Buddhist Integration to Promote the Quality of Working Life in the Performances Personnel, Nan Public Health Office

¹ปิยดา ขุนชุ่ม และ ²เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ

¹Piyada Kunchum and ²Kiettisak Sukluean

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College, Thailand

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: kpiyada20@gmail.com

¹Tel. 086-916-6464

Received July 10, 2024; Revised August 9, 2024; Accepted August 18, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน 3) เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านตามหลักอิทธิบาทธรรม เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 363 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสรุปเนื้อหาเสนอแนวทาง

ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรฯ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลางกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากร ($r = 0.527$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และพุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรฯ ตามหลักอิทธิบาทธรรม พบว่าการนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีการชักนำหลักธรรมเด่นๆ ในแต่ละข้อให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน นำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่อ่องค์กรในการพัฒนาบุคลากรด้านขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งหลักการของอิทธิบาทธรรมมีจุดหมายที่ต้องการให้เป็นอารมณ์ของจิต แล้วปลุกเร้าระดมเข้าหวน สมารถก็เกิดขึ้นและมีกำลังแข็งแกร่งช่วยให้ทำงานอย่างมีความสุข และบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The purpose of this article was: 1) to study the quality of working life of personnel under the Nan Provincial Public Health Office, 2) to study the relationship between the principles of Iddhipatthamma and the quality of working life of personnel under the Nan Provincial Public Health Office, 3) to present a Buddhist integration for promoting the quality of working life of personnel under the Nan Provincial Public Health Office based on the principles of Iddhipatthamma. This was mixed methods research. Data was collected from a sample of 363 people. Descriptive data analysis used frequency, percentage, mean, and standard deviation. The relationship was analyzed using Pearson's correlation coefficient. In-depth interviews were conducted with 9 key informants. Data was analyzed using content summary techniques to present guidelines.

The results showed that the overall quality of working life of personnel under the Nan Provincial Public Health Office was at a high level. There was a moderately positive relationship between the principles of Iddhipatthamma and the quality of working life of the personnel ($r = 0.527$) at a statistical significance level of 0.01. Regarding the Buddhist integration to promote the quality of working life based on the Factors of Accomplishment, it was found that applying the principles of Iddhipatthamma to enhance work efficiency and improve work performance necessitates interrelating the prominent principles of each factor. This will lead to efficient work performance of the personnel and greatly benefit the organization in developing its personnel's work capabilities. The principles of Iddhipatthamma aim to create a mental state, then arouse and reinforce it, leading to the arising of concentration with strength to enable joyful and successful work.

Keywords: Quality of Life, Nan Provincial Public Health Office, Iddhipatthamma 4

บทนำ

การทำงานมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ปฏิบัติมากกว่ากิจกรรมใดๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานราชการ การทำงานเป็นสิ่งที่ให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับบุคคลอื่นๆ กับสถานที่ กับขั้นตอนและเรื่องราวต่างๆ ตลอดจนความคิดเห็นทั้งหลายจากผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นการทำงานจึงเป็นการเปิดโอกาสให้แสดงออกถึงเชาว์ปัญญา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อันจะนำมาซึ่งเกียรติภูมิและความพึงพอใจในชีวิต ในการบริหารองค์การให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ขององค์การ จะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด คนเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์การที่สามารถสร้างคุณูปการแก่องค์การอย่างมหาศาล และการที่จะให้ทรัพยากรมนุษย์ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่เต็มความรู้ความสามารถนั้นมิใช่ปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อที่จะทำให้บุคลากรในองค์การมีความพึงพอใจในการทำงานและเกิดความตั้งใจในการทำงาน เต็มใจที่จะอุทิศเวลา แรงกาย ความคิดของตนสนองต่อความต้องการของหน่วยงาน (รัตนารักษ์ บุญมี, 2558)

ในขณะเดียวกันคุณภาพชีวิตในการทำงานมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานปัจจุบัน เพราะคนเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ต้องเข้าสู่ระบบการทำงาน ต้องทำงาน

เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้และตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เมื่อคนต้องทำงานในที่ทำงานเป็นส่วนใหญ่จึงควรมีสถานะที่เหมาะสมทำให้เกิดความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้สึกมั่นคงทั้งสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางจิต วิญญาณและสุขภาวะทางสังคม (อนุสารแรงงาน, 2547)

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน เป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีบุคลากรสาขาวิชาชีพอย่างหลากหลาย มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดให้บริการสุขภาพแก่ผู้รับบริการทั้งในด้านการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ นอกจากนี้ยังต้องรับภาระงานอื่นๆ เช่น งานบริหาร งานวิชาการ งานหลักประกันสุขภาพ งานนโยบายและแผน งานพัฒนาคุณภาพบริการและมาตรฐานต่างๆ ทำให้บุคลากรสาธารณสุขต้องรับภาระงานมากขึ้น จึงเกิดความอ่อนล้าทั้งทางร่างกายและทางอารมณ์เพิ่มขึ้น อีกทั้ง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขบางส่วนที่ปฏิบัติงานด้านรักษาพยาบาลต้องปฏิบัติงานในสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ต้องอยู่กับสภาพความทุกข์ทรมานของผู้ป่วย สัมผัสกับเชื้อโรคและสิ่งปนเปื้อนต่างๆ รวมถึงการดูแลสถานะจิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้ป่วยและญาติอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการก็มีความคาดหวังและต้องการการดูแลที่มีคุณภาพมากขึ้นด้วย เมื่อต้องทำงานภายใต้แรงกดดันทั้งจากผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ผู้ร่วมงาน และผู้บริหารในขณะที่สิ่งแวดล้อมของการทำงานอาจถูกกำหนดจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เช่น องค์กรถูกตัดงบประมาณ หรือมีนโยบายที่เคร่งครัดเกินไป ทำให้เกิดสภาพการทำงานที่มีความต้องการสูงแต่มีการสนับสนุนทรัพยากรน้อย จึงเป็นที่มาของปัญหาภาวะเหนื่อยล้าจากงานของบุคลากร จึงทำให้บุคลากรสาธารณสุขเกิดความเครียด ความคับข้องใจ ความเหนื่อยล้า เบื่อหน่ายไม่อยากทำงาน ความพึงพอใจในงานลดต่ำลง ขาดความกระตือรือร้น หงุดหงิด ไม่รับผิดชอบ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานลดลง และทำให้ความสุขในการปฏิบัติงานลดลง จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น (กลุ่มงานทรัพยากรบุคคล, 2565) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านเพื่อให้บุคลากรในสังกัดมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการปฏิบัติงานตามหลักพุทธธรรม ซึ่งข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำมาใช้กำหนดนโยบาย การพัฒนาบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีความสุขในการทำงาน มีความกระตือรือร้นและปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทที่จะพัฒนางาน และเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพดีขึ้นอย่างเต็มศักยภาพของตน ส่งผลให้เกิดความสุขและรักในการทำงาน เกิดความรักและผูกพันต่อองค์กรสาธารณสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
3. เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ประชากร คือ บุคลากรสังกัด

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน จำนวน 3,904 คน (ฐานทะเบียนข้อมูลบุคลากรงานทรัพยากรบุคคล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน. 1 สิงหาคม 2565.) กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดน่าน จำนวน 363 คน ซึ่งได้จากสูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) ใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเชิงชั้น (stratified random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างแยกตามราย อำเภอ ดังนี้ อำเภอเมืองน่าน จำนวน 95 คน, อำเภอเวียงสา จำนวน 35 คน, อำเภอนาน้อย จำนวน 24 คน, อำเภอนาหมื่น 13 คน, อำเภอภูเพียง จำนวน 14 คน, อำเภอบ้านหลวง จำนวน 12 คน, อำเภอสันติสุข จำนวน 13 คน, อำเภอแม่จริม จำนวน 14 คน, อำเภอท่าวังผา จำนวน 26 คน, อำเภอสองแคว จำนวน 11 คน, อำเภอปัว จำนวน 45 คน, อำเภอเชียงกลาง จำนวน 18 คน, อำเภอทุ่งช้าง จำนวน 16 คน, อำเภอป่อเกลือ จำนวน 13 คน และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 12 คน เครื่องมือในการวิจัยมีทั้งเชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ 0.931 โดยวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้รูปแบบแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถาม ตามกรอบปัจจัยที่กำหนด โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวข้องกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็น แบบปลายปิดให้เลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมต่อคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของ บุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ฉันทะ คือความพอใจ 2) วิริยะ คือ ความพากเพียร 3) จิตตะ คือ ความคิด และ 4) วิมังสา คือความไตร่ตรอง

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดน่าน โดยแบ่งเป็น 8 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ 2) ด้าน สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ 3) ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถและเพิ่มศักยภาพของ บุคคล 4) ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน 5) ด้านการบูรณาการทางสังคม 6) ด้านสิทธิในการทำงาน 7) ด้านความสมดุลชีวิต และ 8) ด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง เฉพาะเจาะจงซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 รูปหรือคน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ผู้บริหาร จำนวน 2 คน, กลุ่มนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข จำนวน 3 คน, กลุ่มนักวิชาการหรือ ผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูปหรือคน และกลุ่มนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้าน รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 4 คน แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธบูรณาการที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากร สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

ผลการวิจัย

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากร สังกัดสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดน่านมีวัตถุประสงค์เพื่อ ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยสรุปวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพดังนี้

สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก (3.52) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถ

และเพิ่มศักยภาพของบุคคล (3.76) รองลงมา คือ ด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม (3.60) ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน (3.59) และด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ (3.55) ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ (3.48) ด้านการบูรณาการทางสังคม (3.46) ด้านความสมดุลชีวิต (3.36) และด้านสิทธิในการทำงาน (3.34) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน พบว่า พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.53) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง (3.60) รองลงมา คือ จิตตะ คือ ความคิด (3.58) และวิริยะ คือ ความพากเพียร (3.52) ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ และฉันทะ คือ ความพอใจ (3.42) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของหลักอิทธิบาทธรรมมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ($r = 0.527$)

3. พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านตามหลักอิทธิบาทธรรม พบว่า การนำหลักอิทธิบาททั้ง 4 ประการ ไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและพัฒนางานนั้นให้ดียิ่งขึ้น นั้นย่อมมีการนำหลักธรรมเด่นๆ ในแต่ละข้อให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอันจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดทั้งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อองค์กร ในการพัฒนาบุคลากรด้านขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งหลักการของอิทธิบาท 4 ทำจุดหมายที่ต้องการให้เป็นอารมณ์ของจิต แล้วปลูกเร้าระดมฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เข้าหนุนเสริมให้เกิดขึ้น และมีกำลังแข็งแกร่งกล้าช่วยให้ทำงานอย่างมีความสุขและบรรลุผลสำเร็จด้วยดี ดังนั้นเมื่อผู้ปฏิบัติงานต้องการสมาธิเพื่อการปฏิบัติงานนั้นดำเนินไปได้ผลดี จึงต้องมีการปลูกเร้าและชักจูงอิทธิบาททั้ง 4 ประการ ให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่นขึ้นมา อันจะนำไปสู่การสร้างสุขกาย สบายใจ และการปฏิบัติงานให้ได้ผลดีตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน

4. ผลการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน จำนวน 363 คน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากร	1.ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ	2. ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ	3. ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถและเพิ่มศักยภาพของบุคคล	4. ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน	5. ด้านการบูรณาการทางสังคม	6.ด้านสิทธิในการทำงาน	7.ด้านความสมดุลชีวิต	8.ด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม
ตัวแปรอิสระ									

หลักอิทธิบาทธรรม	527**	235**	285**	121*	410**	358**	387**	568**	443**
1. ฉันทะ คือ ความพอใจ	638**	344**	392**	156**	371**	414**	591**	656**	478**
2. วิริยะ คือ ความ พากเพียร	476**	244**	337**	029	398**	251**	350**	578**	346**
3. จิตตะ คือ ความคิด	055	119*	102	038	108*	032	126*	082	432**
4. วิมังสา คือ ความ ไตร่ตรอง	142**	101	069	077	158**	252**	125*	105*	114*

* ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.005

** ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 1 พบว่า หลักอิทธิบาทธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ($r=0.527$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยพิจารณาตัวแปรอิสระจะพบความสัมพันธ์ของตัวแปรดังนี้

ฉันทะ คือ ความพอใจมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับค่อนข้างสูงกับด้านความสมดุลชีวิต ($r = 0.656^{**}$) ส่วนด้านสิทธิในการทำงาน ($r = 0.591^{**}$) ด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม ($r = 0.478^{**}$) ด้านการบูรณาการทางสังคม ($r = 0.414^{**}$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับปานกลาง ส่วนด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ($r = 0.392^{**}$) ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน ($r = 0.371^{**}$) ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ ($r = 0.344^{**}$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับค่อนข้างน้อย ส่วนด้านด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถและเพิ่มศักยภาพของบุคคล ($r = 0.156^{**}$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับน้อยมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วิริยะ คือ ความพากเพียร มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับปานกลางกับด้านความสมดุลชีวิต ($r = 0.578^{**}$) ส่วนด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน ($r = 0.398^{**}$) ด้านสิทธิในการทำงาน ($r = 0.350^{**}$) ด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม ($r = 0.346^{**}$) ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ($r = 0.337^{**}$) ด้านการบูรณาการทางสังคม ($r = 0.251^{**}$) และด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ ($r = 0.244^{**}$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับค่อนข้างน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จิตตะ คือ ความคิด มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับปานกลางกับด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม ($r = 0.432^{**}$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านสิทธิในการทำงาน ($r = 0.126^*$) ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ ($r = 0.119^*$) และด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน ($r = 0.108^*$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับน้อยมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอื่นไม่มีความสัมพันธ์กัน

วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับค่อนข้างน้อยกับด้านการบูรณาการทางสังคม ($r = 0.252^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน ($r = 0.158^{**}$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับน้อยมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านสิทธิในการทำงาน ($r = 0.125^*$) ด้านลักษณะงานที่ให้ประโยชน์ต่อสังคม ($r = 0.114^*$) และด้านความสมดุลชีวิต ($r = 0.105^*$) มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับน้อยมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอื่นไม่มีความสัมพันธ์กัน

สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ตามหลักอิทธิบาทธรรม

1. **คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน** คุณภาพชีวิตในการทำงานถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะคนเป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีความสำคัญต่อองค์กร ดังนั้น ค่าตอบแทน สภาพแวดล้อม ความรู้ ศักยภาพ ความก้าวหน้า ความมั่นคง ลักษณะงานและบรรยากาศในสถานที่ทำงานต้องมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการทำงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีรู้สึกที่ดีต่องาน มีความมั่นคงทำให้เกิดความสุข โดยจะส่งผลดีทั้งตัวบุคคลและองค์กร การจัดการคุณภาพชีวิตในองค์กรทำให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านมีนโยบายและการวางแผนด้านคุณภาพชีวิต มีการจัดกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานด้านต่างๆ ทั้งในด้านลักษณะงาน บุคลากร และสภาพแวดล้อมที่ดีซึ่งส่งผลโดยตรงและอ้อมต่อการดำเนินงานส่งผลให้ผลิตภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านเพิ่มขึ้นช่วยเพิ่มขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากการมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีทำให้พนักงานมีความพึงพอใจในงานก่อให้เกิดเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานทั้งยังส่งผลต่อความผูกพันและจงรักภักดีต่อองค์กร และช่วยปรับปรุงศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเพิ่มพูนทักษะความสามารถของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นโดยการศึกษาฝึกอบรมหรือการพัฒนาต่างเป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

2. **พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ตามหลักอิทธิบาทธรรม** หลักอิทธิบาทธรรมเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้อำนาจไปประพฤติปฏิบัติจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสิ่งที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการทำงาน ซึ่งหลักการทั้ง 4 ประการนี้ นำไปส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานจะส่งผลให้การทำงานประสบผลสำเร็จ ดังนี้

2.1 **ด้านฉันทะ (ความพอใจ)** หากการทำงานมีจุดเริ่มต้นของการทำงานเกิดขึ้นที่ใจ เมื่อใจรักงานก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น ก็จะมีความต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลที่ดีที่สุดในสิ่งนั้น โดยจะไม่พะวงกับสิ่งล่อใจหรือผลตอบแทนอื่นๆ จิตใจจะแน่วแน่ในการทำงาน ฉันทะจึงไม่เป็นเพียงแคร์รักในงานที่ทำเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการอยากทำให้ดีขึ้น เมื่อจะทำอะไรแล้วจะต้องทำให้ดีที่สุด ให้เรียบร้อยสมบูรณ์ ฉันทะจะเกิดการทำงานอย่างสม่ำเสมอจนก็จะสำเร็จได้ดีด้วยและมีความสมบูรณ์ในงาน

2.2 **ด้านวิริยะ (ความพากเพียร)** ในการสร้างเสริมวิริยะจะต้องสร้างพื้นฐานรากของจิตใจ คือ ต้องจุดจิตสำนึกในการฝึกฝน โดยมองเห็นว่างานเป็นสิ่งที่ท้าทายใจสู้เมื่อทำแล้วก็จะไม่ท้อถอย วิริยะจึงมีความจำเป็นยิ่งสำหรับงานทุกอย่าง จะส่งเสริมให้บุคลากรมีความจริงใจ ตั้งใจ และความเต็มใจ รู้จักแบ่งปันกันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม ถ้าทำให้บุคลากรทุกคนในองค์กรปฏิบัติต่อกันโดยรู้จักแบ่งปันกัน ความรู้สึกเอาเปรียบก็จะไม่เกิดขึ้นในองค์กร ทำกิจกรรมในการดำเนินงานในทุกด้าน ทุกคนก็จะให้ความร่วมมือกัน

2.3 **ด้านจิตตะ (ความคิด)** การทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่รับผิดชอบมีความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีต่อระบบการงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำคัญประการการทำงานต้องมีความรับผิดชอบเพื่อเอาใจใส่ต่อหน้าที่กำลังทำอยู่ พัฒนางานที่ตนเองรับผิดชอบให้มีความก้าวหน้า พร้อมกันนั้นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้ขาดตกบกพร่องในงานที่ตนรับผิดชอบอยู่

2.4 **ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรอง)** ใช้ปัญญาในการใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอจึงเป็นการหาทางพัฒนาแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ ทั้งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสมาชิกในองค์กรที่ทำงาน เมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคในการปฏิบัติงานจะต้องพยายามขวนขวายดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง ฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาที่พบให้ได้

มีการตรวจสอบวิเคราะห์ด้วยปัญหาเหตุผลของการปฏิบัติงานนั้นเพื่อหาข้อบกพร่องหรือจุดเด่นจุดด้อย อันจะนำไปสู่การปรับปรุง พัฒนาเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์เป็นการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถ และเพิ่มศักยภาพของบุคคล รองลงมา คือ ด้านลักษณะงานที่ให้อรรถประโยชน์ต่อสังคม ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน และด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ด้านการบูรณาการทางสังคม ด้านความสมดุลชีวิต และด้านสิทธิในการทำงาน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับคุณภาพชีวิตการทำงานเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานและยังเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความต้องการทำงาน ดังนั้นสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านจึงมีการกำหนดนโยบายการวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานด้านต่างๆ โดยผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาสำคัญของหน่วยงานและบุคลากร จึงทำให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตที่เพราะได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์อื่นๆ อย่างเพียงพอ นอกจากนี้แล้วสถานที่ทำงานมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการทำงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีรู้สึกที่ดีต่องาน มีความมั่นคง มีความก้าวหน้า ทั้งยังเป็นเปิดโอกาสใหม่ๆ ให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับได้นำเอาสติปัญญา ความเชี่ยวชาญ ทักษะและความสามารถอื่นๆ มาใช้ในการทำงานย่อมทำให้บุคลากรได้รับความพึงพอใจสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ขจรศักดิ์ สุขเปรม, 2565) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “คุณภาพชีวิตความสุขในการทำงานต่อความผูกพันองค์กรของบุคลากรกรมอนามัย” ผลการศึกษาพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรกรมอนามัย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมอนามัยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรกรมอนามัย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ณฐวัฒน์ ธิมิตร, 2566) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านลักษณะงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้านการบูรณาการทางสังคมหรือการทำงานร่วมกันด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานและชีวิตด้านอื่นๆ ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน ด้านประชาธิปไตยในองค์กร ด้านโอกาสในการพัฒนาความสามารถบุคลากร ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ระพีพัฒน์ กิตติกรมย์สันต์, 2566) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากทุกด้าน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักท้าว 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ กายภาพ ทาสีภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาทธรรมกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน พบว่า พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิมิงสา คือ ความไตร่ตรอง รองลงมา คือ จิตตะ คือ ความคิดและวิริยะ คือ ความพากเพียร ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ และฉันทะ คือ ความพอใจ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของหลักอิทธิบาทธรรมมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน เนื่องจากลักษณะงานของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขต้องใช้การคิดวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของประชาชน และบุคลากรทุกคนถูกฝึกฝนให้พิจารณาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจอยู่เสมอ เมื่อได้ลงมือปฏิบัติงานแล้วบุคลากรสาธารณสุขจะรับผิดชอบต่อหน้าที่และความสำคัญของงานด้านสาธารณสุขนั้นๆ สะท้อนให้เห็นถึงความทุ่มเทและความตั้งใจในการทำงานของบุคลากรเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่เป็นไปตามเป้าหมายหรือตัวชี้วัดที่ตั้งไว้ ส่งผลต่อความพึงพอใจต่อนโยบายขององค์กร คล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาพรหมเชษฐ์ เขมโก (พิมพ์ปัด), 2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารบุคลากรตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาและครูตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านวิริยะ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิมิงสา ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อารดา ธีระเกียรติกำจร, 2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ อาชีพหลักก่อนอายุ 60 ปี (รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ) ระดับการศึกษาและสถานภาพสมรส ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสังคม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และ 0.04 ตามลำดับ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางลบกับระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้แก่ อายุและปัจจัยด้านสุขภาพ (การมีโรคประจำตัว) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ (จรรศักดิ์ สุขเปรม, 2565) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “คุณภาพชีวิตความสุขในการทำงานต่อความผูกพันองค์กรของบุคลากรกรมอนามัย” ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพในการทำงานด้านความภูมิใจในองค์กรที่มีคุณค่าทางสังคม ด้านลักษณะการบริหาร ด้านความสมดุลระหว่างชีวิต และความสุขในการทำงาน ด้านความรักในงานด้านความสำเร็จในงาน ด้านการเป็นที่ยอมรับ และด้านการติดต่อสัมพันธ์ ที่ร่วมทำนายความผูกพันองค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ซึ่งตัวแปรทั้งหมดสามารถผันแปรตามความผูกพันองค์กรได้ร้อยละ 81 กรมอนามัยจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมในองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งความสุข โดยให้บุคลากรในหน่วยงานร่วมกันออกแบบ และสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปฏิบัติเพื่อจะส่งผลกระทบยาวต่อความผูกพันของบุคลากรกรมอนามัยต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ระพีพัฒน์ กิตติกรมย์สันต์, 2566) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอริยสัจ 4 กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้างได้มีการประยุกต์นำอริยสัจ 4 กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ก็จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้น

พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านตามหลักอิทธิบาทธรรม พบว่าการนำหลักอิทธิบาททั้ง 4 ประการ ไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและพัฒนางานนั้นให้ดียิ่งขึ้น นั้นย่อมมีการชักนำหลักธรรมเด่นๆ ในแต่ละข้อให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับอันจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนเป็นประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ต่อองค์กรในการพัฒนาบุคลากร เนื่องจากผู้บริหารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านได้ส่งเสริมให้บุคลากรสาธารณสุขเห็นคุณค่าและความสำคัญของงาน สร้างแรงจูงใจภายในให้รักและพอใจในงานที่ทำ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความสามารถอย่างต่อเนื่องในเวทีวิชาการสาธารณสุขประจำปี นอกจากนี้ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางปรับปรุงงานอยู่เสมอ มีการประชุมทำแผนปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพประชาชน รวมถึงแก้ไขปัญหาการทำงานต่างๆ ของบุคลากรสาธารณสุขอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (นิชาภัทร เงินจตุรัส, 2555) ได้ทำการศึกษารื่อง “การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4- 6 โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า ผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการประกอบอาชีพ คือ หลักธรรมที่ช่วยให้ทำงานสำเร็จ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในการเรียนการสอน คือ เป็นอาชีพหลัก ถ้าทำแล้วต้องมีความรับผิดชอบในบริหารการเรียนรู้ ต้องดูแลการเรียนรู้ให้ดี วิริยะ ความเพียรพยายามในการเรียนคือ ตั้งใจทำ ต้องมีความรับผิดชอบสูง การเรียนรู้ที่ได้ออกมาดีและมีคุณภาพ จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ คือ ความคิดเอาใจจดจ่อในการเรียนและทำงาน ทำแล้วอยากให้ของได้หลายๆ ตามรูปแบบที่ต้องการมาก็ทำได้หมด วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญ คือ ต้องปรับปรุงอยู่เสมอในทุกๆ วัน เพราะว่า จะต้องมีการเรียนการสอนให้ดี และประสบผลสำเร็จได้ต้องแสวงหาความรู้ หรือมองงานให้ออก ในขณะที่กำลังศึกษาเรียนรู้ให้เกิดประสบการณ์เกิดผลงานที่สำเร็จได้ตามที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาบรรจง ตีสโรณ (ศรีสุข), 2560) ได้ทำการศึกษารื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า หลักอิทธิบาทธรรม 4 ประการ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่า เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ถ้าพระอริยสาวกทำให้แจ้งด้วยอิทธิบาทธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจในอิทธิบาทธรรมแล้ว ก็สามารถทำให้อายุยืนยาวได้ถึงหนึ่งกับได้ อิทธิบาทธรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ในการทำงานได้ หลักอิทธิบาทที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท มี 4 ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจ มีใจรักในงานที่ทำด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียรอดทนต่อความลำบากไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดๆ ก็ตาม ขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาใจจดจ่อ ฝักใฝ่ มีใจรักด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามทำในอาชีพนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ตริตรองหาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข เพื่อจะประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

กล่าวโดยสรุป จากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 นั้น หากทุกคนนำหลักอิทธิบาทไปใช้จนเกิดอารมณ์ของจิต จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การทำงานค้าขาย การทำงานอุตสาหกรรม การทำงานเกษตร และในการประกอบอาชีพถ้ามีความตั้งใจทำในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นๆ ด้วยความเต็มใจ ตั้งใจ พอใจแล้ว ในการทำงานยิ่งให้ผลลัพธ์ของงานประสบแต่ความสำเร็จยิ่งๆ ขึ้นไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ควรกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนาความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับตำแหน่งอย่างเป็นรูปธรรม และด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรม

2) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ เพื่อให้บุคลากรมีเวลาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อนร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ

3) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านควรกำหนดนโยบายส่งเสริมความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานของแต่ละวิชาชีพ เพื่อปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน อย่างชัดเจนและเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านควรสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพิ่มความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับตำแหน่งอย่างเป็นรูปธรรม และได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรม

2) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านควรจัดตารางการทำงานอย่างชัดเจนเพื่อให้บุคลากรสามารถจัดแบ่งเวลาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละวันเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต

3). สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานที่รับผิดชอบเสร็จทันกำหนด โดยไม่ต้องทำงานล่วงเวลา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาความต้องการของบุคลากรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

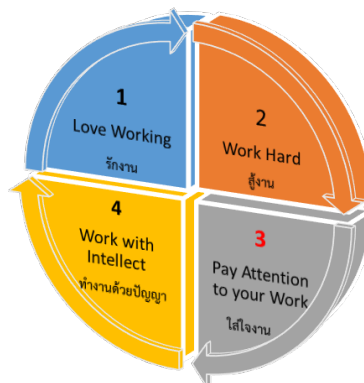
2) ควรศึกษากระบวนการส่งเสริมความต้องการของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

3) ควรศึกษารูปแบบการส่งเสริมความต้องการของบุคลากรตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

องค์ความรู้

จากศึกษาเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ตามหลักอริยาบถธรรม” สามารถอธิบายได้ว่า

คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานและยังเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความต้องการทำงาน ดังนั้นสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านจึงมีการกำหนดนโยบายการวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานด้านต่างๆ โดยผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาสำคัญของหน่วยงานและบุคลากร ทำให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตที่เพราะได้รับค่าจ้างเงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์อื่นๆ อย่างเพียงพอ โดยนำหลักอริยาบถทั้ง 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและพัฒนางานนั้นให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งหลักการของอริยาบถเพื่อทำจุดหมายที่ต้องการให้เป็นอารมณ์ของจิต เมื่อเกิดขึ้นและมีกำลังแข็งแกร่งช่วยให้ทำงานอย่างมีความสุข และบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย

จากแผนภาพ ผู้ปฏิบัติงานหรือบุคลากรที่ถูกมอบหมายให้ทำงานจากผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งผู้ปฏิบัติงานหรือบุคลากรทุกคนต่างก็ปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานด้วยกันทุกคน การใช้ธรรมะที่เหมาะสมมาบูรณาการร่วมในด้านการปฏิบัติงาน และด้านการบริหาร เพื่อให้มีความมั่นคงในชีวิตการทำงานทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ควรใช้พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดน่าน เป็นไปตามหลักอิทธิบาทธรรม ดังนี้

1. Love Working หมายถึง รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือความรักงานพอใจกับงานที่ทำอยู่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องชอบหรือศรัทธาในสิ่งที่ทำอยู่จะต้องพอใจที่จะทำและมีความสุขที่ได้ทำงานที่ได้รับมอบหมาย มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

2. Work Hard หมายถึง สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ ขยันหมั่นเพียรกับงานผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ได้รับมอบหมายรวมทั้งหมั่นฝึกฝนตนเองในอาชีพนั้นๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นหมั่นกระทำความเพียรด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดอ้อย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

3. Pay Attention to your Work หมายถึง ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ ความเอาใจรับผิดชอบงานผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีจิตใจ หรือสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำรวมถึงมีความรอบคอบและความรับผิดชอบในงานที่ทำอย่างเต็มสติกำลังเอาจิตฝึกฝน ตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้น บ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

4. Work with Intellect หมายถึง ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขใช้ปัญญาสอบสวน) คือ การพินิจพิเคราะห์และใช้ปัญญาตรวจสอบงานผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำงานด้วยปัญญาด้วยสมองคิด รวมถึง การมีส่วนร่วม ทำความเข้าใจในงานอย่างลึกซึ้งทั้งในแง่ขั้นตอนและผลสำเร็จและผลสัมฤทธิ์ของงานหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

สรุป

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดให้บริการสุขภาพแก่ผู้รับบริการทั้งในด้านการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ งานวิจัยนี้ศึกษาพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านเพื่อให้บุคลากรในสังกัดมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการปฏิบัติงานตามหลักพุทธธรรม ผลวิจัยพบว่า การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อองค์กรในการพัฒนาบุคลากรด้านขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ช่วยให้ทำงานอย่างมีความสุข และบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กองสวัสดิการแรงงาน. (2547). คุณภาพชีวิตการทำงาน (Quality of Work Life). *อนุสารแรงงาน*, 11(4), 17-22.
- ขจรศักดิ์ สุขเปรม. (2565). คุณภาพชีวิต *ความสุขในการทำงานต่อความผูกพันองค์กรของบุคลากรกรมอนามัย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาทรัพยากรบุคคล กองการเจ้าหน้าที่กรมอนามัย.

- ณัฐวัฒน์ ชิมิตร. (2566). การพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลคงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 171-185.
- ณิชากัทร เงินจตุรัส. (2555). การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4- 6 โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น(วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระมหาบรรจง ตีสโรณ (ศรีสุข). (2560). ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการเรียนการ สอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์(วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระมหาพรหมเชษฐ์ เขมโก (พิมพ์ปัด). (2554). การบริหารบุคลากรตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ระพีพัฒน์ กิตติกรมย์สันต์. (2566). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตนภรณ์ บุญมี. (2558). คุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานเทศบาลตำบลนาดี. *วารสารพุทธนวัตกรรม และการจัดการ*, 3(2), 1-10.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน. (2565). ข้อมูลทั่วไปสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน. น่าน: กลุ่มงาน ทรัพยากรบุคคล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน.
- อารดา ธีระเกียรติกำจร. (2554). คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเทศบาลดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม

เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

Motivation in Dhamma Pracetice of Buddhists at Wat Thongnaim,
Nongkhaem District, Bangkok

¹พระมหาพุทธสรณ์ ชัยสมบัติ, ²สุวิญ รักษัตย์ และ ³พระมหาวิโรจน์ คุตติวิโร

¹Phramaha Phutason Chaisombat, ²Suwin Raksat and ³Phramaha Wirot Khuttawiro

¹²³บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹²³ Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: Phouthasone997@gmail.com

¹Tel. 080-371-4149

Received August 15, 2024; Revised December 15, 2024; Accepted December 26, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียมฯ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียมฯ กลุ่มตัวอย่าง 130 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Scheffe (Post Hoc)

ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียมฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความต้องการความสุขและความสงบใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาคือ ด้านที่พักอาศัย ($\bar{X} = 4.18$) ส่วน ด้านความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.09$) ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบข้อมูลแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียมฯ ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียมฯ โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ข้อเสนอแนะแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียมฯ เรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสารในช่วงเวลาที่ปฏิบัติธรรม พระวิทยากรมีจำนวนไม่เพียงพอในการดำเนินงาน และยังไม่หลากหลาย การติดตั้งเครื่องปรับอากาศบริเวณสถานที่ปฏิบัติที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสบายในขณะที่ปฏิบัติเนื่องจากมีอุณหภูมิที่เหมาะสมยังไม่มากพอ ยังไม่มีความพร้อมเรื่องของสถานที่พักของผู้ปฏิบัติและห้องน้ำ

คำสำคัญ: แรงจูงใจ, การปฏิบัติธรรม, พุทธศาสนิกชน

Abstract

The purpose of this article was: 1) to study the motivation for practicing Dhamma of Buddhists at Wat Thong Niam, Nong Khaem District, Bangkok; 2) to compare the motivation for practicing Dhamma of Buddhists at Wat Thong Niam; 3) to study suggestions regarding the motivation for practicing Dharma among Buddhists at Wat Thong Niam. The sample group was 130 people. The instrument used was a questionnaire. The statistics used for data analysis are frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way ANOVA. The analysis of mean differences for pairs was done using Scheffe's method (Post Hoc).

The research results found that: 1) the motivation data for practicing Dhamma of Buddhists at Wat Thong Niam were at a high level overall (= 3.86). When considering each aspect, it was found that the need for happiness and peace of mind had the highest mean (= 4.33), followed by the aspect of accommodation (= 4.18), and the need for security and safety had the lowest mean (= 3.09), respectively. 2) The results of the comparison of the motivation data for practicing Dhamma of Buddhists at Wat Thong Niam with different genders, ages, education levels, and experiences in practicing Dhamma showed that the motivation for practicing Dhamma of Buddhists at Wat Thong Niam was not significantly different at the .05 level. 3) Suggestions for the motivation for practicing Dhamma of Buddhists at Wat Thong Niam regarding the use of communication tools during the practice, the number of monks who are lecturers is not sufficient for the operation and there is not a variety, the installation of air conditioners in the practice area that make the practitioners comfortable during the practice because the temperature is not suitable enough, and the preparation of the practitioners' accommodation and bathrooms are not yet complete.

Keywords: Motivation, Dhamma Practice, Buddhism

บทนำ

การเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในประเทศไทยนั้น ได้มีการเผยแผ่อย่างต่อเนื่องซึ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความสับสนวุ่นวาย อันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความทุกข์เร่าร้อน กระวนกระวาย หวั่นกลัว หวาดระแวง เกิดความเบื่อหน่าย หรือคับข้องใจติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลาไม่อาจเบิกบานได้บริสุทธิ์สิ้นเชิง ซึ่งทำให้พุทธศาสนิกชนพยายามที่จะหนีความชั่วทั้งหลายที่มนุษย์เองเป็นผู้ก่อ โดยหันเข้ามาแสวงหาทางพ้นทุกข์มากขึ้น ซึ่งบรรดาศาสดาของลัทธิและศาสนาต่างๆ พยายามคิดค้นและวางหลักไว้สำหรับให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อสร้างสันติสุขให้แก่โลกโดยให้มนุษย์ทำแต่ความดี และเว้นจากความชั่วทั้งหลาย ในทางพระพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนหลักธรรมที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ เรื่องทุกข์ และการดับทุกข์

ปัจจุบันนี้มีสำนักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเกิดขึ้นมากมายหลายแห่ง แต่ละแห่งนั้นมีพุทธศาสนิกชนให้ความสนใจเข้าร่วมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันเฉลิมพระเกียรติในช่วงระยะแรกๆ มีเป็นจำนวนมาก 100 – 150 คน ต่อมาผู้ที่เข้ามาปฏิบัติเริ่มลดน้อยลงเป็นลำดับ ขณะปัจจุบันมีประมาณ 60 – 80 คน เหตุผลที่ผู้มาปฏิบัติธรรมลดน้อยลง น่าจะมีปัจจัยเป็นเหตุในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่พุทธศาสนิกชนเข้ามาปฏิบัติธรรม เช่น ทางสิ่งแวดล้อม ทางด้านการสื่อสาร การบอกเล่าจาก

บุคคลที่รู้จัก การประชาสัมพันธ์หรือการรู้จักผู้สอน ชื่อเสียงของวัดศรัทธาความเชื่อ และการเสียสละในเรื่องของเวลาเป็นต้น

วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เป็นวัดหนึ่งที่มีอุบาสกอุบาสิกา และประชาชนทั่วไป ได้ให้ความสำคัญและสนใจเข้าปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจตนเองให้ใสสว่างและเบิกบานด้วยการปฏิบัติธรรมที่ประกอบด้วยการสวดมนต์ การแผ่เมตตา และการปฏิบัติสมาธิกรรมฐาน โดยปฏิบัติตามหลักสูตรของวัดคือ 3 วัน 2 คืน ทุกเทศกาลวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ ในรูปแบบของการปฏิบัติธรรมเน้น “พุทธโอ” ตามแนวทางของครูบาอาจารย์สายวัดป่าภาคอีสาน ซึ่งมีครูบาอาจารย์หลายรูปที่เมตตาแนะนำให้ข้อคิดหลักธรรมที่วัดทองเนียม เช่น หลวงตามหาบัว ญาณสมปนโน, หลวงปู่ท่อน ญาณธโร, หลวงพ่อสมศักดิ์ ปณฺธิโต, หลวงปู่ บุญมา คมภิรมมโม, หลวงปู่สนธิ์ อนาลโย, หลวงพ่ออุทัย สิริธโร, หลวงปู่ทอง จนทสิริ, หลวงปู่ไม อินทสิริ, หลวงพ่อสุธรรม สุธมโม เป็นต้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้คนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัดทองเนียมคือ หลวงพ่อเจ้าอาวาสที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา และเอื้ออาทรต่อทุกคนที่เข้ามา ความเมตตาใหญ่หลวงของหลวงพ่อก็มองเห็นได้ง่าย คือการที่หลวงพ่อก็ได้ทำให้วัดทองเนียมเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของคนทุกคนทุกอาชีพ ทุกฐานะในสังคม และเป็นวัดที่มีความสปปายะ (สปปายะ 7) ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย, ด้านอาหาร, ด้านบุคคล, และด้านอิริยาบถ ซึ่งสอดคล้องกับกฎระเบียบในการขอตั้งสถานที่ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดของมหาเถรสมาคม (มหาเถรสมาคม, 2543) ที่เน้นหลักสปปายะ 7 คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยาการ และแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษารื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ว่ามีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมมากน้อยเพียงใดที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมาปฏิบัติธรรมที่วัดทองเนียม เพื่อให้ทราบความต้องการที่เป็นแรงจูงใจเข้ามาปฏิบัติ จนส่งผลต่อจำนวนของผู้มาปฏิบัติมากขึ้นและนำไปปรับปรุงการปฏิบัติธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนวัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร” ระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) ใช้แบบสอบถาม และเพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์

ประชากรศึกษา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พุทธศาสนิกชนที่เข้าปฏิบัติธรรมในวัดทองเนียม แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 130 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารของวัดทองเนียม ตำแหน่งเจ้าอาวาส 1 ท่าน และผู้เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน 4 คน วิธีการสุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

การสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองนึยม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร และแบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ตรวจสอบความครอบคลุมตามขอบข่ายของเนื้อหาโดยการหาดัชนี IOC ได้ค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามทุกข้อตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสัมภาษณ์กับจุดประสงค์โดยใช้สูตร CVI (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2540) เพื่อหาผลรวมของคะแนน ในแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ถ้าข้อใด มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป

กระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เสนอแจ้งความประสงค์ต่อเจ้าอาวาส วัดทองนึยม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล แจกแบบสอบถามกับประชากรศึกษา พุทธศาสนิกชน จำนวน 130 ชุด ด้วยตนเอง ใช้เวลาเก็บข้อมูลภายใน 1 เดือน และได้รับแบบสอบถามกลับมาทุกชุด ในการให้สัมภาษณ์ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อสัมภาษณ์ ตามที่กำหนดไว้ นำข้อมูลที่ได้นำมารวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์เพื่อ

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองนึยม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม ต่างกัน โดยใช้สถิติ t-test และ F-test ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างของ ค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ ONEWAY ANOVA ใช้วิธีของ Scheffe (Post Hoc) เมื่อพบข้อแตกต่างเป็นรายคู่ ในการวิเคราะห์หาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ คำนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) วิเคราะห์เชิงทฤษฎี ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบ สังเคราะห์ และบูรณาการผลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และนำเสนอโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	37	
	หญิง	93	28.46
			71.54
อายุ	20-29 ปี		
	30-39 ปี	13	10.00
	40-49 ปี	12	9.23
	50-59 ปี	23	17.69
	60 ปีขึ้นไป	48	36.92
		34	26.15
ระดับการศึกษา			

ประถมศึกษา		
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	39	30.00
อนุปริญญา หรือเทียบเท่า	34	26.15
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	18	13.85
	39	30.00
ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม		
1-5 ครั้ง		
6-10 ครั้ง	72	55.38
มากกว่า 10 ครั้ง ขึ้นไป	31	23.85
	27	20.77
รวม	130	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติธรรม ที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อจำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 71.54 และเป็นเพศชาย มีจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 28.46

เมื่อจำแนกตามอายุ ส่วนใหญ่มีอายุ 50-59 ปี มีจำนวนมากที่สุด 48 คน คิดเป็นร้อยละ 36.92 รองลงมาคือ มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 26.15 อายุ 40-49 ปี มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 17.69 อายุ 20-29 ปี มีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และมีอายุ 30-39 ปี มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 9.23

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า มีจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมาคือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า มีจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 26.15 และมีการศึกษาระดับอนุปริญญา หรือเทียบเท่า มีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 13.85

เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม 1-5 ครั้ง มีจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 55.38 รองลงมาคือมีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม 6-10 ครั้ง มีจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 23.85 และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม มากกว่า 10 ครั้ง ขึ้นไปมีจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 20.77

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองนึ้ม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

การปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองนึ้ม	ระดับแรงจูงใจ		
	$\bar{X}$	<i>S.D.</i>	แปลผล
ด้านความต้องการความสุขและความสงบใจ	4.33	0.62	มาก
ด้านความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย	3.09	0.96	ปานกลาง
ด้านที่พักอาศัย	4.18	0.59	มาก
ด้านอาหาร	3.57	0.95	มาก
ด้านบุคคล	3.95	0.69	มาก
ด้านอิริยาบถ	4.05	0.68	มาก
รวม	3.86	0.56	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองนึ้ม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความ

ต้องการความสุขและความสงบใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาคือ ด้านที่พักอาศัย ($\bar{X} = 4.18$) ส่วน ด้านความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.09$)

3. ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ ต่างกัน พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติธรรม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยรวม และทุกด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า สถานที่ปฏิบัติควรมีความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก, มีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่เป็นสัปปายะสามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างไม่แออัด การติดตั้งเครื่องปรับอากาศบริเวณสถานที่ปฏิบัติที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสบายในขณะที่ปฏิบัติเนื่องจากมีอุณหภูมิที่เหมาะสม, มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้ ควรจัดทำแผนปฏิบัติการจัดปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ ที่แยกเป็นสัดส่วนออกจากภารกิจด้านอื่น ๆ ของวัด พระวิทยากรควรมีความหลากหลายเลือกใช้แนวทางและคำสอนที่มีความเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติทุกเพศ ทุกวัย และมีการบรรยายธรรมสอดแทรก โดยยกตัวอย่างในการอธิบายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถที่จะเข้าใจได้ง่ายขึ้นเพื่อเป็นการทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกว่าการปฏิบัติธรรมไม่ใช่ของยากเกินกว่าที่จะเข้าใจ และจะช่วยให้ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายในการที่จะมาปฏิบัติธรรม การคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในการที่จะมาสอนและบรรยายธรรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การกำหนดช่วงระยะเวลาที่มีความเหมาะสม คือ ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป และมีการกำหนดรูปแบบอริยาบถของกิจกรรมสลับกันเป็นการทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้สึกไม่เหนื่อยล้า และยังช่วยลดอาการเวทนาที่เกิดจากการปวดเมื่อยตามจุดต่าง ๆ เนื่องจากการนั่งเป็นเวลานาน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้นำผลที่พบจากการวิจัยมาอภิปรายเชื่อมโยงทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายผลได้ว่า สถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมของวัดทองเนียม เป็นสถานที่ร่มรื่นสะอาด มีต้นไม้ให้ความร่มเย็นเย็นให้อยู่กับธรรมชาติ วัดค่อนข้างมีความสะอาด สงบร่มรื่น มีความสัปปายะดี และทางวัดได้แยกเป็นสัดส่วนถือว่าเหมาะสมเพราะทางวัดมีความสงบ สะอาด ร่มรื่น มีความสัปปายะ จึงเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้คนทั้งหลายเกิดแรงจูงใจในการอยากมาปฏิบัติธรรมที่วัดทองเนียม มีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในการที่จะมาสอนและบรรยายธรรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง แนะนำการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดีคำสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาโดยมีการเลือกใช้ธรรมะและภาษาที่มีความเข้าใจง่าย คือ เป็นภาษาที่ไม่เป็นทางการมากเกินไปประกอบกับการอธิบายขยายความจึงทำให้ฟังแล้วเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระภุมรินทร์ ตรีภพอารักษ์, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจต่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานคร แห่งที่ 37 ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับความพึงพอใจที่มีต่อสำนักปฏิบัติ

ธรรมประจำ กรุงเทพมหานคร แห่งที่ 37 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปณิธิ กิตติธโร (ตันติธนาธร), 2560) ได้ศึกษาเรื่อง “แรงจูงใจของพุทธศาสนิกชนในการปฏิบัติวิปัสสนา ภาวนา วัดประดับ จังหวัดสิงห์บุรี” ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า บุคคลเป็นที่สบายอาหารเป็นที่สบายอิริยาบถเป็นที่สบายที่พักอาศัยสบายและ ความต้องการทางสังคมและความรักอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการสร้างความประจักษ์ตน ความต้องการ ความมั่นคงและปลอดภัย และความต้องการได้รับเกียรติและภาคภูมิใจอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม ต่างกัน ดังนี้

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า พุทธศาสนิกชนผู้เข้าปฏิบัติธรรม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม ณ วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม ของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ในการปฏิบัติธรรมต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยรวม และทุกด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยไม่ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า เพราะพฤติกรรมความเป็นอยู่ของสังคมไทยนั้น แม้ว่าสังคม ปัจจุบันจะเปลี่ยนไปแต่โดยส่วนใหญ่ประชาชนมีความใกล้ชิดกับวัด การปฏิบัติธรรมก็เพื่อทำให้เกิดสติ ปัญญา มีความระลึกได้ จนเห็นสามัญลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างชัดเจน มีความรู้ความเข้าใจสภาวะที่ เกิดขึ้นนั้นตามความเป็นจริง และกำจัดทุกข์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการเข้าถึงสุขที่ยั่งยืนพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา หรือความไม่รู้ความจริงใน ธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่า เพราะสิ่งนี้สิ่งนี้จึงมี จนเห็น ตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกฎแห่ง กรรม ทำให้แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระภุมรินทร์ ตรีภพอารักษ์, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง ความ พึงพอใจต่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานคร แห่งที่ 37 ผลการศึกษพบว่า 1) ระดับความพึงพอใจที่มี ต่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำ กรุงเทพมหานคร แห่งที่ 37 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ย สูงสุด คือ ด้านวิทยากร รองลงมาคือ ด้านเนื้อหาสาระตามลำดับ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจที่มีต่อสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำ กรุงเทพมหานคร แห่งที่ 37 จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคล ด้านเพศ อายุระดับการศึกษา และ ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม มีผลทำให้ความพึงพอใจที่มีต่อสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานคร แห่งที่ 37 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนียม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารควรรักษามาตรฐานความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก มีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่เป็นสัปปายะสามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างไม่แออัด

2. ผู้บริหารควรจัดทำแผนปฏิบัติการจัดปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ โดยคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในการที่จะมาสอนและบรรยายธรรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

3. ผู้บริหารวัดควรมีการอบรมพัฒนาให้พระวิทยากรมีความหลากหลายเลือกใช้แนวทางและคำสอนที่มีความเข้าใจง่ายเหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติทุกเพศ ทุกวัย และมีการบรรยายธรรมสอดแทรก โดยยกตัวอย่างในการอธิบายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย

4. ควรมีแผนการกำหนดช่วงระยะเวลาที่มีความเหมาะสม คือ ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป และมีการกำหนดรูปแบบอริยาบถของกิจกรรมสลับกันเป็นการทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้สึกไม่เหนื่อยล้า และยังช่วยลดอาการเวทนาที่เกิดจากการปวดเมื่อยตามจุดต่าง ๆ เนื่องจากการนั่งเป็นเวลานาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนิยม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

2. ควรศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนิยม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

3. ควรศึกษาวิจัยแนวโน้มของผู้ปฏิบัติที่จะเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน วัดทองเนิยม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

สรุป

สถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมของวัดทองเนิยม เป็นสถานที่ที่ร่มเย็น มีต้นไม้ให้ความร่มเย็นเน้นให้อยู่กับธรรมชาติ วัดค่อนข้างมีความสะอาด สงบร่มรื่น มีความสัปปายะดี และทางวัดได้แยกเป็นสัดส่วนถือว่าเหมาะสมเพราะทางวัดมีความสงบ สะอาด ร่มรื่น มีความสัปปายะ จึงเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้คนทั้งหลายเกิดแรงจูงใจในการอยากมาปฏิบัติธรรมที่วัดทองเนิยม มีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในการที่จะมาสอนและบรรยายธรรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องแนะนำการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดีคำสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาโดยมีการเลือกใช้ธรรมะและภาษาที่มีความเข้าใจง่าย คือ เป็นภาษาที่ไม่เป็นทางการมากจนเกินไปประกอบกับการอธิบายขยายความจึงทำให้ฟังแล้วเข้าใจ

ด้านความต้องการความสุขและความสงบใจ การปฏิบัติธรรม สามารถทำให้จิตใจสงบ เย็นสบาย การปฏิบัติธรรมทำให้เกิดบุญกุศลและส่งเสริมให้ชีวิตดีขึ้นทำให้มีความภาคภูมิใจ การปฏิบัติธรรมก็เพื่อทำให้เกิดสติ ปัญญา มีความระลึกได้ จนเห็นสามัญลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างชัดเจน มีความรู้ความเข้าใจสภาวะที่เกิดขึ้นนั้นตามความเป็นจริง และกำจัดทุกข์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการเข้าถึงสุขที่ยั่งยืน

ด้านความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย การทำสมาธิเน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรมจะช่วยให้มีความสุขกับการใช้ชีวิตในการทำงานและช่วยทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องทำให้มีสติมากขึ้นกระทั่งแสดงผล

ที่ได้ออกมาสู่หมู่คณะคนรอบข้าง มีเมตตาธรรม ไม่ให้ร้ายให้โทษต่อกัน มีศีล 5 เป็นเครื่องอภิบาลปกปักรักษาตัวเอง

ด้านที่พักอาศัย สถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมของวัดทองเนียม เป็นสถานที่ร่มเย็นสถาน มีต้นไม้ให้ความร่มเย็นเน้นให้อยู่กับธรรมชาติ วัดค่อนข้างมีความสะอาด สงบร่มรื่น มีความสัปปายะดี และทางวัดได้แยกเป็นสัดส่วนถือว่าเหมาะสมเพราะทางวัดมีความสงบ สะอาด ร่มรื่น มีความสัปปายะ จึงเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้คนทั้งหลายเกิดแรงจูงใจในการอยากมาปฏิบัติธรรมที่วัดทองเนียม

ด้านบุคคล วัดทองเนียมนั้นได้มีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในการที่จะมาสอนและบรรยายธรรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง แนะนำการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดีคำสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาโดยมีการเลือกใช้ธรรมะและภาษาที่มีความเข้าใจง่าย คือ เป็นภาษาที่ไม่เป็นทางการมากจนเกินไปประกอบกับมีการอธิบายขยายความจึงทำให้ฟังแล้วเข้าใจ

ด้านอาหาร ผู้ปฏิบัติโดยส่วนมากแล้วไม่ได้มีความมุ่งมั่นเกี่ยวกับอาหารเป็นสำคัญ คนที่มาส่วนมากล้วนแล้วแต่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรม มาเพื่อเสียสละ คือ การให้ทาน และมาเพื่อพัฒนาจิตใจ คือ มารักษาศีล ฟังธรรม แต่ถึงอย่างไรอาหารและเครื่องดื่มที่ทางวัดทองเนียมจัดเตรียมไว้ให้มีความเหมาะสมและยังมีเหลือแบ่งปันชาวบ้านด้วย

ด้านอิริยาบถ วัดทองเนียมมีการกำหนดช่วงระยะเวลาของกิจกรรมการสวดมนต์ การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ ที่เหมาะสม เพราะการเปลี่ยนอิริยาบถในการปฏิบัติเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้กำหนดสติ มีสมาธิในทุกอิริยาบถ ถือว่าเป็นการผ่อนคลาย ไม่เน้นในอิริยาบถใดหนึ่ง ก็ถือว่ามีความเหมาะสมต่อผู้มาปฏิบัติธรรมอยู่ และผู้ปฏิบัติธรรมทั่วไปนั้น ทางวัดก็มีกิจกรรมการสวดมนต์ นั่งสมาธิ เจริญจิตตภาวนาเป็นปกติเข้า-เย็น ทุก ๆ วัน

เอกสารอ้างอิง

- พระปณิธิ กิตติธโร (ตันติธนาธร). (2560). แรงจูงใจของพุทธศาสนิกชนในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา วัดประดู่จังหวัดสิงห์บุรี(วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภูมินทร์ ตรีภพอารักษ์. (2559). ความพึงพอใจต่อนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานครแห่งที่ 37 (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม.
- มหาเถรสมาคม. (2543). ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543. ค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2567, จาก http://www.mahabunhome.com/rb_ms_patibata_center.pdf.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2540). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สงศรี ชมพูนุท. (2559). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. นครศรีธรรมราช: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทบาทของปูจ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

Pu Chans' Roles in Promoting Buddhist Activities Mae Charim District, Nan Province

¹ธนกร แคว้งอินทร์, ²ฐิติพร สะสม และ ³ธนพร แคว้งอินทร์

¹Thanakon Kwangin, ²Thitiporn Sasom and ³Thanaphon Kwangin

¹²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ประเทศไทย

¹²Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College, Thailand

³มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย

³Lampang Rajabhat University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: Thanakonkwaengin@gmail.com

¹Tel. 093-159-6429

Received August 18, 2024; Revised December 18, 2024; Accepted December 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของปูจ่าน 2) เพื่อศึกษาคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปูจ่าน 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของปูจ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปูจ่านในอำเภอแม่จริมมีมาพร้อมกับพุทธศาสนิกชนที่มาตั้งถิ่นฐานแต่แรก 2) ปูจ่านมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ประสานระหว่างพระสงฆ์ เจ้าภาพ และประชาชนทั่วไป ปูจ่านมีคุณสมบัติคือ เป็นผู้ที่เคยบวชเรียน มีเคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย มีศีลธรรม มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรม สามารถประสานงานระหว่างเจ้าภาพและพระสงฆ์ได้ ปูจ่านเป็นสะพานบุญเชื่อมต่อระหว่างวัดกับชาวบ้าน เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม อาทิ นำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย นำอาราธนาศีล รับศีล นำอาราธนาธรรม นำอาราธนาพระปริตร 3) บทบาทของปูจ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน สามารถประมวลได้ 5 ด้าน คือ (1) ด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา ปูจ่านอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการถวายทาน รักษาศีล เจริญภาวนา (2) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปูจ่านปฏิบัติตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม (3) ด้านการส่งเสริมศาสนพิธีกรรม ปูจ่านส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร เจริญพุทธมนต์ (4) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ปูจ่านสร้างจิตสำนึกรักศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและประชาชน (5) ด้านการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ปูจ่านวางตัวเป็นกลาง ไม่สร้างความขัดแย้งให้กับชุมชน

คำสำคัญ: ปูจ่าน, พระพุทธศาสนา, พิธีกรรม

Abstract

The purpose of this article was: 1) to study the history and importances of Pu Chans, 2) to study the qualifications and roles of Pu Chans, and 3) to analyze the roles of Pu Chans in promoting Buddhist activities in Mae Charim District, Nan Province. It was qualitative research by obtaining data from documents and the field study by interviewing 25 key informants. Data were analyzed by means of content analysis.

The research revealed that: 1) Pu Chans in Mae Charim District had existed since the Buddhists settled down here. 2) Pu Chans have played important roles in performing Buddhist rituals, as coordinators between monks. They were once ordained as a monk. They must have deep respects in the Triple Gem, bearing good characters, having knowledge and understanding in the sequences of rituals, and ability to coordinate between the host and the monks. They serve as a bridge between the monastery and the villagers, and a leader in performing rituals such as the ceremonies of paying respects to the Triple Gem, requesting the five precepts, taking the five precepts, inviting to preach the Dhamma, inviting to recite the Paritta. 3) Pu Chans in promoting Buddhist activities in Mae Charim District, Nan Province, they can be grouped in 5 aspects: (1) in preserving Buddhism, They support Buddhism by practicing generosity, morality, and meditation, (2) in the propagation of Buddhism, They behave as a good and moral person, (3) in promoting religious ceremonies, They promote Buddhist activities such as making merit by giving alms to monks, reciting prayers, (4) in promoting arts and culture, They create awareness in local arts and culture for children and the public, (5) in promoting unity in the community, They observe neutrality, do not create conflicts in the community.

Keywords: Pu Chans; Buddhism; Rituals

บทนำ

นับตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้ปกครองกรุงสุโขทัย เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา พระองค์ได้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งเข้าสู่แผ่นดินไทยในยุคทวารวดี ทำให้แผ่นดินไทยได้มีพระพุทธศาสนาตามานานนักจนถึงปัจจุบัน (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557) ตามที่ได้ศึกษามาประเทศไทยนั้น เป็นดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ได้รับสืบทอดพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดีย ในคราวที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยสังคายนาครั้งที่ 3 จนมีความเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อประเทศไทยรับพระพุทธศาสนา คนไทยส่วนใหญ่จึงนับถือเหมือนเป็นศาสนาประจำชาติ ได้นำพาให้บ้านเมืองสงบสุขเจริญรุ่งเรืองตามแต่ละยุคสมัย ทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความหลากหลายทางด้านนิกายและแนวทางปฏิบัติ (พระอนุสรณ์ กิตติวณฺโณ, 2565) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่อดีต กษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) บทบัญญัติลักษณะนี้มีการบัญญัติเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (มาตรา 4) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม, 2475) แม้ในรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2560 จะไม่ระบุให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ผลสำรวจสถานะทางสังคม วัฒนธรรมและสุขภาพจิต พ.ศ. 2561 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและ

สังคมพบว่า จำนวนศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนา มีจำนวน 63,299,193 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 93 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2566) สะท้อนให้เห็นว่า ชาวไทยส่วนใหญ่ยังคงนับถือพระพุทธศาสนา แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนาในการประกอบพิธีมงคล หรือ อวมงคล การบูชาสิ่งต่างๆ เป็นพิธีกรรมทางศาสนาระดับต่างๆ ที่ศาสนิกชนในศาสนาถือปฏิบัติกันมา มีอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา (สุริยา รัตนกุล, 2555) ตามที่ได้ศึกษามาในทางจิตวิทยาพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจ โน้มน้าวให้บุคคลที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมรับเอาคุณค่า แบบแผนการประพฤติที่ต้องการไว้เป็นการย้าความเชื่อและสร้างกรอบศีลธรรม จริยธรรม ของกลุ่มคนโดยใช้ศรัทธา ความขลัง และความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม สร้างความเชื่อ ความประสงค์ จนเป็นกรรมวิธีทางวัฒนธรรมสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน (พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์, 2565)

ปู่จ่านหรือม้านายก เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงระหว่างวัดและประชาชน เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย (พระครูภาวนาโสภิต และคณะ, 2565) ผู้นำปู่จ่าน ต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้งาน รู้จุดมุ่งหมายของงาน มีความเข้าใจตนเอง รู้จักความพอดี รู้จักบริหารเวลา มีมนุษยสัมพันธ์ และเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี (กตัญญู เรือนตุ่น และ พูนชัย ปันนิยะ, 2561) ปู่จ่านหรือม้านายก มีบทบาทสำคัญ คือ การสร้างศาสนทายาทของชมรมอาจารย์วัด บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสนับสนุนปัจจัย การมุ่งใจไปฟังธรรมะและการสนทนาธรรมบทบาทในการสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ และบทบาทด้านศาสนพิธีกรรมพุทธศาสนา และพิธีตามความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์เพื่อการบำบัดทางจิตใจ (ชาญชัย ฤทธิ์ร่วม และโกมินทร์ วั่งอ่อน, 2565)

อำเภอแม่จริม เป็นอำเภอชนบทอยู่ห่างไกลจากในตัวเมืองจังหวัดน่าน การจะประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาประชาชนต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ ผู้นำนั้นได้รับการยกย่องจากชาวบ้าน เรียกว่าปู่จ่านหรือม้านายก ปู่จ่านในเขตอำเภอแม่จริมมีจำนวนทั้งหมด 22 คน ประจำอยู่ใน 16 วัด 6 สำนักสงฆ์ ซึ่งปู่จ่านแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมต่างกัน เช่น บางคนอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีกิจกรรมน้อย ก็มีความรู้และประสบการณ์น้อยไปด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าการให้ความรู้แก่ปู่จ่านในเขตพื้นที่อำเภอแม่จริม ผ่านกระบวนการวิจัย จะช่วยสร้างองค์ความรู้แก่ปู่จ่านได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นปู่จ่านวัดดงไพรวัลย์ ตำบลหนองแดง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน จึงทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของปู่จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน” เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของปู่จ่าน ศึกษาคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปู่จ่าน และวิเคราะห์บทบาทของปู่จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของปู่จ่าน
- 2) เพื่อศึกษาคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปู่จ่าน
- 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของปู่จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร (Documentary study) จากข้อมูลคือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 อรรถกถา ปกรณ์วิเศษ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับมัคทายก/อุบาสก/ไวยาวัจกร

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ 5 รูป 2) กลุ่มปุจฺจํ 5 คน 3) กลุ่มผู้นำชุมชน 5 คน 4) กลุ่มประชาชนทั่วไป 5 คน และ 5) กลุ่มตัวแทนภาครัฐ 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 25 รูป/คน เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของปุจฺจํ องค์ความรู้และบทบาทของปุจฺจํ และบทบาทของปุจฺจํในการพัฒนาท้องถิ่น อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

ผลการวิจัย

1) ศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของปุจฺจํ

จากการวิจัยพบว่า ปุจฺจํในพื้นที่อำเภอแม่จริมมีมานานแล้วตั้งแต่มีผู้คนรวมตัวกันมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอแม่จริมได้นับถือพระพุทธศาสนาเหมือนกับผู้คนในเมืองน่าน การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาสมกับพิธีทางพราหมณ์จำเป็นต้องมีผู้นำการประกอบพิธีกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนา จึงอาศัยปุจฺจํซึ่งเป็นอุบาสกผู้ที่เคยได้บวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามาก่อนเรียกว่า “หนาน” เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี จึงได้รับความศรัทธาจากประชาชนในชุมชนและคณะศรัทธาจากวัดอื่นๆ ให้ทำหน้าที่เป็นปุจฺจํวัด การประกอบศาสนพิธีกรรมตามระเบียบขั้นตอนแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมา ชุมชนนั้นๆยกย่องปุจฺจํ เมื่อถึงเทศกาลวันสงกรานต์ชุมชนได้จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้ปุจฺจํเป็นประธานธรรมที่สืบทอดกันมา ปุจฺจํมีความสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ประสานระหว่างพระสงฆ์ เจ้าภาพ และประชาชนทั่วไป จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เป็นผู้นำในการประกอบพิธีตามลำดับขั้นตอนพิธีกรรมเพื่อให้ถูกต้องตามแบบประเพณีที่สืบทอดกันมา

2) ศึกษาคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปุจฺจํ

จากการวิจัยพบว่า คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปุจฺจํเป็นผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อนเป็นผู้ที่สนใจมีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ลำดับขั้นตอนพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความสามารถเป็นผู้ประสานงานระหว่างเจ้าภาพและพระสงฆ์ มีความรับผิดชอบหน้าที่ เป็นบุคคลต้นแบบประพฤติตนเหมาะสมตรงต่อเวลา มีวุฒิภาวะการเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เสียสละเวลาส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศรัทธาประชาชน เป็นผู้ที่มีศีลธรรมอันดีงาม เป็นผู้แทนฝ่ายธรรม ใช้หลักธรรมาภิบาล ลด ละ เลิก ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นผู้ที่มีมารยาทดีงาม อ่อนน้อมถ่อมตน แต่งตัวเรียบร้อย รู้หน้าที่การงาน เป็นผู้ที่มีรู้จักจัดเวลาและสถานที่ เพราะการจัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้เฉพาะเจาะจงแต่จัดในวัดอย่างเดียว ยังมีการจัดตามสถานที่ต่างๆ จะเป็นบ้าน สถานที่ราชการ ฯลฯ ปุจฺจํต้องตระหนักอยู่เสมอว่าควรเคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย รู้จักวางตน วางตัวให้ถูกฐานะ สิ่งที่ควรหมั่นศึกษาให้มีความรอบรู้ในระเบียบแบบแผนประเพณีอันดีงาม วัฒนธรรมทั้งแบบโบราณ และแบบปัจจุบัน การนำกล่าวด้วยน้ำเสียงนุ่มนวลชวนฟัง เสียงดังฟังชัด ไม่ช้าไม่เร็วเกินไป ดูคนออก บอกคนได้ ใช้คนเป็น มีบทบาทหน้าที่ในการนำทางเป็นสะพานบุญเชื่อมต่อระหว่างวัดกับชาวบ้าน จะจัดพิธีแต่ละครั้งต้องปรึกษากับ

ประธานสงฆ์และเจ้าภาพก่อนประกอบพิธี เพื่อกำหนดแนวทางในการทำพิธีในงานนั้นๆ เมื่อได้เวลาเริ่มประกอบพิธีกรรม เป็นหัวหน้านำในพิธีทำบุญนั้นๆ อาทิเช่น นำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย นำอาราธนาศีลรับศีล นำอาราธนาธรรม นำอาราธนาพระปริตร กล่าวนำสุมาครวตาน โอกาสเวณتان กล่าวนำคำถวายข้าวพระพุทธ กล่าวนำคำถวายสังฆทานต่างๆ ในการทำบุญทางพระพุทธศาสนา กล่าวคำสมาแก้วทั้งสาม กล่าวคำนำให้พระ กล่าวคำนำลาพระ ฯลฯ ตลอดจนถึงกล่าวคำสวดชัยเพื่อเป็นสิริมงคลแก่คนที่หายป่วยใหม่ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ กล่าวคำสวดชัยคู่บ่าวสาวในพิธีแต่งงาน กล่าวคำสวดชัยพระนาคก่อนจะบวช กล่าวคำสวดชัยต้อนรับการย้ายเข้าหรือย้ายออกจากที่ทำงาน กล่าวคำสวดชัยรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา เข้ารับการเรียนใหม่ หรือเรียนจบ ฯลฯ นอกจากนี้ปู้จ่านยังทำหน้าที่บอกกล่าวอัญเชิญเทวดาทั้งหลายก่อนจะประกอบพิธีทำบุญต่างๆตามความเชื่อของคนในพื้นที่อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ตลอดถึงในพื้นที่ล้านนา ปู้จ่านจะทำหน้าที่บอกกล่าว เช่น แม่ธรณี ขึ้นดาวทั้งสี่ ตามชนบททำเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา

3) วิเคราะห์บทบาทของปู้จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน จากการวิจัยพบว่า

1. ด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา ปู้จ่านมีบทบาทให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงสถาบันพระพุทธศาสนาด้วยการให้ทาน ถวายปัจจัยสี่ ให้ข้าวบิณฑบาต ให้เสนาสนะแก่พระสงฆ์ ให้ผ้าไตรจีวร ให้ยารักษาโรค ให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร รักษาประเพณีวัฒนธรรมในการทำบุญต่างๆ เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า จัดบาตรในวันธรรมสวนะ ถวายไทยสลาก ดูแลรักษาศาสนสมบัติ ถวายวัด ภูมิจิต วิหาร พัฒนาบริเวณวัด รักษาศีลจาริณภาวนา เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา

2. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปู้จ่านมีบทบาทในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาโดยการปฏิบัติตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชุมชน จัดอบรมให้ความรู้กิจกรรมทางศาสนาให้กับปู้จ่านแต่ละวัด จัดตั้งชมรมปู้จ่านอำเภอแม่จริม จัดทำโครงการธรรมสันจร จัดทำคู่มือประกอบพิธีกรรมต่างๆให้แก่ปู้จ่านและประชาชนทั่วไป

3. ด้านการส่งเสริมศาสนพิธีกรรม ปู้จ่านมีบทบาทรวบรวมพิธีกรรมขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมเป็นรูปเล่มให้แก่ปู้จ่านเป็นแนวทางปฏิบัติ ส่งเสริมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ทำบุญเจริญพุทธมนต์ ทำบุญสืบชะตา จัดทำบายศรีสู่ขวัญคน สู่ขวัญข้าว เป็นต้น

4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ปู้จ่านมีบทบาทเป็นผู้ที่รอบรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาสร้างจิตสำนึกรักศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไปให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม จัดรวบรวมศิลปะโหวหารในการประกอบพิธีกรรม เช่น คำโอกาสเวณتان คำสุมาครวตาน คำสวดชัยต่างๆ ในพื้นที่อำเภอแม่จริม จัดเป็นรูปเล่มส่งเสริมให้มีการติกลองปู้จา ติกลองสับตัดจัย การฟ้อนรำพื้นบ้าน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน ทำพิธีสู่ขวัญคน สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญพระนาค สู่ขวัญคู่บ่าวสาว จัดถวายทานเจตีย์ข้าวเปลือกข้าวสาร จัดกิจกรรมให้พระสงฆ์แสดงธรรมชาดก จัดทำหนังสือคู่มือการประกอบพิธีกรรมให้แก่ปู้จ่านและส่งเสริมให้มีคนสืบทอดพิธีกรรม เช่น ท่องจำคำสวดชัยต่างๆ เป็นต้น

5. ด้านการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ปู้จ่านมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำตัวเป็นแบบอย่าง เป็นกลางไม่สร้างความขัดแย้งให้กับชุมชน เป็นผู้ประสานสร้างความรัก ความสามัคคี ความมีวินัย ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดความเอื้ออาทรในชุมชนเป็นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีความรักในวัฒนธรรม เป็นผู้นำศาสนาฝ่ายฆราวาส ส่งเสริมให้จัดกิจกรรมในวัดหมู่บ้านของตนและวัดภายในอำเภอแม่จริม สร้างความสามัคคีด้วยการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของปูจ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน” ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

1. คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปูจ่าน

คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของปูจ่านเป็นผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อนเป็นผู้ที่สนใจมีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ลำดับขั้นตอนพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความสามารถเป็นผู้ประสานงานระหว่างเจ้าภาพ และพระสงฆ์ มีความรับผิดชอบหน้าที่ เป็นบุคคลต้นแบบประพฤติตนเหมาะสมตรงต่อเวลา มีวุฒิภาวะการเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เสียสละเวลาส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศรัทธาประชาชน เป็นผู้มีความศีลธรรมอันดีงาม เป็นผู้แทนฝ่ายธรรม ใช้หลักธรรมาภิบาล ลด ละ เลิก ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นผู้มีความรยาทดีงาม อ่อนน้อมถ่อมตน แต่งตัวเรียบร้อย รู้หน้าที่การงาน เป็นผู้ที่มีรู้จักจัดการเวลาและสถานที่ เพราะการจัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้เฉพาะเจาะจงแต่จัดในวัดอย่างเดียว ยังมีการจัดตามสถานที่ต่างๆ จะเป็นบ้าน สถานที่ราชการ ฯลฯ ปูจ่านต้องตระหนักรู้เสมอว่าควรเคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย รู้จักวางตน วางตัว ให้ถูกฐานะ สิ่งที่ไม่ควรไม่ควร หมั่นศึกษาให้มีความรอบรู้ในระเบียบแบบแผนประเพณีอันดีงาม วัฒนธรรมทั้งแบบโบราณ และแบบปัจจุบัน การนำกล่าวด้วยน้ำเสียงนุ่มนวลชวนฟัง เสียงดังฟังชัด ไม่ช้าไม่เร็วเกินไป ดูคนออก บอกคนได้ ใช้คนเป็น มีบทบาทหน้าที่ในการนำทางเป็นสะพานบุญ เชื่อมต่อระหว่างวัดกับชาวบ้าน จะจัดพิธีแต่ละครั้งต้องปรึกษากับประธานสงฆ์และเจ้าภาพก่อนประกอบพิธี เพื่อกำหนดแนวทางในการทำพิธีในงานนั้นๆ เมื่อได้เวลาเริ่มประกอบพิธีกรรม เป็นหัวหน้านำในพิธีทำบุญนั้นๆ อาทิเช่น นำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย นำอาราธนาศีล รับศีล นำอาราธนาธรรม นำอาราธนาพระปริตร กล่าวนำสุมาครวตวน โอภาสเวนตวน กล่าวนำคำถวายข้าวพระพุทธ กล่าวนำคำถวายสังฆทานต่างๆ ในการทำบุญทางพระพุทธศาสนา กล่าวคำสุมาแก้วทั้งสาม กล่าวคำนำไหว้พระ กล่าวคำนำลาพระ ฯลฯ ตลอดจนถึงกล่าวคำสวดวิญญูเพื่อเป็นสิริมงคลแก่คนที่หายป่วยใหม่ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ กล่าวคำสวดวิญญูคู่บ่าวสาวในพิธีแต่งงาน กล่าวคำสวดวิญญูพระนาคก่อนจะบวช กล่าวคำสวดวิญญูต้อนรับการย้ายเข้าหรือย้ายออกจากที่ทำงาน กล่าวคำสวดวิญญูรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา เข้ารับการเรียนใหม่หรือเรียนจบ ฯลฯ นอกจากนั้นปูจ่านยังทำหน้าที่บอกกล่าวอัญเชิญเทวดาทั้งหลายก่อนจะประกอบพิธีทำบุญต่างๆ ตามความเชื่อของคนในพื้นที่อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ตลอดถึงในพื้นที่ล้านนา ปูจ่านจะทำหน้าที่บอกกล่าว เช่น แม่ธรณี ขึ้นดาวทั้งสี่ ตามขนบทำเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ชาญชัย ฤทธิ์ร่วม และ โกมินทร์ วังอ่อน, 2565) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ปูจ่าน: บทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของชุมชน กรณีศึกษา ตำบลดงมะดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย” มีภูมิธรรมความรู้ทางพระพุทธศาสนา และทำหน้าที่เป็นผู้นำทำพิธีกรรมทางศาสนาตามแบบล้านนาที่สืบทอดกันมา บทบาทสำคัญ คือ การสร้างศาสนทายาทของชมรมอาจารย์วัด บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสนับสนุนปัจจัย การจูงใจไปฟังธรรมะและการสนทนาธรรม บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ และบทบาทด้านศาสนพิธีกรรมพระพุทธศาสนา และพิธีตามความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์เพื่อการบำบัดทางจิตใจ

2. บทบาทของปูจ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

ปูจ่านมีบทบาทเป็นผู้ที่รอบรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาสร้างจิตสำนึกรักศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไปให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม จัดรวบรวมศิลปะโหวงในการประกอบพิธีกรรม เช่น คำโอภาสเวนตวน คำสุมาครวตวน คำสวดวิญญูต่างๆ ในพื้นที่อำเภอแม่จริม จัดเป็นรูปเล่มส่งเสริมให้มีการติดกลองปู่จา ติดกลองสับตัดัย การฟ้อนรำพื้นบ้าน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน ทำพิธีสวดวิญญูคนสวดวิญญูข้าว สวดวิญญูพระนาค สวดวิญญูคู่บ่าวสาว จัดถวายทานเจตีย์ข้าวเปลือกข้าวสาร จัดกิจกรรมให้พระสงฆ์

แสดงธรรมชาดก จัดทำหนังสือคู่มือการประกอบพิธีกรรมให้แก่ปุ๋จ่านและส่งเสริมให้มีคนสืบทอดพิธีกรรม เช่น ท่องจำคำสวดมนต์ต่างๆ เป็นต้น และ ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ปุ๋จ่านมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำตัวเป็นแบบอย่าง เป็นกลางไม่สร้างความขัดแย้งให้กับชุมชน เป็นผู้ประสานสร้างความรัก ความสามัคคี ความมีวินัย ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดความเอื้ออาทรในชุมชนเป็นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีความรักในวัฒนธรรม เป็นผู้นำศาสนาฝ่ายฆราวาส ส่งเสริมให้จัดกิจกรรมในวัดหมู่บ้านของตน และวัดภายในอำเภอแม่จริม สร้างความสามัคคีด้วยการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูภาวนาโสภิต และคณะ, 2565) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดลำพูน” ปุ๋จ่าน ผู้ซึ่งทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงระหว่างวัดและประชาชน และยังเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้น บทบาทของมัคทายกหรือปุ๋จ่านจึงมีความสำคัญต่อการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ควรจัดตั้งชมรมปุ๋จ่านในอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน จัดทำคู่มือการประกอบพิธีกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาให้แก่ปุ๋จ่านและประชาชนทั่วไป จัดรวบรวมศิลปะโหวตในการประกอบพิธีกรรม เช่น คำโอกาสเวณتان คำสมาครวัตนาน คำสวดมนต์พระสงฆ์ สวดมนต์คน สวดมนต์ข้าว สวดมนต์ควาย สวดมนต์พระนาค สวดมนต์คู่บ่าวสาว เป็นรูปเล่มให้ปุ๋จ่านรุ่นต่อไปได้ศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่าควรที่จะศึกษาในประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปต่อยอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปุ๋จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา เพื่อให้ปุ๋จ่านได้ถูกถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อไป
2. สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา ด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับการรักษาและการคงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

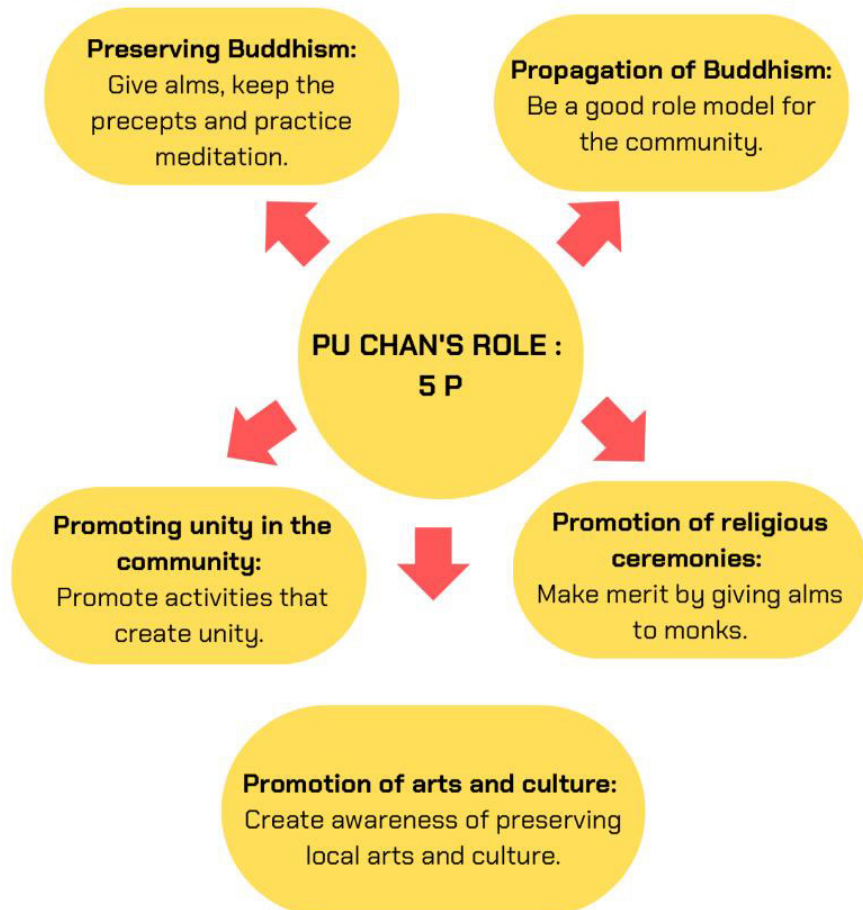
องค์ความรู้

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของปุ๋จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน” ได้องค์ความรู้ดังนี้

บทบาทของปุ๋จ่านในการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน (1) ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ปุ๋จ่านทำนุบำรุงสถาบันพระพุทธศาสนาด้วยการให้ทาน ถวายปัจจัยสี่ รักษาประเพณีวัฒนธรรมในการทำบุญต่างๆ ดูแลรักษาศาสนสมบัติ ถาวรวัตถุ กุฏิวิหาร พัฒนาบริเวณวัด รักษาстилเจริญภาวนา (2) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปุ๋จ่านปฏิบัติตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชุมชน จัดอบรมให้ความรู้ผู้กิจกรรมทางศาสนาให้กับปุ๋จ่านแต่ละวัด จัดตั้งชมรมปุ๋จ่านอำเภอแม่จริม จัดทำคู่มือการประกอบพิธีกรรมต่างๆให้แก่ปุ๋จ่าน (3) ด้านการส่งเสริมศาสนพิธีกรรม ปุ๋จ่านเป็นผู้รวบรวมขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมเป็นรูปเล่มให้ปุ๋จ่านรุ่นหลังเป็นแนวทางปฏิบัติ ส่งเสริมจัดกิจกรรมถวายทาน รักษาстилเจริญภาวนา สวดมนต์ ทำบุญสืบชะตา จัดทำบายศรีสู่ขวัญ เพื่อเป็นสิริมงคล (4) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ปุ๋จ่านเป็นผู้จัดรวบรวมศิลปะโหวตในการประกอบพิธีกรรม เช่น คำโอกาสเวณتان คำสมา

ครัวตาน คำสู่ขวัญต่างๆ ในพื้นที่อำเภอแม่ริม จัดเป็นรูปเล่มให้ปู่จ๋านรุ่นต่อไปส่งเสริมให้ มีการทำพิธีสู่ขวัญคน สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญพระนาคน สู่ขวัญคู่บ่าวสาว จัดถวายทานเจตีย์ข้าวเปลือกข้าวสาร การแสดงธรรมเทศนาชาดก (5) ด้านการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ปู่จ๋านเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำตัวเป็นแบบอย่าง สร้างความรัก ความมีวินัย ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน สร้างความสามัคคีด้วยการมีส่วนร่วมในชุมชนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

แผนผังองค์ความรู้จากการวิจัย

บทบาทของปู่จ๋าน : 5 P

- (1) Preserving Buddhism (อนุรักษ์พระพุทธศาสนา): ให้ทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรม
- (2) Propagation of Buddhism (การเผยแผ่พระพุทธศาสนา): เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน
- (3) Promotion of religious ceremonies (การส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา): ทำบุญด้วยการตักบาตรพระภิกษุ
- (4) Promotion of arts and culture (การส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม): สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (5) Promoting unity in the community (ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน): ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี

สรุป

ปู่จ่านหรือม้านายก เป็นผู้นำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงระหว่างวัดและประชาชน เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม มีบทบาทสำคัญ คือ การสร้างศาสนทายาทของชมรมอาจารย์วัด การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสนับสนุนปัจจัย การมุ่งใจไปฟังธรรมะและการสนทนาธรรม การสังคัมสเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ และศาสนพิธีกรรมพุทธศาสนา ปู่จ่านอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา ด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการถวายทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการปฏิบัติตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม ด้านการส่งเสริมศาสนพิธีกรรม ด้วยการทำบุญตักบาตร เจริญพุทธมนต์ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ด้วยการสร้างจิตสำนึกรักศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและประชาชน และด้านการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ด้วยการวางตัวเป็นกลาง ไม่สร้างความขัดแย้งให้กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กตัญญู เรือนตุ่น และ พูนชัย ปันนียะ. (2561). การพัฒนาปู่จารย์กับการสื่อธรรมในสังคมล้านนา. *วารสารพุทธศิลปกรรม*, 1(1), 82-96.
- ชาญชัย ฤทธิร่วม และ โกมินทร์ วังอ่อน. (2565). ปู่จ่าน: บทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของชุมชนกรณีศึกษา ตำบลดงมะดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(2), 165-178.
- พระครูภาวนาโสภิต และคณะ. (2565). นวัตกรรมเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดลำพูน. *วารสาร มจร บาลีศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 8(3), 24-40.
- พระอนุสรณ์ กิตติวณิช. (2565). *พระพุทธศาสนารากฐานภูมิปัญญาไทย*. แพร่: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเมืองแพร่การพิมพ์.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเอกภาพในความหลากหลาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 4 (6 เมษายน 2560).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม. (2475). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 49 หน้า 534 (10 ธันวาคม 2475).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2561). *สำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต พ.ศ. 2561*. ค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2566. จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2023/20230501053015_16851.pdf
- สุริยา รัตนกุล. (2555). *พิธีกรรมในศาสนา ภาค 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจ
ของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
Communication, Service Quality and Facilities Affecting Satisfaction of
Users the Service of Tha Pa Subdistrict Municipality, Ko Kha District,
Lampang Province

¹ณัฐวุฒิ จารุเสน และ ²ธนกร สิริสุคันธา

¹Nattawut Jarusen and ²Thanakorn Sirisugandha

^{1,2}คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย

^{1,2}Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: kanunjarusen@gmail.com

¹Tel. 081-992-3045

Received June 22, 2024; Revised December 21, 2024; Accepted December 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกและความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง และ 2) ศึกษาปัจจัยด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง จำนวน 359 คน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติอนุมาน วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Enter

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความคิดเห็นด้านคุณภาพบริการ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.31$; S.D.= 0.624) ด้านความพึงพอใจ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.29$; S.D.= 0.620) รองลงมาคือ ด้านการสื่อสาร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.24$; S.D.= 0.632) และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.24$; S.D.= 0.665) และ 2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Enter พบว่า การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การสื่อสาร, คุณภาพบริการ, สิ่งอำนวยความสะดวก, ความพึงพอใจ

Abstract

The purpose of this article was: 1) the opinion levels of communication, service quality, facilities and satisfaction of users the service of Tha Pa Subdistrict Municipality, Ko Kha District, Lampang Province and 2) factors of communication, service quality and facilities affecting satisfaction of users the service of Tha Pa Subdistrict Municipality, Ko Kha District, Lampang

Province. The sample group is 359 users the service of Tha Pa Subdistrict Municipality, Ko Kha District, Lampang Province. It was a survey research method using a questionnaire as the research tool and data analysis using descriptive statistics of percentage, means and standard deviations and inferential statistics of Multiple Regression Analysis Enter Method.

The research results found that 1) the opinion levels of service quality were at level highest ($\bar{x} = 4.31$; S.D.= 0.624) opinion levels of satisfaction were at level highest ($\bar{x} = 4.29$; S.D.= 0.620) followed by opinion levels of communication were at level highest ($\bar{x} = 4.24$; S.D.= 0.632) and opinion levels of facilities also at level highest ($\bar{x} = 4.24$; S.D.= 0.665) and 2) the results of Multiple Regression Analysis Enter Method found that communication, service quality and facilities affected satisfaction of users the service of Tha Pa Subdistrict Municipality, Ko Kha District, Lampang Province at a statistical significance level of .05.

Keywords: Communication, Service quality, Facilities, Satisfaction

บทนำ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ได้กำหนดให้การจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ราชการบริหารส่วนกลาง เป็นการใช้หลักการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง 2) ราชการบริหารส่วนภูมิภาค เป็นการใช้หลักการแบ่งอำนาจ 3) ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ใช้หลักการกระจายอำนาจ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการจัดตั้งขึ้น โดยมีลักษณะหรือองค์ประกอบที่มีความคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ แต่ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป อาจจะมีหลายประเภทก็ได้ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไปของประเทศไทยจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งในแต่ละประเภทจะมีการกำหนดลักษณะหรือองค์ประกอบให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ คือ จะมีกฎหมายกำหนดวิธีการในการจัดตั้ง รูปแบบการบริหารจัดการ อำนาจหน้าที่ วิธีการในการจัดทำบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การคลังและงบประมาณเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ (สถาบันพระปกเกล้า, 2566)

เทศบาลมีโครงสร้างการบริหารประกอบด้วยสภาเทศบาลทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและนายกเทศมนตรีทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร โดยเทศบาลในประเทศไทยมีทั้งหมด 3 ประเภท ดังนี้ 1) เทศบาลนคร 2) เทศบาลเมือง 3) เทศบาลตำบล (พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม)

ปัจจุบันในประเทศไทย มีจำนวนเทศบาลทั้งสิ้น 2,469 แห่ง ประกอบไปด้วย เทศบาลนคร 30 แห่ง เทศบาลเมือง 192 แห่ง เทศบาลตำบล 2,247 แห่ง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2563)

เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นหนึ่งใน 39 แห่งของเทศบาลในจังหวัดลำปาง ซึ่งได้ยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าผา เป็นเทศบาลตำบลท่าผา เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน อยู่ในพื้นที่ของอำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ที่ตั้งของตำบลท่าผาจะทอดตัวเป็นแนวยาวจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ของอำเภอกะเคา มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 15 ตารางกิโลเมตร หรือ 12,011 ไร่ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอกะเคาประมาณ 3 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเมืองลำปาง โดยห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร ในเขตเทศบาลตำบลท่าผามีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านนางแต่น หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ หมู่ที่ 3 บ้านสบปุง หมู่ที่ 5 บ้านนาเวียง หมู่ที่ 6 บ้านท่าช้างหมู่ที่ 7

บ้านศาลาหม้อ หมู่ที่ 8 บ้านศาลาบัวบก หมู่ที่ 9 บ้านศาลาเม็ง ในปี พ.ศ.2566 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 5,398 คน โดยแบ่งเป็นเพศชาย 2,586 คน เพศหญิง 2,812 คน มีหน้าที่สำคัญในการบริหารงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งในด้านการส่งเสริมสังคมให้เป็นเมืองน่าอยู่ มีความอยู่ดีมีสุข ด้านส่งเสริมความมั่นคงทางวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเสริมสร้างพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (เทศบาลตำบลท่าผา, 2567)

แต่อย่างไรก็ตาม จากการบริหารงานที่ผ่านมา เทศบาลตำบลท่าผา พบปัญหาในด้านต่างๆโดยจากการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 เทศบาลตำบลท่าผา พบปัญหาในการสื่อสาร โดยได้คะแนนตัวชี้วัดด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร 72.10 คะแนน จากการประเมินดังกล่าวพบว่า หน่วยงานมีปัญหาเรื่องช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ยังไม่เพียงพอ ทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ยาก และจำนวนของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนหรือผู้มาใช้บริการควรได้รับทราบอย่างชัดเจนมีน้อยกว่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2566) รวมถึงปัญหาด้านคุณภาพบริการ ที่มีความยุ่งยากของขั้นตอนในการทำงาน ระบบบริหารจัดการภาครัฐยังมีภาระเบียดมาก ทำให้การบริการประชาชนขาดความคล่องตัว มีขั้นตอนและระยะเวลาในการให้บริการมาก รวมถึงจำนวนบุคลากรที่มีจำกัดไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทันท่วงที และปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งภายในและภายนอกอาคารสำนักงานเทศบาลตำบลท่าผา ที่เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอต่อการให้บริการและการปฏิบัติงาน เช่น ห้องน้ำ ที่จอดรถ เคาน์เตอร์ให้บริการ อุปกรณ์สำนักงานต่าง ๆ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เครื่องมือทางช่าง รถยนต์ รถบรรทุกสาธารณะ รถปทุมพยาบาล เป็นต้น (เทศบาลตำบลท่าผา, 2566) ซึ่งทางเทศบาลตำบลท่าผา ได้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นและพัฒนาการให้บริการในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความต้องการทำการวิจัยเรื่อง การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เพื่อทำการวิจัยว่าผู้มาใช้บริการมีความพึงพอใจในการใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา หรือไม่ อย่างไร เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกและความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ซึ่งวิธีการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลที่มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง โดยในปี พ.ศ. 2566 มีประชากรจำนวน 5,398 คน ซึ่งผู้วิจัยทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้น จะใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ซึ่งกำหนดค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 0.95 ความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ 0.05 และได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 359 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม โดยได้ทำการแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ตอนที่ 1 ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษาระดับสูงสุด อาชีพ/ประเภทของงานที่ทำ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ความถี่ในการใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 8 ข้อ ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เพื่อวัดระดับความคิดเห็นลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ประยุกต์ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert, 1970)

3. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจาก ประชาชนในเขตเทศบาลที่มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2566 ถึง มกราคม พ.ศ. 2567

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) ในการวิเคราะห์หาค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

4.2 การวิเคราะห์การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ซึ่งผู้วิจัยใช้สถิติอนุมาน (inferential statistics) ในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยเทคนิคการนำเข้าตัวแปรทั้งหมด (Enter Selection)

ผลการวิจัย

ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 359 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 57.10 มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 22.84 สถานภาพสมรส จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 53.48 ระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 25.35 อาชีพ/ประเภทของงานที่ทำอาชีพอิสระ จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 20.89 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 36.21 ความถี่ในการใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา 1-3 ครั้ง/ปี จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 42.06

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสาร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านการสื่อสาร โดยรวม

(n = 359)

ด้านการสื่อสาร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของเทศบาลตำบลท่าผา ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย	4.24	0.586	มากที่สุด
2. เทศบาลตำบลท่าผามีการสื่อสารหลากหลายช่องทางเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย	4.27	0.632	มากที่สุด
3. ข้อมูลข่าวสารของเทศบาลตำบลท่าผามีความถูกต้อง ครบถ้วนและน่าเชื่อถือ	4.22	0.654	มากที่สุด
4. การสื่อสารของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลท่าผามีการใช้ประโยคหรือถ้อยคำที่สุภาพและเข้าใจง่าย	4.25	0.665	มากที่สุด
5. เทศบาลตำบลท่าผามีช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	4.23	0.620	มากที่สุด
6. การสื่อสารของเทศบาลตำบลท่าผา มีความรวดเร็ว ทันเหตุการณ์	4.21	0.655	มากที่สุด
7. การสื่อสารของเทศบาลตำบลท่าผามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต	4.25	0.609	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.24	0.632	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นโดยรวมของระดับด้านการสื่อสาร อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.632 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เทศบาลตำบลท่าผามีการสื่อสารหลากหลายช่องทางเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.27 เป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.632 รองลงมา การสื่อสารของเทศบาลตำบลท่าผามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การสื่อสารของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลท่าผามีการใช้ประโยคหรือถ้อยคำที่สุภาพและเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ทั้งสองข้อ ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.615 และ 0.665 ตามลำดับ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของเทศบาลตำบลท่าผา ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.586 เทศบาลตำบลท่าผามีช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.620 ข้อมูลข่าวสารของเทศบาลตำบลท่าผามีความถูกต้อง ครบถ้วนและน่าเชื่อถือ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.654 และน้อยที่สุด การสื่อสารของเทศบาลตำบลท่าผา มีความรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.655

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับด้านคุณภาพบริการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านคุณภาพบริการ โดยรวม

(n = 359)

ด้านคุณภาพบริการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. เทศบาลตำบลท่าผามีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการ	4.28	0.667	มากที่สุด
2. เจ้าหน้าที่มีความจริงใจในการให้บริการ	4.33	0.632	มากที่สุด
3. เจ้าหน้าที่มีความกระตือรือร้นที่จะให้บริการ	4.29	0.629	มากที่สุด
4. เจ้าหน้าที่แสดงออกถึงความตั้งใจในการบริการ	4.27	0.607	มากที่สุด
5. เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความรวดเร็ว	4.29	0.629	มากที่สุด
6. เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลและตอบข้อซักถามได้อย่างชัดเจน	4.32	0.611	มากที่สุด
7. เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพ อ่อนน้อม	4.36	0.591	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.31	0.624	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นโดยรวมของระดับด้านคุณภาพบริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.624 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพ อ่อนน้อม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.36 เป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.591 รองลงมา เจ้าหน้าที่มีความจริงใจในการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.632 เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลและตอบข้อซักถามได้อย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.611 เจ้าหน้าที่มีความกระตือรือร้นที่จะให้บริการ เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ทั้งสองข้อ ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.629 ทั้งสองข้อ เทศบาลตำบลท่าผามีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.667 และน้อยที่สุดเจ้าหน้าที่แสดงออกถึงความตั้งใจในการบริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.607

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวม

(n = 359)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. สถานที่จอดรถของเทศบาลตำบลท่าผามีที่จอดรถอย่างเพียงพอ	4.16	0.67	มาก
2. เทศบาลตำบลท่าผามีวัสดุอุปกรณ์ เช่น ปากกา กาว ฯลฯ ให้บริการแก่ประชาชนที่มาใช้บริการอย่างเพียงพอ	4.40	0.62	มากที่สุด
3. มีจำนวนเคาน์เตอร์ในการติดต่อใช้บริการอย่างเพียงพอ	4.36	0.627	มากที่สุด
4. เทศบาลตำบลท่าผามีทางลาดสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุที่สามารถใช้งานได้อย่างสะดวก	4.30	0.639	มากที่สุด
5. ห้องน้ำของเทศบาลตำบลท่าผามีความเพียงพอต่อการให้บริการ	4.03	0.840	มาก
6. ห้องน้ำที่ให้บริการ มีความสะอาดและถูกสุขลักษณะ	4.20	0.634	มาก

7. มีป้ายบอกทางไปสถานที่ต่างๆภายในอาคารเทศบาลตำบลท่าผาอย่างชัดเจน	4.20	0.622	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.24	0.665	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นโดยรวมของระดับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.665 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เทศบาลตำบลท่าผา มีวัสดุอุปกรณ์ เช่น ปากกา กาว ฯลฯ ให้บริการแก่ประชาชนที่มาใช้บริการอย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.40 เป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.620 รองลงมา มีจำนวนเจ้าหน้าที่ในการติดต่อใช้บริการอย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.627 เทศบาลตำบลท่าผามีทางลาดสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุที่สามารถใช้งานได้สะดวก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.639 มีป้ายบอกทางไปสถานที่ต่างๆภายในอาคารเทศบาลตำบลท่าผาอย่างชัดเจน ห้องน้ำที่ให้บริการ มีความสะอาดและถูกสุขลักษณะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ทั้งสองข้อ ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมาก และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.622 และ 0.634 ตามลำดับ สถานที่จอดรถของเทศบาลตำบลท่าผามีที่จอดรถอย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมาก และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.670 และน้อยที่สุด ห้องน้ำของเทศบาลตำบลท่าผามีความเพียงพอต่อการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมาก และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.840

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ โดยรวม

(n = 359)

ความพึงพอใจ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. การให้บริการตามลำดับก่อนหลัง	4.24	0.628	มากที่สุด
2. ความรวดเร็วในการให้บริการ	4.30	0.606	มากที่สุด
3. ความสะอาดของสถานที่ให้บริการ	4.36	0.623	มากที่สุด
4. ขั้นตอนการให้บริการ	4.26	0.618	มากที่สุด
5. ความมีน้ำใจของเจ้าหน้าที่	4.32	0.638	มากที่สุด
6. การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	4.24	0.620	มากที่สุด
7. การปรับปรุงและการพัฒนาการให้บริการ	4.27	0.605	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.29	0.620	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นโดยรวมของระดับด้านความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.620 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความสะอาดของสถานที่ให้บริการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.36 เป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.623 รองลงมา ความมีน้ำใจของเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.638 ความรวดเร็วในการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.606 การปรับปรุงและการพัฒนาการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.605 ขั้นตอนการให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมาก

ที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.618 และน้อยที่สุด การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การให้บริการตามลำดับก่อนหลัง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ทั้งสองข้อ ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.620 และ 0.628 ตามลำดับ

การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 5 ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวแปรตามเป็นความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ตัวแปรอิสระ	ความพึงพอใจ			t	Sig.	Variance inflation factor
	B	Std. Error	Beta			VIF
ค่าคงที่	0.404	0.186		4.570	0.000**	
การสื่อสาร	0.150	0.044	0.169	3.383	0.001**	1.748
คุณภาพบริการ	0.351	0.049	0.363	7.106	0.000**	1.833
สิ่งอำนวยความสะดวก	0.305	0.042	0.317	7.265	0.000**	1.338

F = 115.713, p-value = 0.000 b, AdjustR2 = 0.490, R2 = 0.494, **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ด้านการสื่อสาร มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.150 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.044 ค่า t เท่ากับ 3.383 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.169 ด้านคุณภาพบริการ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.351 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.049 ค่า t เท่ากับ 7.106 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.363 และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.305 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.042 ค่า t เท่ากับ 7.265 และค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.317 โดยมีความพึงพอใจ เป็นตัวแปรตามและมีค่า Variance inflation factor (VIF) มีน้อยกว่า 10 โดยมีค่าเท่ากับ 1.748, 1.833, 1.338 แสดงว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์กัน

ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิธี Enter Selection พบว่า การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 3 ตัวแปร คือ การสื่อสาร คุณภาพบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก มีผลต่อความพึงพอใจ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.494 (R2) และสามารถพยากรณ์ถึงความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ พบว่า คุณภาพบริการ มีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มากที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ เท่ากับ 0.363 รองลงมา คือ สิ่งอำนวยความสะดวก มีระดับนัยสำคัญ ทางสถิติ ที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ เท่ากับ 0.317 รองลงมา คือ การสื่อสาร มีระดับนัยสำคัญ ทางสถิติ ที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ เท่ากับ 0.169 ตามลำดับ สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

สมการผลความพึงพอใจ

$$Y = 0.404 + 0.169X_1 + 0.363X_2 + 0.317X_3$$

ดังนั้น ตัวแปรด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสามารถทำนายความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคาจังหวัดลำปาง ได้ร้อยละ 49.4

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ ดังนี้

ด้านการสื่อสาร ด้านคุณภาพบริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านความพึงพอใจ ในภาพรวมทุกปัจจัยผู้มาใช้บริการให้ความคิดเห็นค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นกับด้านคุณภาพบริการอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ด้านความพึงพอใจ ส่วนด้านการสื่อสารและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยในสัดส่วนที่เท่ากัน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ ดังนี้

1. ด้านการสื่อสารมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน 0.169 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสนับสนุนตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารระหว่างเทศบาลตำบลท่าผากับผู้มาใช้บริการเป็นการสื่อสารเพื่อให้เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อผู้มาใช้บริการ ดังนั้น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ต้องสามารถเข้าถึงได้ง่าย และเป็นข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนและทันสมัยเสมอ จึงส่งผลต่อความความพึงพอใจ ที่เป็นความรู้สึกของผู้มาใช้บริการหลังจากการใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา สอดคล้องกับแนวคิดของ ดารา ทีปะปาล (2553: 25) ที่ให้ความหมายของการสื่อสารว่าหมายถึง กระบวนการ ถ่ายทอดข่าวสารระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ส่งข่าวสารไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้รับข่าวสาร เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน และแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อกัน ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (จิตชนก อุดแก้ว, 2562) ที่ปัจจัยด้านองค์ประกอบของการสื่อสารส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ของสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 3 และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ปิยะนุช พาลิตา, 2561) ที่รูปแบบการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ในระดับปานกลางและความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. ด้านคุณภาพบริการมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน 0.363 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสนับสนุนตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยพบว่าเนื่องจากผู้มาใช้บริการมีความรู้สึกถึง ระดับของการให้บริการของเทศบาลตำบลท่าผาต่อผู้มาใช้บริการว่าสอดคล้องกับความต้องการตามที่ได้คาดหวังเพียงใด สอดคล้องกับ (Lewis & Booms, 1983) ที่ได้ให้คำนิยามไว้ว่า คุณภาพบริการเป็นสิ่งที่ชี้วัดถึงระดับของการบริการที่ส่งมอบโดยผู้ให้บริการต่อลูกค้าหรือผู้รับบริการว่าสอดคล้องกับความต้องการของเขาได้ดีเพียงใดการส่งมอบบริการที่มีคุณภาพจึงหมายถึง การตอบสนองต่อผู้รับบริการบนพื้นฐานความคาดหวังของผู้รับบริการ ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (วิรัตน์ ชนะสิมมา และ ทตมัล แสงสว่าง, 2564) ที่พบว่าคุณภาพการให้บริการส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนที่ชำระภาษีท้องถิ่นกับเทศบาลตำบลหนองนาคำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (เยาวธิดา สุริจักหงส์ และ รัชดา ภักดียิ่ง, (2565) ที่พบว่าคุณภาพการให้บริการส่งผลต่อความพึงพอใจในการให้บริการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน 0.317 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสนับสนุนตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยพบว่าเนื่องจากผู้มาใช้บริการ มีความรู้สึกว่ เทศบาลตำบลท่าผา ได้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ ทางลาด ห้องน้ำ ที่จอดรถ ป้ายและสัญลักษณ์ และบริการข้อมูล ในการให้บริการ ทั้งภายในและภายนอกอาคารอย่างครบถ้วน เพื่อให้ผู้มาใช้บริการใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดความสะดวกและความพึงพอใจในการใช้บริการ สัมพันธ์กับมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2552 และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2555 ที่เห็นชอบในหลักการเกี่ยวกับมาตรการผลักดันการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก โดยให้หน่วยงานราชการ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 5 ประเภท ได้แก่ ทางลาด ห้องน้ำ ที่จอดรถ ป้ายและสัญลักษณ์ และบริการข้อมูล เพื่อให้คนพิการและทุกคนในสังคมเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (อุทัยวรรณ ทองสุข, 2562) ที่ผลการทดสอบพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกทางการกีฬาของศูนย์กีฬาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (มณเฑียร วิริยะพันธุ์ , 2561) ที่ผลการทดสอบพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการของอุทยานแห่งชาติภูผาเทิบ จังหวัดมุกดาหาร อยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการของอุทยานแห่งชาติภูผาเทิบ จังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ ประเภทของกลุ่มนักท่องเที่ยว และประสบการณ์การมาท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะผลจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัย พบว่าด้านการสื่อสาร ประเด็นที่ระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุดคือการสื่อสารของเทศบาลตำบลท่าผา มีความรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ซึ่งทำให้เห็นว่าเทศบาลตำบลท่าผาควรมีการปรับปรุงการตอบสนองในการสื่อสารกับผู้มาใช้บริการให้รวดเร็วมากขึ้น ถ้าหากมีการสื่อสารที่ล่าช้าอาจส่งผลทำให้การให้บริการเกิดความผิดพลาดหรือบกพร่องได้

1.2 จากผลการวิจัย พบว่าด้านคุณภาพบริการ ประเด็นที่ระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุดคือเจ้าหน้าที่แสดงออกถึงความตั้งใจในการบริการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ซึ่งทำให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลท่าผา ควรมีการแสดงออกถึงการให้บริการด้วยความตั้งใจต่อผู้มาใช้บริการมากขึ้น หากเจ้าหน้าที่ขาดตั้งใจหรือความใส่ใจ ในการให้บริการจะส่งผลเสียต่อซึ่งจะส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ และภาพลักษณ์ของหน่วยงานได้

1.3 จากผลการวิจัย พบว่าด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประเด็นที่ระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุดคือ ห้องน้ำของเทศบาลตำบลท่าผามีความเพียงพอต่อการให้บริการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 แสดงให้เห็นว่าเทศบาลตำบลท่าผา ควรมีจำนวนห้องน้ำมากขึ้นและให้เพียงพอต่อผู้มาใช้บริการ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการได้ดียิ่งขึ้น

1.4 จากผลการวิจัย พบว่าด้านความพึงประเด็นที่ระดับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุดคือการให้บริการตามลำดับก่อนหลัง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ดังนั้นเทศบาลตำบลท่าผาควรมีการปรับปรุงการให้บริการตามลำดับก่อนหลังให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้มาใช้บริการได้รับการบริการอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการสื่อสาร

เทศบาลตำบลท่าผา ควรมีการสื่อสารกับผู้มาใช้บริการที่รวดเร็ว ทันสมัย ผ่านช่องทางการสื่อสารอย่างครอบคลุมในหลากหลายช่องทาง ทั้งในช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆในปัจจุบันที่ผู้คนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น Facebook, Line, Instagram รวมถึงการพัฒนาเว็บไซต์ของหน่วยงานให้มีความทันสมัย และสามารถเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร หรือค้นหาข้อมูลข่าวสารที่สำคัญได้ง่าย

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านคุณภาพบริการ

เทศบาลตำบลท่าผา ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่อย่างเป็นประจำด้านการให้บริการ เพื่อให้มีความรู้ในงานบริการ มีการให้บริการอย่างถูกต้อง และควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการ เช่น การให้บริการแบบออนไลน์ และระบบการชำระเงินแบบออนไลน์ จะทำให้การให้บริการเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว สร้างความพึงพอใจแก่ผู้มาใช้บริการมากขึ้น

2.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

เทศบาลตำบลท่าผา ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอต่อการให้บริการ โดยอาจเป็นการสร้างสถานที่จอดรถเพิ่มเติม โดยสถานที่จอดรถควรอยู่ใกล้ทางเข้าและทางออก อาคาร และสร้างห้องน้ำเพิ่มเติมให้มีความเพียงพอและมีความสะอาด และควรมีป้ายบอกทางไปสถานที่ต่างๆอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้มาใช้บริการได้รับความสะดวกในการใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา

2.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านความพึงพอใจ

เทศบาลตำบลท่าผา ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาขั้นตอนการให้บริการ โดยการนำเอาระบบจิตวิญญามาใช้ในการให้บริการ เพื่อช่วยสามารถจัดการคิวผู้มาใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดเวลาการรอคิว ลดความผิดพลาดในการให้บริการตามลำดับ และควรมีการนำเอาข้อผิดพลาดในการให้บริการมาปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 เนื่องจากการวิจัยเรื่อง การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เท่านั้น ดังนั้นควรทำการศึกษากับเทศบาลอื่นๆในพื้นที่จังหวัดลำปาง เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน

3.2 ควรให้มีการศึกษาวิจัยในขอบเขตด้านอื่นๆ เช่น ความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานเทศบาลตำบลท่าผา หรือ ความพึงพอใจในผลการดำเนินงานของเทศบาลตำบลท่าผา เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจในด้านอื่นๆ และนำมาปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของเทศบาลตำบลท่าผา ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

สรุป

เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สำคัญในการบริหารงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ในด้านต่างๆ ตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาล โดยจากการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นด้านการสื่อสาร คุณภาพบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และความพึงพอใจ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Enter พบว่า การสื่อสาร คุณภาพบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกมีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งจากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การบริหารงานที่ผ่านมา เทศบาลตำบลท่าผา มีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการให้บริการ

โดยพัฒนาทำให้มีการสื่อสาร คุณภาพบริการ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีขึ้น ทำให้ผู้มาใช้บริการเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เกิดความพึงพอใจ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2563). ข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2567. จาก <https://www.dla.go.th/work/abt/index.jsp>
- ชิดชนก อุดแก้ว. (2562). คุณภาพการให้บริการ และองค์ประกอบของการสื่อสาร ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ของสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 3. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ดารา ทีปะปาล. (2553). การสื่อสารการตลาด. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- เทศบาลตำบลท่าผา. (2567). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) เทศบาลตำบลท่าผา. ลำปาง: เทศบาลตำบลท่าผา.
- ปิยะนุช พาลีตา. (2561). ปัจจัยรูปแบบการสื่อสารที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารแห่งหนึ่ง. (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ). คณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 14 พ.ศ. 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 120 ตอนที่ 124 (17 กุมภาพันธ์ 2496).
- มณฑิร วีริยะพันธุ์. (2561). ความพึงพอใจของผู้มาเยือนที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการของอุทยานแห่งชาติภูผาเทิบ จังหวัดมุกดาหาร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 1.
- เยาวธิดา สุริจิกหงส์และรัชดา ภักดียิ่ง. (2565). คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการให้บริการของเทศบาลตำบลแก่นฝาง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(11), 1-16.
- วิรัตน์ ชนะสิมมา และ ทตมัล แสงสว่าง. (2564). คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนที่ชำระภาษีท้องถิ่นกับเทศบาลตำบลหนองนาคำ กรณีศึกษาตำบลบ้านโคก อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 11(2), 15-28.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2566). ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ค้นเมื่อ 10 กันยายน 2567. จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566). การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 เทศบาลตำบลท่าผา. ค้นเมื่อ 10 กันยายน 2567. จาก <https://itas.nacc.go.th/report/rpt0201new?year=2023&departmentId=5826&assessmentId=182&isPublic=True>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). การปฏิรูปโครงสร้างองค์กรภาครัฐ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น: การทบทวนการจัดตั้งหน่วยงานส่วนกลางที่ไปปฏิบัติ งานอยู่ในภูมิภาค. ค้นเมื่อ 10 กันยายน 2567, จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/usergroup_disaster/2-3.pdf

- อุทัยวรรณ ทองสุข และ เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย. (2562). การประเมินอิทธิพลของสิ่งอำนวยความสะดวกทางการกีฬาของศูนย์กีฬาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ. *วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ*, 20(1), 58-72.
- Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Lewis, R. C., & Booms, B. H. (1983). *The Marketing Aspects of Service Quality*, in Emerging Perspectives on Services Marketing. Berry, L., Shostack G., and Upah, G., eds, Chicago: American Marketing.
- Likert. (1970). *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill.

การสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมาธิบำบัดตามแนวพระพุทธศาสนา Health Promotion Through Meditation Therapy Based on Buddhism

พระครูภาวนาปัญญาคุณ ศุภกร (ญาณัช)

Phrakhruphawanapunyakhun Suphakon (Yathanat)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus, Thailand

Corresponding Author's E-mail: Watpawiangthong99@gmail.com

Tel. 086-910-0754

Received November 6, 2024; Revised December 18, 2024; Accepted December 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงการใช้สมาธิบำบัดเป็นการพยายามแก้ไขปัญหสุขภาพเพื่อเป็นการฝึกจิตใจให้มีพลังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในมิติของการสร้างเสริมสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิตใจท่ามกลางบริบทของการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันที่จะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อันมีผลกระทบจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตามกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะกระแสภัยพิบัติทางธรรมชาติทำให้เกิดโรคที่เกิดจากความเครียด ความกังวล ทำให้ภูมิคุ้มกันบกพร่องเสียสุขภาพกายและสุขภาพจิตเป็นต้นเหตุของโรคต่าง ๆ ตามมา การใช้สมาธิบำบัดตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดของการสร้างเสริมสุขภาพที่น่าสนใจ สามารถนำองค์ความรู้เรื่องสมาธิมาผสานกับศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ ทำให้เกิดการบูรณาการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันป้องกันและเยียวยารักษาโรคอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การสร้างเสริมสุขภาพ, สมาธิบำบัด, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article discusses the use of meditation therapy as an attempt to solve health problems in order to train the mind to have strength that can be applied in both physical and mental health promotion dimensions. Amidst the context of people's lives in today's society that must face various problems that were affected by internal and external factors according to the rapid changes, especially natural disasters that cause diseases caused by stress and anxiety, which cause immune system deficiency, physical and mental health problems, and were the cause of various diseases. The use of meditation therapy according to the Buddhist approach was an interesting concept of health promotion that can combine knowledge about meditation with modern medicine to create an integration to strengthen immunity, prevent and treat diseases effectively.

Keywords: Improving Health, Meditation Healing Exercise, Buddhism

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน ส่งผลให้หลายคนดำรงชีวิตด้วยพฤติกรรมเสี่ยง ทั้งการบริโภคอาหารที่มีรสหวานจัด เค็มจัด และไขมันสูง ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สูบบุหรี่ เคลื่อนไหวร่างกายน้อย ขาดการทานผักผลไม้ และใช้ชีวิตท่ามกลางมลภาวะ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนนำไปสู่โรคต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะ “โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable diseases :NCDs)”

โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “โรค NCDs” คือโรคที่เกิดจากการใช้ชีวิตผิด หรือว่าไม่ระวัง ซึ่งเราสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตัวเราเพื่อต่อสู้กับโรคนี้ได้ สถิติกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ในประเทศไทย พบว่า มีการเสียชีวิตร้อยละ 75 ของการเสียชีวิตทั้งหมด หรือประมาณ 320,000 คนต่อปีโดยในทุก 1 ชั่วโมง จะมีผู้เสียชีวิต 37 ราย ทั้งนี้โรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่พบมากที่สุดคือโรคหลอดเลือดสมอง รองลงมาคือโรคหัวใจขาดเลือด โรคทางเดินหายใจอุดกั้น เบาหวาน และความดันโลหิตสูงตามลำดับ” นายแพทย์ธนพล วิรุฬหการุญ นายกสมาคมแพทย์ฟื้นฟูสุขภาพและส่งเสริมการศึกษาโรคอ้วน กรุงเทพ (BARSO) และประธานคณะผู้บริหาร บิทีเอ็มแอส เวลเนส คลินิก ได้กล่าวถึงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ว่า เป็นกลุ่มโรคที่ไม่ได้เกิดจากการติดเชื้อ ไม่สามารถแพร่กระจายจากคนสู่คนได้ มีการดำเนินของโรคไปอย่างช้า ๆ สะสมเป็นเวลานาน ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น พันธุกรรม พฤติกรรม สิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิต โดยโรคกลุ่มนี้มี 6 โรคหลัก ๆ ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคอ้วน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเลือดสูง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้กลายเป็นโรคหลอดเลือดหัวใจ และโรคหลอดเลือดสมอง มีอัตราการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรสูงที่สุดเท่ากับ 44.3 รายต่อประชากรแสนคน และอัตราการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรด้วยโรคหลอดเลือดสมองนี้มีในเพศชายสูงกว่าเพศหญิง (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

นอกจากโรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) ที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 1 ของคนไทยแล้ว ยังมีโรคเบาหวานที่มีอาการน่าเป็นห่วง ดังรายงานของสมาพันธ์เบาหวานนานาชาติ (International Diabetes Federation : IDF) ระบุว่า ในปี 2564 ที่ผ่านมา ทั่วโลกมีจำนวนผู้ป่วยเบาหวานสูงถึง 537 ล้านคน และคาดว่าจะในอีก 24 ปีข้างหน้า ตัวเลขจะเพิ่มสูงขึ้นถึง 784 ล้านคน เช่นเดียวกับประเทศไทย ที่พบผู้ป่วยเบาหวานมากกว่า 4.8 ล้านคน โดยในประชากรทุก 10 คน จะมีคนป่วยเป็นโรคเบาหวาน 1 คน และที่น่าตกใจคือร้อยละ 40 ของกลุ่มผู้ป่วยนั้นไม่รู้ว่าตนเองเป็นโรคเบาหวาน

ในการเฝ้าระวัง รักษาโรคเบาหวาน มีการศึกษาวิจัยที่สำคัญชื่อว่า Diabetes Prevention Program (DPP) เป็นการวิจัยแบบ Randomized Controlled Trial เปรียบเทียบการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Lifestyle Change) และการใช้ยา Metformin ต่อการป้องกันและชะลอการเกิดโรคเบาหวาน ผลวิจัยพบว่า ทั้ง 2 วิธีสามารถช่วยลดอัตราการเกิดโรคเบาหวานได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Lifestyle Change) มีประสิทธิภาพสูงกว่าการทานยาเกือบ 2 เท่า

ส่วนโรคไม่ติดต่อเรื้อรังอีกกลุ่ม คือ โรคระบบทางเดินหายใจเรื้อรัง (Chronic respiratory disease) ที่มีสาเหตุมาจากมลภาวะทางอากาศซึ่งในปัจจุบันที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เช่น ฝุ่นละออง PM 2.5 ที่มีขนาดเล็กกว่าเส้นผมของเราถึง 20 เท่า จนสามารถทะลุลงมจนเข้าไปในกระแสเลือดได้ และเข้าไปรบกวนการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายเรา ก่อให้เกิดผลเสียต่อร่างกายมากมายมหาศาลเกินกว่าที่เราคาดเดาได้ (สำนักวิจัยนโยบายสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2557)

จากผลการวิจัยที่เสนอว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ป่วยมีประสิทธิภาพสูงกว่าการรับประทานยา ดังนั้น ก่อนที่เราจะเผชิญกับการเป็นคนป่วยหรือการทานยา เราควรดูแลร่างกายให้ดี โดยหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง คือ ความเครียด และพฤติกรรมรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสม พยายามฝึกฝนผ่อนคลายตัวเองจากความเครียด ฝึกฝนการนั่งสมาธิ เดินจงกรม หรือทำกิจกรรมให้สมองสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน สมองได้พักผ่อน

การทำสมาธิไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะการทำสมาธิได้รับการยอมรับในระดับสากล จึงทำให้มีวิธีปฏิบัติที่หลากหลาย และปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนาภาษา และวัฒนธรรม เพราะสมาธิมีประโยชน์ต่อทั้งร่างกายและจิตใจ พร้อมทั้งมีประโยชน์ต่อร่างกาย ดังผลการวิจัยเป็นจำนวนมากที่ยืนยันว่าการปฏิบัติสมาธิส่งผลดีต่อร่างกายในหลายๆ ด้าน เช่น ช่วยให้ความเครียดลดลง ระบบความดัน หัวใจ และหลอดเลือดอยู่ในเกณฑ์ปกติระดับแอนติบอดีเพิ่มขึ้น ช่วยลดภาวะซึมเศร้า (Depression) ไฮเปอร์แอคทีฟ (Hyperactivity) และอาการสมาธิสั้น (Attention Deficit Disorder) ประโยชน์ต่อจิตใจ สมาธิช่วยให้เกิดความสงบสุขทางใจ อันเป็นความสุขพิเศษ ที่หาไม่ได้จากสิ่งภายนอกยิ่งไปกว่านั้น การปฏิบัติสมาธิ ยังก่อให้เกิดความเมตตาทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

การสร้างเสริมสุขภาพ

องค์การอนามัยโลก (WHO) ให้ความหมายของการสร้างเสริมสุขภาพ ว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้คนสามารถควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเองได้ เพื่อให้เกิดผลทางด้านสุขภาพทางกายที่สมบูรณ์ สุขภาพจิตดี และสังคมเป็นสุข (World Health Organization: WHO, 2009) ส่วนในประเทศไทยมีธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้ให้นิยามศัพท์ไว้ว่า “การสร้างเสริมสุขภาพ” หมายถึง การกระทำที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้คนมี สุขภาวะทางกาย จิต ปัญญา และสังคม โดยสนับสนุนพฤติกรรมบุคคลและการจัดการสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2552) ในขณะที่ (สุรเกียรติ์ อาชานุกาพ, 2550) ได้ให้ความหมายของการสร้างเสริมสุขภาพในสองประเด็น คือ ประเด็นแรก เป็นการสร้างเสริมสุขภาพเกี่ยวกับการให้บริการสร้างเสริมสุขภาพโดยบุคลากรสาธารณสุข ซึ่งเป็นการให้บริการการสร้างเสริมสุขภาพแก่ผู้มารับบริการ เช่น การให้ความรู้ด้านสุขภาพ เป็นต้น ส่วนประเด็นที่สอง เป็นการสร้างเสริมสุขภาพโดยกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพ ซึ่งประเด็นที่สองสอดคล้องกับเอเดลแมน และแมนเดล (Edelman and Mandel, 1994) ที่ได้ให้ความหมายของการสร้างเสริมสุขภาพ ว่าเป็นกระบวนการกระตุ้นบุคคลในกลุ่มให้สามารถควบคุมและปรับปรุงสุขภาพ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม รวมทั้งการสร้างความรู้ในคุณค่าของสุขภาพ เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจทั้งส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม

ส่วนโดนนาเทลและเดวิส (Donatelle and Davis, 1993) มีมุมมองว่าการสร้างเสริมสุขภาพเป็นผลรวมของการศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้บุคคลมีพฤติกรรมที่นำไปสู่การมีสุขภาพที่ดี รวมถึงศาสตร์และศิลป์ของการปรับเปลี่ยนลักษณะการดำรงชีวิต ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดสุขภาพที่สมบูรณ์

ดังนั้น การสร้างเสริมสุขภาพ จึงเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ ภายใต้อสภาพแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยใช้กระบวนการกระตุ้นบุคคลในกลุ่มให้สามารถควบคุมและปรับปรุง ความตระหนักรู้ในการดูแลสุขภาพ เพื่อให้เกิดสุขภาพทางกาย จิต ปัญญา และสังคม

กระแสโลกกับการสร้างเสริมสุขภาพ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ยุติลงในปี พ.ศ.2488 องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้ถูกก่อตั้งขึ้นในฐานะองค์การระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่รักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้ที่ต้องการ ปกป้องสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมกฎหมายระหว่างประเทศ

ซึ่งประเทศสมาชิกได้ร่วมกันร่างกฎบัตรสหประชาชาติที่มีความเห็นว่าสหประชาชาติควรมีองค์การอนามัยระหว่างประเทศด้วย ดังนั้นองค์การอนามัยโลก จึงได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2491 (World Health Organization: WHO, 2009)

องค์การอนามัยโลก (WHO) มีหน้าที่หลักในการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรและประเทศต่างๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนทุกคน นับเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีส่วนสำคัญในการปฏิรูประบบสุขภาพในประเทศไทย โดยกลุ่มแกนนำที่ผลักดันเคลื่อนไหวให้เกิดการปฏิรูประบบสุขภาพต่างได้แรงบันดาลใจมาจากการเข้าร่วมประชุมนานาชาติกับองค์การอนามัยโลกด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี ที่ได้รับแรงบันดาลใจในการเคลื่อนไหวเพื่อก่อตั้งโครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ และเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เกิดการจัดตั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในเวลาต่อมา หรือการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมในการประชุมการสร้างเสริมสุขภาพครั้งที่ 1 ณ กรุงออตตาวา ในปีพ.ศ.2529 ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสู่การสาธารณสุขแนวใหม่ที่องค์การอนามัยโลกสนับสนุนเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ.2543 ที่ประเทศไทยรับมาใช้ในแผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ต่อมาในการประชุมสมัชชาขององค์การอนามัยโลก พ.ศ.2541 ได้มีการเปลี่ยนนิยามความหมายคำว่าสุขภาพโดยเพิ่มคำว่า “Spiritual Well-being” หรือ “สุขภาวะทางจิตวิญญาณ” เข้าไปด้วย ซึ่งนิยามดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และในการดำเนินงานของ สสส.

ประเทศไทยได้มีความพยายามผลักดันด้านการบริหารงานสาธารณสุขให้ก้าวเข้าสู่การเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ทางสาธารณสุขที่รัฐจะต้องจัดสวัสดิการด้านการแพทย์และการสาธารณสุขให้แก่ประชาชนทุกคนในสังคมอย่างทั่วหน้าและเท่าเทียม แต่ในทางปฏิบัติ ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่ครอบคลุมได้ทุกคน อีกทั้งปัญหาเรื่องความเสถียรภาพทางการเมือง และการงบประมาณยังไม่เพียงพอสำหรับการจัดรัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบได้เหมือนประเทศรัฐสวัสดิการอื่น ๆ จึงทำให้รัฐและหน่วยงานสาธารณสุขต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น ระบบสวัสดิการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลสำหรับข้าราชการ ระบบประกันสังคม และระบบสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า ควบคู่กันไปกับการดูแลสุขภาพของพลเมือง แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

การสร้างเสริมสุขภาพมีพัฒนาการตามกระแสโลกที่มีการเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว และทุกภาคส่วนได้มีการปฏิรูประบบสุขภาพในรูปแบบต่าง ๆ มานานหลายปี โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสุขภาพ เช่น กระทรวงสาธารณสุข ได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญห สุขภาพเพื่อให้ครอบคลุมกับสวัสดิการสำหรับประชาชน และที่สำคัญ ประเทศไทยควรหาหลักการและแนวคิดในการสร้างเสริมสุขภาพในมิติใหม่ เช่น สุขภาพพึ่งตนเอง สุขภาพพอเพียงศูนย์บาท สร้างสุขภาพด้วยสมาธิบำบัด เป็นต้น โดยไม่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และสามารถสร้างเสริมสุขภาวะได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมาธิบำบัด

สมาธิบำบัด

ปัจจุบันสภาวะการณ์เป็นเหตุปัจจัยให้คนป่วยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากทุกคนขาดการสนใจในด้านฝึกฝนสมาธิทำให้สมาธิสั้น ด้วยเหตุต้องทำงานแข่งกับเวลา แข่งกับภาระหน้าที่การทำงานเน้นการทำงานเพื่อได้เงินให้มากขึ้น แกร่งแย่งชิงดีชิงเด่นมากขึ้นขาดการรับผิดชอบชั่วดี เกิดภาวะความเครียดก่อให้เกิดโรคตามมามากมายและสมาธิบำบัด (Meditation Healing) – คำว่า “สมาธิ” คือ การมุ่งมั่นกระทำด้วยความตั้งใจ แน่วแน่ของจิต ทำให้ใจนิ่ง ซึ่งต่างจากร่างกายที่ยังเคลื่อนไหวก็ยังแข็งแรง แต่จิตใจถ้ายิ่งหวั่นไหวก็ยิ่งอ่อนแอ แต่หากจิตนิ่งจะมีพลัง การทำสมาธิจึงเป็นการฝึกจิตใจและพัฒนาจิตใจให้มีความมั่นคง ตั้งมั่น และทำให้มี

คุณภาพทางจิตใจที่ดีขึ้น ส่วนคำว่า “บำบัด” หมายถึงความพยายาม แก้ไข ปัญหาสุขภาพตามการวินิจฉัยของแพทย์ ดังนั้น สมาธิบำบัด หมายถึง การใช้สมาธิเพื่อฝึกใจให้มีพลังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (สมพร กันทรดุขฎี เตรียมชัยศรี และคณะ, 2544)

สมาธิบำบัด เป็นยารักษาโรคที่เกิดจากความเครียด ความกังวล ไม่ได้เกี่ยวกับโรคที่มีเชื้อโรคโดยตรง แต่สามารถรักษาใจที่เป็นทุกข์ที่เกิดจากโรคได้ ซึ่งวิธีการรักษาด้วยสมาธิบำบัดมีหลายวิธี เช่น การนั่งภาวนา การเดินจงกรม การใช้พลังภายในร่างกาย การใช้พลังภายนอก การฝึกเพ่งลูกแก้ว การอธิฐานจิต การแผ่เมตตา การใช้พลังของคนอื่น (หมอหมู) เป็นต้น

การบำบัดด้วยสมาธิง่ายต่อการปฏิบัติ และเป็นวิธีที่ลงทุนน้อย เพียงแค่เราตั้งมั่นหมั่นเพียรปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผู้ปฏิบัติถึงจะเห็นผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งมีประโยชน์ทำให้จิตใจของผู้ป่วยเกิดความสงบ ผ่อนคลายไม่ฟุ้งซ่านไปกับสิ่งรอบตัว ส่งผลให้ร่างกายได้รับการพักผ่อน นอกจากนี้ สมาธิยังเปรียบเสมือนยาอายุวัฒนะอย่างหนึ่ง ที่สร้างความสุขที่แท้จริง และหาได้จากใจที่อยู่ภายในตัวเราเอง

ดังนั้น ใครก็ตามที่เข้ารับการบำบัดด้วยสมาธิจะช่วยรักษาจิตใจได้ดี ระวังความเครียด ความวิตกกังวลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อันจะส่งผลเสียต่อสภาพร่างกาย ถึงแม้ความเครียดที่เกิดในระยะสั้นนั้นส่งผลดีต่อเราเป็นการกระตุ้นให้ตื่นตัว มีพลังในการแก้ปัญหาที่ผ่านเข้ามาในชีวิต แต่หากความเครียดเกิดขึ้นบ่อย ๆ และต่อเนื่องจะส่งผลเสียต่อสภาพร่างกาย กระทบต่อระบบฮอร์โมน ระบบประสาทอัตโนมัติ และระบบภูมิคุ้มกัน ความเครียดจะทำให้กล้ามเนื้อหดเกร็ง หัวใจเต้นเร็วและแรง เส้นเลือดที่นำเลี้ยงหัวใจตีบเล็กลง ส่งผลให้ความดันโลหิตสูงขึ้น ปริมาณน้ำตาลในเลือดเพิ่ม ถ้าใส่จะทำงานได้น้อยลง รวมทั้งระบบภูมิคุ้มกันอ่อนแอ ทำให้ร่างกายไม่สามารถต่อสู้กับเชื้อโรคได้เหมือนเดิม ยิ่งกว่านั้น ความเครียดยังเป็นสาเหตุสำคัญของความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดอีกด้วย (สมพร กันทรดุขฎี เตรียมชัยศรี, 2554)

ความเครียด ถือว่าเป็นศัตรูตัวร้ายของมนุษย์เราเลยก็ว่าได้ เพราะความเครียดจะส่งผลทำให้ระบบฮอร์โมนของเราทำงานผิดปกติ นอกจากนั้นยังส่งผลทำให้ต่อมหมวกไตหลั่งฮอร์โมนคอร์ติซอล (Cortisol) มากกว่าปกติและส่งผลทำให้ร่างกายอ่อนเพลีย ปวดหลัง ปวดศีรษะและอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย นอกจากนั้นยังมีผลต่อสภาพจิตใจอีกหลายอย่างด้วย การทำสมาธิบำบัดจะช่วยในเรื่องของการผ่อนคลายความเครียดได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการนำสมาธิบำบัดช่วยเหลือผู้ป่วยที่เป็นโรคร้ายแรงเพื่อรักษาสภาพทางจิตใจให้ดีขึ้นและส่งผลต่อการรักษาทางด้านกายภาพที่ดีขึ้นอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ผู้ป่วยโรคมะเร็งที่มีความเครียดและสภาพทางด้านจิตใจที่ย่ำแย่ เป็นต้น

การทำสมาธิบำบัดถือเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการรักษาสุขภาพและส่งผลดีมากมาย แน่นอนว่าถ้าเราทำไปพร้อมกับการกินอาหารที่มีประโยชน์และการออกกำลังกายที่สม่ำเสมอ รับประกันได้เลยว่าคุณจะมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงอายุยืนอย่างแน่นอน และที่สำคัญก็คือ สมาธิบำบัดยังส่งผลต่อระบบความคิดและวิเคราะห์ในการทำงานได้เป็นอย่างดีอีกด้วย (สมพร กันทรดุขฎี เตรียมชัยศรี, 2556)

การปฏิบัติและผลของสมาธิบำบัด

ความเชื่อที่ว่า สมาธิเป็นเรื่องไกลตัว ต้องไปนั่งสมาธิที่วัด หรือสถานธรรม หรือสถานที่สงบ เช่น ในป่า เป็นต้น แต่ความเป็นจริง สมาธิบำบัดสามารถปฏิบัติได้ทุกที่ รักษาได้ทุกโรค เพราะประโยชน์ของสมาธิมีมากมายมหาศาล เมื่อโรคต่างเกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจ สมาธิบำบัดจึงตอบโจทย์ ประหยัดทรัพย์ ประหยัดเวลา เพราะทำที่กายและจิต (วิริยงค์ สิริธโร, 2548)

การทำสมาธิบำบัดไม่แตกต่างจากการนั่งสมาธิปกติ มีวิธีการคือ ปลอ่ยวางจากความคิดและทำให้สมองปลอดโปร่งโดยการนั่งหลับตาและกำหนดลมหายใจเข้าออกให้เป็นจังหวะสม่ำเสมอ โดยจุดสำคัญในการนั่งสมาธิเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุดก็คือ

1. สูดลมหายใจเข้าลึก ๆ และปลอ่ยออกมาจนสุด อย่างสม่ำเสมอ
2. นั่งสมาธิในสถานที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและเป็นพื้นที่ที่มีความสงบเงียบ
3. ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งและปลอ่ยวางจากความคิดทั้งหมด

4. ทำอย่างสม่ำเสมอทุกวันอย่างน้อยวันละ 30 นาทีต่อครั้ง ซึ่งจุดนี้ผู้ปฏิบัติอาจจะทำก็ครั้งต่อวันก็ได้ตามความสะดวกและเวลาว่างที่มีเพราะประโยชน์มากมายที่ได้จากการเสริมสร้างสมาธิบำบัดก่อนอื่นต้องบอกก่อนว่าการกล่าวถึงสมาธิบำบัดในบทความนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องสุขภาพเชิงวิทยาศาสตร์เท่านั้น ซึ่งประโยชน์หลัก ๆ ที่จะได้รับเมื่อทำสมาธิบำบัดจะมีดังนี้

ผลที่เกิดจากการทำสมาธิบำบัด ในขณะที่เราทำอยู่ทั้งจิตใจและสมองก็จะปลอดโปร่ง ซึ่งเป็นเหมือนกับการทำให้สมองของเราได้รับการพักผ่อนที่ดีเช่นเดียวกับการนอนหลับ แต่ผลที่ได้จะมีประสิทธิภาพดีกว่าการนอนหลับปกติเพราะสมองจะมีการจัดระเบียบทางความคิดที่ดีขึ้นจากการที่เรากำหนดลมหายใจและสูดเข้าออกอย่างเป็นจังหวะ การสูดลมหายใจเข้าลึก ๆ จะทำให้มีจำนวนออกซิเจนเข้าไปหล่อเลี้ยงสมองได้อย่างเพียงพอ (การนอนหลับปกติการหายใจจะสั้นกว่าประกอบกับช่วงกลางคืนมีจำนวนออกซิเจนจะน้อยกว่ากลางวัน) แน่นนอนว่าหลังจากนั่งสมาธิเสร็จเมื่อสมองเริ่มกลับมาทำงานใหม่อีกครั้งก็จะสามารถคิดวิเคราะห์และมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ในด้านของจิตใจและการแสดงอารมณ์ของคนที่ทำสมาธิเป็นประจำ จะมีรูปแบบที่แสดงออกมาแตกต่างจากคนปกติ โดยการแสดงออกด้านอารมณ์และจิตใจแต่ละครั้งจะมีการคิดและวิเคราะห์เกิดขึ้นก่อนเสมอ ซึ่งเป็นผลมาจากการกำหนดลมหายใจเข้าออก ทำให้เกิดรูปแบบของการแสดงออกและระบบความคิดที่เป็นระบบระเบียบมากกว่าเดิม อีกหนึ่งประโยชน์ที่ได้จากการทำสมาธิบำบัดและถือว่าเป็นจุดประสงค์หลักก็คือ สุขภาพร่างกายจะแข็งแรงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งผลที่ได้รับจากการทำสมาธิบำบัดนั้นทำให้ร่างกายทุกส่วนได้รับการผ่อนคลาย ทั้งจากภายนอกและภายใน ประกอบกับจำนวนออกซิเจนที่สูดเข้าร่างกายมากขึ้นเพียงพอต่อการหล่อเลี้ยงระบบต่าง ๆ ของร่างกาย (การนั่งสมาธิร่างกายจะใช้พลังงานน้อยมากทำให้ออกซิเจนที่สูดเข้าไปเพียงพอต่อการนำไปใช้งานกับทุกส่วนของร่างกาย) สมองพักผ่อนเพียงพอ ระบบประสาททั่วร่างกายได้ผ่อนคลาย สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่ส่งผลให้เห็นได้อย่างชัดเจนหลังทำสมาธิ (สมพร กันทรดุษฎีเตรียมชัยศรี, 2556)

การสร้างเสริมสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

พุทธดำรัสที่ว่า “ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ...” (ม.ม. (ไทย) 13/215/254) และ “ร่างกายนี้แก่หง่อมแล้ว เป็นรังของโรค...” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/148/78) แสดงให้เห็นว่าสัตว์โลกต่างมีโรคประจำตัว มนุษย์บางคนไม่เป็นโรคทางกายก็เป็นโรคทางใจ ดังที่พระพุทธองค์ ตรัสว่า “...สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมีอยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจ ตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียว หาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/157/217) ดังนั้น ในเบื้องต้นเราทุกคนไม่ว่าจะเป็นสตรี บุรุษ ศฤงคาร หรือบรรพชิต ต้องยอมรับความจริงและควรพิจารณา เนื่อง ๆ ว่า ต้องเรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/57/99) ซึ่งเป็นการตระหนักรู้ความจริงด้านสุขภาพ

การสร้างเสริมสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนานั้น มีทั้งการป้องกันโรคและเยียวยารักษาโรค การป้องกันโรคที่ดีคือการรักษาศีล ดังปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปาจิตตยกัณฑ์ ว่าด้วยการฉันของพระภิกษุ (โภชนวรรค) เช่น “ภิกษุใดฉันแล้ว บอกห้ามภัตตาหารแล้ว เคี้ยวของเคี้ยวหรือฉันของฉัน (อีก) ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย) 2/236/394) ที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ไว้เพื่อให้พระภิกษุนั้นรู้จักประมาณในการฉัน และไม่มากเกินไปในการฉัน แม้แต่การรับบิณฑบาตยังทรงบัญญัติให้ “ภิกษุพึงรับบิณฑบาตเสมอขอบปากบาตร” (วิ.มหา. (ไทย) 2/605/680) และในทางการปฏิบัติภาวนาทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องรู้จักประมาณในการบริโภคน้ำ (อง.ทก. (ไทย) 20/170/127) เพราะผู้ปฏิบัติที่รู้จักประมาณในการบริโภคน้ำจะลดความเสี่ยงที่จะเกิด “ถินมิทธนิวรรณ” คือ ความหุดหู่และเซื่องซึม (อง.ปญจก. (ไทย) 22/51/89) และที่สำคัญการไม่รู้จักประมาณในการบริโภคน้ำยังเป็นสาเหตุของโรคอ้วน ดังที่เกิดขึ้นกับพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะและพฤติกรรมของคนที่เป็นโรคอ้วน คือ “เมื่อใด บุคคลผู้ถูกความง่วงเหงาหาวนอน บริโภคมาก ชอบแต่นอนกลิ้งเกลือกไปมา เมื่อนั้น เขาย่อมมีปัญญาเฉื่อยชา ชอบเข้าห้องเป็นอาจินเหมือนสุกรอ้วนที่เขาขุนด้วยเศษอาหาร ฉะนั้น” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/325/234) และในกรณีนี้พระพุทธองค์ยังทรงแสดงคาถาเพื่อรักษาโรคอ้วนให้กับสุทิสสนมาณพ เพื่อไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลในขณะเสวย ว่า “มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้แล้ว ย่อมมีเวทนาเบาบาง เขาย่อมแก่ช้า อายุก็ยั่งยืน ในการใช้ชีวิต” (ส.ส. (ไทย) 15/124/146)

ในการเยียวยารักษาคนป่วยเป็นโรคทางกาย แม้จะเป็นโรคที่สังคมรังเกียจ แต่เมื่อได้ธรรมโอสธเขาก็สามารถบรรลุธรรมได้ เช่น ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ ผู้ที่ได้ฟังอนุบุพพิกาและอริยสัจสี่ ก็สามารถเข้าได้ดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” (ข.อุ. (ไทย) 25/43/256)

นอกจากนี้ การเยียวยารักษาโรคที่ต้องใช้ยาหรือเภสัชตามหลักการแพทย์เพื่อรักษาและบรรเทาโรคนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้พระภิกษุฉันยาได้ เช่น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผอมเหลือง ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มยาผลสมอดองน้ำมูตร (โค)” (วิ.ม. (ไทย) 5/269/62)

แนวทางสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมาธิบำบัดตามแนวพระพุทธศาสนาจึงเน้นหนักที่การบำบัดจิต ด้วยการปฏิบัติศีลภาวนา สมาธิภาวนา และปัญญาภาวนา โดยเฉพาะการรักษาโรคใจนั้น เป็นเรื่องสำคัญ ในยามเจ็บไข้ได้ป่วยนี้ กายเป็นหน้าที่ของแพทย์ แต่ใจนั้นเป็นของเรา เราต้องรักษาเอง ดังนั้น การรักษากับการบำบัดจึงเป็นเรื่องเดียวกัน เครื่องมือและธรรมโอสธที่จัดว่าเป็นยาสามัญประจำบ้านของการรักษา มีหลายหลักธรรม เช่น หลักโพชฌงค์ 7 ซึ่งเป็นพุทธวิธีส่งเสริมสุขภาพ เปรียบเหมือน “การเอาเชือกผูกวัวป่าไว้กับหลักเหมือนกับแป้นสติ ส่วนการที่วัวपालงหมอบนั่งอยู่ใกล้หลักนั้น เปรียบเหมือนแป้นสมาธิ ความจริง สติกับสมาธิทั้งสองอย่างนี้ทำงานด้วยกัน ประสานและอาศัยกัน สติเป็นตัวนำหนา หรือแป้นตัวเริ่มต้นก่อนแล้วสมาธิก็ตามมา” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2566)

สรุป

โรคทางกายนั้นเป็นหน้าที่ของแพทย์เป็นผู้รักษาซึ่งในอดีต ส่วนโรคทางใจนั้นว่าเป็นโรคที่ร้ายแรงและมีเชื้อฝังติดอยู่ในจิตใจ ซึ่งเกิดจากกิเลสหรือกามคุณ 5 ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมาธิบำบัดตามแนวพระพุทธศาสนา คือการฝึกฝนและพัฒนาจิตให้เกิดความตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน สงบจิตสงบใจ ไม่เครียด หรือถ้ามีอารมณ์เหมาะสมกับการรู้แจ้งก็อาจจะเข้าถึงความจริงของชีวิต ว่าเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดาของสังขาร เมื่อเข้าถึงความจริงแล้วย่อม

ไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทก็เป็นคนมีสติสัมปชัญญะ แม้พุทธศาสนิกชนจะป่วยเป็นโรคภัยที่ไม่พึงประสงค์ หรือเป็นโรคใจก็ตาม แต่เราโชคดีมีธรรมโอสภที่ตีเลิศสำหรับรักษาใจ อยู่ที่ว่าผู้ป่วยที่จะน้อมนำไปปฏิบัติหรือ รักษาหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2561) . สธ.ห่วง คนไทยเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ชั่วโง่งละ 37 คน เร่งวางแผนทางป้องกัน. ค้นเมื่อ 1 ธันวาคม พ.ศ.2561. จาก https://www.khaosod.co.th/monitornews/news_1421769.
- ตนุพล วิรุฬหการุญ. (2565). วิฤตโรคอ้วน กับคุณหมอแอมป์. ค้นเมื่อ 5 มกราคม 2565. จาก <https://www.bdmswellness.com/knowledge/obesity-crisis>.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2565). ทั่วโลกพบผู้ป่วยเบาหวาน 537 ล้านคน ไทยพบรายใหม่ปีละ 3 แสนคน. ค้นเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2565. จาก : <https://www.prachachat.net/general/news-1117805>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิริยงค์ สิริธโร. (2548). พื้นฐานการทำสมาธิ. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน จำกัด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2566). รักษาใจยามป่วยไข้. (พิมพ์ครั้งที่ 110). มหาสารคาม: โรงพยาบาลมหาสารคาม.
- สุรเกียรติ์ อาชานุกาพ. (2541). วิวัฒนาการการส่งเสริมสุขภาพพระคัมภีร์นานาชาติ. กรุงเทพฯ: โครงการสำนักพิมพ์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2559). แผนการดำเนินงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สมพร กันทรดุษฎี เตรียมชัยศรี และคณะ. (2554). สมาธิบำบัดแบบ SKT รักษาสารพัดโรคได้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ: ปัญญาชนการพิมพ์.
- สมพร กันทรดุษฎี เตรียมชัยศรี. (2556) การปฏิบัติสมาธิเพื่อการเยียวยาสุขภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 12). นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลเจียฮั่ว.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). (2552). ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552. นนทบุรี: บริษัท วิกี จำกัด.
- Donatelle, R.J. & Davis, L.G. (1993). *Access to Health*. (2nd ed.) New Jersey: Prince-Hall.
- Edleman, C.L. & Mandle, C.L. (1994). *Health Promotion Throughout the Lifespan*. (3rd ed.). United State of America: Mosby-Year Book.
- World Health Organization. (2011). *Scaling up action against non-communicable diseases: how much will it cost?*, Geneva Switzerland: WHO Press.

พระสงฆ์กับการรักษาสุขภาพในยุคโลกาภิวัตน์ Monks and Health Care on Globalization Era

พระมหาพิพัฒน์ อภิวัตถโน (อาเยนันท์)

Phramaha Pipat Apiwatthano (Ayanant)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus, Thailand

Corresponding Author's E-mail: ppk19999@gmail.com

Tel. 089-553-6298

Received November 6, 2024; Revised December 21, 2024; Accepted December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยทั่วไปไม่เว้นแม้ในกลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ส่วนใหญ่อาพาธด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable Diseases: NCDs) พบการป่วยมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ โรคไขมันในเลือดสูง, โรคความดันโลหิต, โรคเบาหวาน, โรคไตวายเรื้อรัง, โรคเข่าเสื่อม และพระสงฆ์ป่วยด้วยกลุ่มโรค NCDs โรคเรื้อรังเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจกล่าว คือ การดูแลรักษาและการฟื้นฟูพระภิกษุอาพาธด้วยโรคเรื้อรังเหล่านี้ คิดเป็นค่าใช้จ่ายจำนวนมากและยังมีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ที่มีปัญหาด้านสุขภาพ ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาสุขภาพ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ ดังนี้ 1) พระสงฆ์ขาดความรู้ในการรักษาสุขภาพ 2) พฤติกรรมการบริโภคของพระสงฆ์ 3) พระสงฆ์ไม่ออกกำลังกาย ทำให้พระสงฆ์เกิดโรคและความเครียด ซึ่งพระสงฆ์ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพอย่างถูกต้องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ทำให้การดำรงชีวิตของพระสงฆ์เป็นไปตามอัตภาพ

คำสำคัญ: พระสงฆ์, สุขภาพ, พฤติกรรม, โลกาภิวัตน์

Abstract

This academic article discusses Thailand Economic Social and environment had been chained then nowadays effect to population health event though monks. All the most of monks got sickness by Non-communicable Diseases: NCDs found that most total 5 number mean hypercholesterolemia, blood pressure, diabetes, nephritis, knee degeneration and the monks deseed with NCDs. All these deseed concern effect economic such as personal care and reactivate for monks. The more expenditure for this case then effects for join Buddhist activity, because of health problem too. They were not to know how to take care heath. On this condition, because of, 1. Monks don't know how to take care health. 2. Monks sensum behavior. 3. Monks never do any exercise the serious. So that, when they have not taken care their health by regularly, they will push monkhood accordance with their characters.

Keywords: Monks, Health Care, Behavior, Globalization

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาด้านสุขภาพเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทยที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่สามารถเกิดขึ้นได้กับประชากรทุกคนรวมถึงพระสงฆ์ด้วย จากการสำรวจข้อมูลภาวะสุขภาพของพระสงฆ์ ปีที่ผ่านมาพบว่าพระสงฆ์มีแนวโน้มมีปัญหาด้านสุขภาพมากขึ้นจากการสำรวจสุขภาพพระสงฆ์ปี 2565 จำนวน 18,496 รูป พบว่า พระสงฆ์มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์เพียงร้อยละ 25 นั้นหมายความว่าอีกร้อยละ 75 พฤติกรรมสุขภาพไม่พึงประสงค์ (ประชาชาติธุรกิจ, 2566)

ทั้งนี้ ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560) เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพจะได้กำหนดให้วัดเป็นศูนย์กลางด้านสุขภาพชุมชน และธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในทุกระดับและส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ ประเมินการปฏิบัติและจัดการตนเอง รวมทั้งสามารถชี้แนะเรื่องสุขภาพให้กับบุคคลอื่นได้ รวมทั้งสามารถเป็นผู้นำด้านสุขภาพและมีพฤติกรรมการรักษาสุขภาพที่เหมาะสม และรู้จัก โรค NCDs ถือเป็นประเด็นท้าทายในแวดวงสุขภาพของผู้คนทั่วโลก ไม่ใช่เพียงในกลุ่มของพระสงฆ์ หน่วยงานและองค์กรด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและศึกษาวิจัยเพิ่มเติม เพื่อหาสาเหตุรวมถึงมีมาตรการด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะรองรับและสนับสนุนการเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้คนเพื่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ การดูแลตนเอง การฉันอาหาร และการรักษาสุขภาพ การมีกิจกรรมทางกายสภาพแวดล้อมและการพักผ่อนอย่างเหมาะสม การฝึกพัฒนาจิตและปัญญา ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ และการมีกิจกรรมทางกายของพระสงฆ์ ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตนอกเมือง เพื่อนำมาพัฒนากิจกรรมทางกายให้เหมาะสมเพียงพอที่จะทำให้สุขภาพดีให้มีความพร้อมต่อการทำหน้าที่ในฐานะผู้สืบทอดและเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่สืบต่อไป

พระสงฆ์กับการรักษาสุขภาพ

ความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นความสามารถและทักษะในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ ความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ ประเมิน การปฏิบัติ และการจัดการตนเอง รวมทั้งสามารถชี้แนะเรื่องสุขภาพส่วนบุคคล ครอบครัวและชุมชน เพื่อสุขภาพที่ดี โดยลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคหรือการเจ็บป่วยได้ และพระสงฆ์สามารถนำความรู้ ความเข้าใจในการส่งเสริมสุขภาพ สามารถนำไปใช้ในการรักษาสุขภาพตนเอง ให้คำแนะนำแก่โยมอุปัฏฐาก พระสงฆ์ และชุมชนได้

การฉันอาหารจากการบิณฑบาต เนื่องจากญาติโยมมีจิตศรัทธาได้นำอาหารมาถวาย พระสงฆ์จึงต้องฉันอาหารตามที่ญาติโยมนำมาถวายโดยไม่ขัดศรัทธา ซึ่งญาติโยมยังขาดความรู้ความเข้าใจในการถวายอาหารและความตระหนักถึงผลเสียต่อการเจ็บป่วยของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ไม่สามารถเตรียมและเลือกอาหารเองได้ อาหารที่นำมาถวายมักเป็นอาหารที่มีรสหวาน รสมัน รสเค็ม รวมถึงน้ำปานะที่มีรสหวาน เช่น เครื่องดื่มชูกำลัง กาแฟ น้ำอัดลม ดังนั้นควรส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความเข้าใจในเรื่องการรักษาสุขภาพในยุคโลกาภิวัตน์

พระพุทธร่องค์ทรงบัญญัติ ในขัมภกวรรคสิกขา บทที่ 9 และ 10 ภิกษุพึงทำการศึกษาจักรับแกงพอสมควรแก่บิณฑบาต และภิกษุพึงทำการศึกษาจักรับบิณฑบาตจดเสมอขอบบาตร กำหนดปริมาณอาหารแต่พอควรให้ประมาณอาหารที่จะรับประทาน พระวินัยระบุให้พระภิกษุรับอาหารแต่พอฉัน และห้ามฉันอาหารเหลือ ถ้าฉันอาหารเหลือต้องปรับอาบัติทุกกฏ การที่พระภิกษุตักอาหารใส่บาตรเพื่อฉันโดยพระภิกษุต้อง

ประมาณปริมาณอาหารของตนเองว่าสามารถรับประทานได้มากน้อยเท่าใด ไม่รับมากเกินไป การรับมากเกินไป นอกจากจะแสดงถึงความละโมภโลภมากแล้วยังเป็นเหตุให้เกิดการได้รับอาหารมากเกินไป นอกจากนี้ พระภิกษุควรที่จะพิจารณาประเภทของอาหารฉันว่าเหมาะสมกับโรคที่ตนเป็นอยู่ ในสังกัดจวรรค สิกขาบทที่ 4 พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า จักฉันบิณฑบาตมีสุปะเสมอกัน ฉันแต่สุปะ (แกงกับ) อย่างเดียว ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงกำหนดให้ภิกษุรับทั้ง อาหารและกับข้าวพอควร ไม่รับประทานแต่กับข้าวอย่างเดียว การรับประทานแต่กับข้าวอย่างเดียวอาจทำให้ร่างกายได้รับอาหารไม่ครบหมู่ เมื่อตักอาหารเสร็จแล้วปิดฝาบาตรแล้ว “ปฏิสังขา โย” พิจารณาอาหารแล้วจะไม่มีเพิ่มเติมอาหารอีก

พระภิกษุที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจะเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การกินอาหารแต่พอประมาณ ไม่ตักอาหารจนล้นจาน ไม่รับประทานอาหารเหลือ อุบาสก อุบาสิกา ไม่ควรเห็นดีเห็นงามกับการที่พระภิกษุสงฆ์ฉันอาหารเหลือ ซึ่งผิดพระธรรมวินัย

นอกจากนี้ การที่อาหารเหลือยังเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าพระภิกษุทำตามพระวินัย ตักอาหารที่จะฉันแยกโดยใช้ช้อนกลาง อาหารส่วนที่เหลือยังคงสะอาดสามารถให้ผู้อื่นรับประทานต่อได้โดยไม่เกิดการแพร่กระจายเชื้อโรคติดต่อ หรืออาหารส่วนที่รับบิณฑบาตมากเกินไปสามารถให้ต่อแก่เด็กที่ยากจนอดอยาก ยังได้เป็นกุศลอีกต่อหนึ่ง และยิ่งกว่านั้นเป็นการลดขยะจากอาหารที่เหลือทิ้งบูดเน่า ช่วยลดมลภาวะของสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาของสังคมต่อไปอีกด้วย

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ

แนวทางการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุสงฆ์นั้น สามารถทำได้ทั้งในรูปแบบกิจวัตรประจำวันของพระภิกษุสงฆ์ การประกอบศาสนกิจ การปฏิบัติงานที่ใช้แรงกาย การเดิน หรือการบริหารหรือใช้อุปกรณ์ช่วยในสถานที่ที่เหมาะสม รโหฐาน เป็นส่วนตัว วิธีการที่เหมาะสมในพระภิกษุสงฆ์ทำได้โดยง่ายและเหมาะสมที่สุดในทุกวัย คือ การเดิน เช่น การเดินบิณฑบาต การจงกรม (โรงพยาบาลสงฆ์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข: 2564) ในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากสถานการณ์ Covid-19 ในปีที่ผ่านมา ทำให้สถานการณ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ของพระภิกษุสงฆ์นั้น พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลในทางบวก ในระดับสูง (พัชรินทร์ มณีพงศ์ และคณะ, 2564) กล่าวคือ บุคคลที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับสูง หรืออยู่ในระดับมีวิจารณ์ญาณ จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับสูงเช่นกัน ซึ่งนั่นคือแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับสูงย่อมส่งผลต่อภาวะสุขภาพ คุณภาพชีวิตของบุคคล หากบุคคลมีความรอบรู้สุขภาพ

สังคมไทยในปัจจุบันมีข้อที่ต้องพึงตระหนักที่สำคัญ คือการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสุขภาพและการพัฒนากิจกรรมของคณะสงฆ์ที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยได้ ซึ่งส่วนใหญ่พระภิกษุสงฆ์ไทยจะมีปัญหาด้านสุขภาพโดยเฉพาะเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable Disease: NCDs) ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด และภาวะไขมันในเลือดสูง ซึ่งมีสาเหตุจากจากอาหารที่ใส่บาตร ทำบุญ ของประชาชนที่อาจจะไม่ได้ตระหนักถึงผลเสียต่อการเจ็บป่วยของพระสงฆ์ ประกอบการมีพฤติกรรมเสี่ยงของพระสงฆ์ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มกาแฟ เครื่องดื่มชูกำลัง และการขาดการออกกำลังกาย หรือการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ จึงทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ได้ จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะหรือแนวโน้มสุขภาพของพระสงฆ์ และในทางกลับกันก็มีการศึกษาเกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ ซึ่งพบว่ามีพระสงฆ์เพียงร้อยละ 22.25 เท่านั้น ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพเพียงพอสำหรับการมีสุขภาพดี ส่วนที่เหลือถึงร้อยละ 77.75 พบว่า มีความ

รอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับพื้นฐาน (โกนิญฐ์ ศรีทอง และคณะ, 2564) ซึ่งแสดงถึงภาพสะท้อนของพฤติกรรมที่อาจจะส่งผลต่อการมีสุขภาพดีของพระสงฆ์ให้อยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะพฤติกรรมทางด้านการมีกิจกรรมทางกายซึ่งมีหลักพระธรรมวินัยให้พระภิกษุสงฆ์ต้องตระหนักในระดับสูงด้วย

ดังนั้น การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพให้แก่พระสงฆ์ถือเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับด้านสุขภาพของพระสงฆ์ โดยเฉพาะการเจ็บป่วยทางกายและจิตใจซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญด้านสุขภาพที่เกิดจากพฤติกรรมรักษาสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง ด้วยสังคมไทยพระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการสืบทอดทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมและการพัฒนาสังคม ท้องถิ่น ชุมชน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วทำให้พระสงฆ์ขาดรักษาสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง และควรส่งเสริมความรู้เรื่องประโยชน์ของอาหารให้แก่พระสงฆ์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการฉันอาหาร สู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชน แต่ด้วยพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ (กรมกิจการผู้สูงอายุ: [ออนไลน์]) จึงมีปัญหาทางสุขภาพ โดยเฉพาะป่วยเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน, โรคความดันโลหิตสูง, โรคหัวใจขาดเลือด, โรคข้อเข่าเสื่อม, โรคอ้วนเรื้อรัง, โรคระบบทางเดินหายใจ ถือเป็นประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคง่ายและอาจมีอาการอย่างรุนแรงมากกว่ากลุ่มวัยอื่น

กิจกรรมทางกายที่เพียงพอเหมาะสมต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

การที่บุคคลโดยทั่วไปจะมีสุขภาพที่ดีนั้น จำเป็นจะต้องมีระดับกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ (Sufficient physical Activity) หมายถึง การมีกิจกรรมทางกายในระดับปานกลางถึงระดับสูง (Moderate-Vigorous Physical Activity: MVPA) อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 ครั้ง ๆ ละ 30 นาที หรือมีกิจกรรมระดับหนักอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 20 นาที หรือมีกิจกรรมระดับหนักอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 20 นาที หรือมีกิจกรรมระดับหนักอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 20 นาที (ACSM, 2007) อย่างไรก็ตาม หลักฐานจากการวิจัยในหลายประเทศยังพบว่า ประชากรของโลกจำนวนมากส่วนใหญ่มีกิจกรรมทางกายยังไม่ถึงระดับที่เพียงพอ โดยที่ประชาชนในประเทศไชนา ยุโรปมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอแค่ร้อยละ 29 และมีพฤติกรรมอยู่นิ่งเฉยอย่างน้อย 6 ชั่วโมงต่อวัน (Sjostrom et al., 2006)

ในระดับสากล มีข้อเสนอแนะการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ สำหรับประชาชนในกลุ่มวัยต่าง ๆ เช่น เด็กทารกและเด็กปฐมวัย เด็กและวัยรุ่น ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ หญิงหลังคลอด ซึ่งมีเสรีวิทยา วิถีชีวิต และความต้องการมีกิจกรรมทางกายที่แตกต่างกัน ทั้งรูปแบบ ระยะเวลา ความหนักเบา เพื่อให้เกิดประโยชน์ด้านสุขภาพ และความแข็งแรงของร่างกาย อย่างไรก็ตามพึงระลึกว่าการมีกิจกรรมทางกายไม่ว่าจะมีระยะเวลา รูปแบบหรือความหนักเบาเท่าไร ย่อมดีกว่าการไม่มีกิจกรรมทางกายเลย และควรเริ่มต้นจากการลดพฤติกรรมทางกาย รวมถึงระยะเวลาให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและความพร้อมของร่างกายตนเองต่อไป

สรุป กิจกรรมทางกายนี้ หมายถึง การเคลื่อนไหวร่างกายที่เกิดจากการ ทำงานของกระดูกและกล้ามเนื้อ ที่เป็นผลให้มีการใช้พลังงาน ประกอบด้วย งานอาชีพ กิจกรรมยามว่าง และ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอของกลุ่มวัยต่าง ๆ

1. เด็กปฐมวัย (แรกเกิด – 1 ปี) เน้นการเคลื่อนไหวบนพื้น (Floor-based Activity) เช่น ชันคอคว่ำ คลาน
2. ทารกแรกเกิด – 5 ปี และให้กิจกรรมทางกายผ่านการเคลื่อนไหวพื้นฐาน เช่น การเดิน วิ่ง ปีนป่าย กระโดด และการเล่นที่หลากหลาย สะสมอย่างน้อย 180 นาที ต่อวัน ในเด็กปฐมวัยที่โตมาขึ้น

3. เด็กและวัยรุ่น (6 – 17 ปี) ให้มีกิจกรรมทางกายระดับปานกลางถึงหนัก สะสมอย่างน้อย 60 นาที ต่อวัน

4. ผู้ใหญ่ (18 – 59 ปี) ให้มีกิจกรรมทางกายระดับปานกลาง อย่างน้อย 150 นาที ต่อสัปดาห์ หรือมีกิจกรรมทางกายระดับหนัก อย่างน้อย 75 นาที ต่อสัปดาห์ และกิจกรรมการพัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ กิจกรรมเพิ่มความอ่อนตัวของกล้ามเนื้อ อย่างน้อย 2 ครั้ง ต่อสัปดาห์ เน้นกล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น ขา สะโพก หลัง ท้อง หน้าอก ไหล่ ต้นแขน และหญิงตั้งครรภ์หรือหลังคลอด ก็สามารถมีกิจกรรมทางกายได้เหมือนผู้ใหญ่ ปกติ โดยอาจมีข้อควรระวังเพิ่มเติมตามแต่ละช่วงของการตั้งครรภ์

5. ผู้สูงอายุ (60 ปี ขึ้นไป) ให้มีกิจกรรมเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ แต่เพิ่มกิจกรรมพัฒนาสมดุร่างกายและป้องกันการหกล้ม อย่างน้อย 3 วันต่อสัปดาห์ รวมถึงพัฒนาสมอง ความจำ และอารมณ์

ในส่วนของผู้ติดตามการมีกิจกรรมทางกายของประชาชนกลุ่มวัยควรลดพฤติกรรมเนือยนิ่ง ด้วยการลุกขึ้นเดินไปมา หรือลุกขึ้นยืน และยืดเหยียดร่างกายทุก 1 – 2 ชั่วโมง จากอิริยาบถต่าง ๆ โดยในเด็กปฐมวัย วัยเด็ก และวัยรุ่น ควรจำกัดการใช้คอมพิวเตอร์ นั่งดูทีวี หรือเล่นโทรศัพท์มือถือในแต่วัน หรือไม่ให้ใช้อุปกรณ์เหล่านี้เลยจนกว่าจะอายุ 2 ขวบ

กิจกรรมทางกายในพระสงฆ์ที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปเนื่องจากมีข้อกำหนดของพระธรรมวินัย ผู้เขียนประเมินระดับการมีกิจกรรมทางกายของแต่ละกิจกรรม โดยใช้ค่าการใช้พลังงาน (Energy Expenditure) ซึ่งคำนวณได้จากค่า MET ซึ่งมีหน่วยเป็นกิโลแคลอรี (Kcal) (Burgard et al.,2013) ดังนี้

ความหนักของกิจกรรมทางกาย	การใช้พลังงาน (กิโลแคลอรี)
เนือยนิ่ง (Sedentary)	<2.0 กิโลแคลอรี/ นาที
เบา (Light Intensity)	2.0 – 3.5 กิโลแคลอรี/ นาที
ปานกลาง (Moderate Intensity)	5.0 – 7.5 กิโลแคลอรี/ นาที
หนักระดับสูง (Heavy Intensity)	5.0 – 7.5 กิโลแคลอรี/ นาที
หนักระดับสูงมาก (Very Heavy Intensity)	>7.5 กิโลแคลอรี/ นาที

พระสงฆ์กับการมีกิจกรรมทางกาย

จากสภาวะสุขภาพโดยรวมของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์มักจะอาพาธด้วยโรคประจำตัวเรื้อรัง ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน ไขมันในเลือดสูง น้ำหนักตัวเกินเกณฑ์ โรคปอดเรื้อรัง โรคข้อเสื่อม เป็นต้น สาเหตุของการอาพาธ พบว่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัจจัยต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรรมพันธุ์ พฤติกรรม ความเชื่อ จิตวิญญาณ รวมทั้งปัจจัยด้านระบบบริการสุขภาพ และสภาพแวดล้อม

การมีกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกายเพื่อต้องการให้พระสงฆ์มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงมีสภาวะจิตที่ดี จึงเป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดให้พระสงฆ์ได้มีกิจกรรมทางกายและออกกำลังกายในสถานที่อันเหมาะสมได้ เพื่อให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเพื่อป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บเป็นการรักษาสุขภาพและเพื่อรักษาโรคร้ายที่เป็นอยู่แล้วให้หาย การมีกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกายสำหรับพระสงฆ์มีความหมายจำกัด เฉพาะและไม่ควรเรียกว่า “ออกกำลังกาย” เนื่องจากคำที่เรียกในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับรักษาสุขภาพ ใช้คำว่า “บริหารชั้น” หรือการบริหารร่างกาย การออกกำลังกายกับการบริหารร่างกายมีความหมายไม่เหมือนกัน

ดังนั้น ถ้าใช้กับพระภิกษุสงฆ์ควรเรียกว่าการบริหารร่างกายในพระพุทธศาสนาจึงถือว่า การบิณฑบาต กวาดลานวัด การทำงานภายในวัด เป็นการบริหารชั้นธไปด้วยนอกเหนือจากการกระทำกิจวัตรของพระสงฆ์ แล้ว ท่าปฏิบัติแบบโยคะบางท่าก็เป็นการบริหารร่างกายด้วย แต่ต้องบริหารร่างกายด้วยความสำรวม ต้องทำด้วยความเหมาะสม พอดี และทำในที่อันควรการบริหารร่างกายของพระสงฆ์ การบริหารร่างกายเป็นการบริหารเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นปกติไม่ใช่เพื่อความสนุกสนาน หรือการทำให้ร่างกายสวยงาม การบริหารร่างกายของพระสงฆ์ต้องบริหารด้วยความสำรวม ระมัดระวัง ทำในที่อันควร การบริหารร่างกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงใน 3 ด้าน ประกอบด้วย

ด้านที่ 1 การเสริมสร้างความทนทานของระบบหัวใจและปอด ความทนทานของระบบหัวใจและปอด หมายถึง ความสามารถของหัวใจและหลอดเลือด ที่จะลำเลียงออกซิเจนและสารอาหารไปยังกล้ามเนื้อที่ใช้ในการออกแรงให้ทำงานได้เป็นระยะเวลานาน รูปแบบการบริหารร่างกายประเภทนี้เป็นการบริหารร่างกายโดยการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้แก่ แขน ขา และลำตัว อย่างต่อเนื่อง เช่น การเดินบิณฑบาต การเดินเร็ว การทำความสะอาดวัด กวาดลานวัด เป็นต้น

ประโยชน์ของการบริหารร่างกายแบบเสริมสร้างความทนทานของระบบหัวใจและปอด ได้แก่

1. กล้ามเนื้อหัวใจแข็งแรงขึ้น
2. อัตราการเต้นของชีพจรในขณะพักลดลง รวมทั้งอัตราการเต้นของชีพจรขณะบริหารร่างกายช้าลง
3. การเพิ่มปริมาณของเม็ดเลือดแดงและฮีโมโกลบิน
4. ช่วยลดไขมันในเส้นเลือด
5. เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของหัวใจและปอด
6. ควบคุมภาวะโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดหัวใจ ภาวะไขมันในเลือดสูง เป็นต้น
7. ช่วยให้ระบบของร่างกายต่าง ๆ ทำงานได้เป็นปกติ เช่น ระบบขับถ่าย ระบบหายใจ เป็นต้น

(1) พระสงฆ์ควรมีการเดินบิณฑบาตทุกเช้า อย่างน้อยใช้เวลาในการเดิน 1 ชั่วโมง หรือวัดที่บิณฑบาตทางน้ำ ก็ควรให้พระสงฆ์พายเรือเอง ยกเว้นพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพ

(2) ควรมีการจัดเวลาในการทำมาสมาธิทุกวัน พร้อมกันอย่างน้อย 1 ชั่วโมง เพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้แรงของกล้ามเนื้อ และยังทำให้สิ่งแวดล้อมภายในวัดสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

(3) กิจวัตรประจำวันอื่น ๆ ควรเน้นให้ทำกิจวัตรประจำวันโดยใช้แรงของกล้ามเนื้อของตนเองมากที่สุด และใช้เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องซักผ้าให้น้อยลง ซึ่งกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ มีการเผาผลาญพลังงานตามตาราง ดังนี้

กิจวัตรประจำวัน	กิโลแคลอรี/ น้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม/ ชั่วโมง
1. จำวัด/ สรงน้ำ/ ล้างหน้า/ แปรงฟัน/ นอนนิ่ง ๆ	1.05
2. จัดเตรียมอาหาร/ ฉับอาหาร/ ทำวัด/ สวดมนต์/ งานพิธีต่าง ๆ/ เรียนหนังสือ/ พิมพ์งาน/ อ่านหนังสือ/ เดินทาง (ทางรถ)/ พักผ่อน, นั่งดูโทรทัศน์, สนทนาธรรมกับโยม/ เล่นอินเทอร์เน็ต/ นั่งทำงาน	1.575
3. บิณฑบาต (1 ชั่วโมง/ กม.)/ เดินเล่น/ รดน้ำไม้	2.625
4. ยกของขึ้นรถ	3.15
5. เดินช้า ๆ	3.465
6. ล้างจาน/ ล้างบาตร/ ทำความสะอาด/ ภูพื้น	3.657
7. ทำสวน (ไม่มีการยกของ)	4.20

กิจวัตรประจำวัน	กิโลแคลอรี/ น้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม/ ชั่วโมง
8. ตัดหญ้าด้วยเครื่องตัดหญ้า	4.725
9. เดินขึ้นเขา	7.245

หมายเหตุ: การคำนวณหาพลังงานที่ร่างกายใช้เผาผลาญพลังงานในแต่ละวัน ให้คำนวณในแต่ละกิจกรรมที่ใช้พลังงานไปเท่าไร เช่น การจำวัด ร่างกายใช้พลังงาน 1.05 กิโลแคลอรีต่อชั่วโมง ถ้าพระสงฆ์ น้ำหนัก 60 กิโลกรัม จำวัดนาน 6 ชั่วโมง จะได้พลังงานจากการจำวัดโดยคำนวณจาก $1.05 \times 60 \times 6 = 378$ กิโลแคลอรี/ต่อวัน ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำในวันนั้น ๆ ก็คำนวณเช่นเดียวกันแล้วนำกิจกรรมทั้งหมดมาบวกกันให้ครบ 24 ชั่วโมง

ด้านที่ 2 การเสริมสร้างความแข็งแรงและความทนทานของกล้ามเนื้อ การบริหารร่างกายประเภทนี้ เพื่อพัฒนาโครงสร้างของร่างกาย กล้ามเนื้อและรูปร่างทรวดทรงให้แข็งแรง กระชับ นำไปสู่สุขภาพที่ดี การบริหารร่างกายแบบนี้เป็นกระบวนการฝึกกล้ามเนื้อให้เกิดความแข็งแรงเพิ่มขึ้นหรือคงไว้ อีกทั้งยังสามารถใช้กล้ามเนื้อ ในการออกแรงอย่างต่อเนื่องได้ช้า ๆ หรือติดต่อกันเป็นเวลานานโดยไม่อ่อนล้า เช่น การยกน้ำหนัก ในท่าต่าง ๆ การดันพื้น การดึงข้อ การนอนยกเท้าขึ้นลง การนอนลูก – นิ่ง เพื่อบริหารกล้ามเนื้อหน้าท้องและการดึงยางยืดในแต่ละอริยาบทเพื่อบริหารกล้ามเนื้อแต่ละส่วน เป็นต้น

ประโยชน์ของการบริหารร่างกายด้วยการเสริมสร้างความแข็งแรงและความทนทานของกล้ามเนื้อ มีดังนี้

1. ช่วยเสริมสภาพของโครงสร้างร่างกาย
2. สร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและกระดูก ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ช่วยในการทรงตัวได้ดี ป้องกันการหกล้มของพระสงฆ์สูงอายุ
4. ป้องกันและบรรเทาอาการปวดเข่า ปวดหลัง และปวดเมื่อยกล้ามเนื้อตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
5. ป้องกันโรคกระดูกบาง โรคกระดูกพรุน โรคข้อเข่าเสื่อมและข้อติด ฯลฯ
6. ช่วยลดไขมันในร่างกาย ส่งผลต่อการลดภาวะเสี่ยงของโรคเรื้อรัง เช่น โรคความดันโลหิตสูง

เบาหวาน ภาวะของไขมัน ไตรกลีเซอไรด์ในเลือดสูง และโรคข้อเรื้อรัง มีอาการดีขึ้น เป็นต้น

ด้านที่ 3 การสร้างความอ่อนตัวของกล้ามเนื้อและข้อต่อ การสร้างความอ่อนตัวของกล้ามเนื้อและข้อต่อเป็นการประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อ เอ็น ฟังซีด และข้อต่อต่าง ๆ ที่มีความยืดหยุ่นในขณะทำงาน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นความสามารถในการเหยียดตัวของข้อต่อส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในขณะทำงาน เช่น ก้มตัวใช้มือแตะพื้นโดยงอเข่า การแอ่นตัวใช้มือแตะขาพับได้โดยไม่งอเข่า เป็นต้น

ประโยชน์ของการบริหารร่างกายแบบสร้างความอ่อนตัวของกล้ามเนื้อและข้อต่อ

1. การเคลื่อนไหวของร่างกายในแต่ละอริยาบทมีความสะดวก คล่องตัว ใช้แรงน้อย
2. ป้องกันและบรรเทาอาการปวดหลัง ปวดเข่า ปวดตามข้อ ข้อติด รวมทั้งอาการยึดเกร็งของกล้ามเนื้อและอาการปวดเมื่อยตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
3. ช่วยให้การไหลเวียนเลือดไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดีขึ้น
4. ช่วยกระตุ้นให้กล้ามเนื้อพร้อมที่จะออกกำลังกายหนัก ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
5. ทำให้ร่างกายรู้สึกผ่อนคลายทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจมากยิ่งขึ้น
6. ช่วยป้องกันการหกล้มในพระสูงอายุซึ่งกล้ามเนื้อมักจะยึดและขาดความอ่อนตัว

ซึ่งสอดคล้องกับ สุขใจ พินิจศักดิ์พัฒนา (2554) กล่าวว่าไว้ว่าการบริหารร่างกายเพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ป้องกันการเกิดโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง เส้นเลือดหัวใจอุดตัน ไขมันในเลือดสูง และโรคอ้วน เป็นต้น การบริหารร่างกายเป็นการเสริมสร้างสมรรถภาพหัวใจและหลอดเลือด หรือที่เรียกว่าการบริการร่างกายแบบแอโรบิก ลักษณะของการบริหารชนิดนี้ คือ มีการเคลื่อนไหว แขน ขา รวมถึงลำตัวอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยไม่จำเป็นต้องหมายถึง การเต้นแอโรบิกดังเช่นประชาชนทั่วไปนิยม แต่ไม่สามารถปฏิบัติได้ในพระสงฆ์เนื่องจากไม่เหมาะสมกับสมณเพศ

อาจกล่าวได้ว่า ทั้งการบิณฑบาต การกวาดลานวัด และการเดินจงกรม ล้วนแล้วแต่เป็นแนวทางการบริหารชั้นดีสำหรับพระสงฆ์ ที่ยังผลให้เกิดความแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังเกื้อหนุนต่อการเจริญวิปัสสนาปัญญา เพื่อถึงความบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกองทุกข์สิ้นเชิงอย่างแท้จริง การบริหารชั้นดีด้วยการยืดเหยียดกล้ามเนื้อ สำหรับพระภิกษุสงฆ์มีประโยชน์ต่อการเพิ่มความอ่อนตัว และความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ และข้อต่อ สามารถประสานการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยลดความเจ็บปวดและการยึดเกร็งของกล้ามเนื้อ ส่งผลให้สมรรถภาพทางกายดีขึ้น รวมทั้งช่วยให้ร่างกายและจิตใจได้รับการผ่อนคลายมากขึ้นด้วย

การดูแลด้านจิตใจ

ส่วนของสุขภาพทางจิตใจที่พระธรรมวินัยช่วยให้เกิดสุขภาวะได้หลายประการ เช่น ธรรมวินัย เรื่อง ปาณาติปาตา เวรมณีสิกขาปทัง สมาธิยามิ และอทินนาทานา เวรมณีสิกขาปทัง สมาธิยามิ (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2539) ช่วยให้เราไม่เบียดเบียนทั้งตนเองบุคคลอื่น รวมทั้งสัตว์ และสิ่งแวดล้อม การที่บุคคลรู้จัก โลภะ โทสะ โมหะ ทำให้ไม่เบียดเบียนตนเองการเจริญธรรมตามพระพุทธรูป ช่วยให้อารมณ์สงบ ใจเย็น ไม่เครียด โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาหลักพระธรรมตามพระพุทธรูป ช่วยให้อารมณ์สงบ ใจเย็น ไม่เครียด โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาหลักพระธรรมวินัยมีความเข้าใจข้อธรรมต่าง ๆ ช่วยให้รู้และเข้าใจตนเอง และคนอื่น ๆ ยอมรับและจัดการเกี่ยวกับปัญหาชีวิตได้อย่างเหมาะสม

การที่พระภิกษุสงฆ์มีสุขภาพที่ดีจะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค เนื่องจากสังคมไทยปกติมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานหลัก โดยมีพระธรรมวินัยสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน จึงไม่เป็นการยากที่จะทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้เห็นความสำคัญ และปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพียงแต่นักวิชาการยังไม่ได้หยิบยกชูประเด็นนี้ขึ้นมาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนำพระธรรมวินัยมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค เนื่องมาจากนักวิชาการขาดการศึกษาให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยถูกปิดกั้นด้วยความเข้าใจผิดว่า “พระธรรมวินัยเป็นเรื่องของพระภิกษุ” ไม่ใช่เรื่องของฆราวาส

สรุป

ปัญหาด้านสุขภาพของพระสงฆ์มีแนวโน้มมากขึ้น พระสงฆ์ส่วนใหญ่อาพาธด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง พบว่าพระสงฆ์ป่วยมากที่สุดด้วยโรคไขมันในเลือดสูง, โรคความดันโลหิต, โรคเบาหวาน, โรคไตวายเรื้อรัง, โรคเข้าเสื่อม การดูแลรักษาและการฟื้นฟูพระภิกษุอาพาธด้วยโรคเรื้อรังมีค่าใช้จ่ายมาก ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยสาเหตุหลักคือ 1) พระสงฆ์ขาดความรู้ในการรักษาสุขภาพ 2) พฤติกรรมการบริโภคของพระสงฆ์ 3) พระสงฆ์ไม่ออกกำลังกาย พระสงฆ์จึงควรมีความรู้ด้านสุขภาพ การดูแลตนเอง การฉันอาหาร และการรักษาสุขภาพ การมีกิจกรรมทางกายสภาพแวดล้อมและการพักผ่อนอย่างเหมาะสม การฝึกพัฒนาจิตและปัญญา เพื่อสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. ข้อมูลผู้สูงอายุทั่วไป. ค้นเมื่อ 23 เมษายน 2566. จาก <https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/1159>.
- โกนิญฐ์ ศรีทอง และคณะ. (2564). สถานการณ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(5), 1793-1804.
- ประชาชาติธุรกิจ. (5 มีนาคม 2566). พระสงฆ์เสี่ยงเบาหวาน-ความดัน-หัวใจ กรมอนามัยแนะถวายอาหารสุขภาพ ช่วยพระลดโรค. ค้นเมื่อ 23 เมษายน 2566. จาก <https://www.prachachat.net/general/news-1221924>.
- พัชรินทร์ มณีพงศ์ และคณะ. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมสุขภาพ 3อ.2ส. ของประชาชนจังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุพรรณบุรี, 4(1), 84-93.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). พระวินัยปิฎก เล่มที่ 2 มหาวิภังค์ ทุติยภาค และอรรถกถา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- โรงพยาบาลสงฆ์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2564). แนวทางเวชปฏิบัติการเคลื่อนไหวร่างกาย การออกกำลังกายในพระสงฆ์. กรุงเทพฯ: บริษัท สันทนาการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (สช.). ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560. นนทบุรี: บริษัท โอ.เอส. พรีเมียม เฮาส์ จำกัด.

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา : แนวทางการจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Religious Places in Buddhism : Guidelines for Managing Cultural Tourism Resources

¹ศักดา ชัยโชติประเสริฐ,² ศุภฤกษ์ รีรอ, ³ศิริวัณ วังศุยทธนนท์ และ ⁴ภาสกร ดอกจันทร์

¹Sakda Chaichotprasert, ²Supalaek Reero, ³Siwat wongyutthanon
and ⁴Phasakorn Dokchan

¹²³⁴มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย

¹²³⁴Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: arteeball@gmail.com

¹Tel. 098-954-4991

Received September 2, 2024; Revised December 22, 2024; Accepted December 25, 2024

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมเป็นผลรวมของสิ่งดีงามที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งเกิดจากการสั่งสมต่อยอดและพัฒนาร่วมกันของคนในสังคม เป็นสิ่งสะท้อนอัตลักษณ์และบ่งบอกความเป็นไทย เช่น สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา วิถีชีวิต ภูมิปัญญา เป็นต้น สังคมไทยเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสมตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน นับเป็นจุดเด่นและเป็นโอกาสของการพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ถูกต้อง แนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดงามเหล่านี้จำเป็นต้องมีการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้วัฒนธรรมอันเป็นมรดกที่ล้ำค่าอยู่กับประเทศไทยสืบไป

คำสำคัญ: ศาสนสถาน, ทรัพยากร, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

Culture was the sum of good things in society, which were the result of the accumulation, development and joint development of people in society. It reflected the identity and indicates Thainess such as architecture, customs, traditions, religion, lifestyle, wisdom, etc. Thai society was a society that accepted cultural diversity and had been able to apply it harmoniously and appropriately from the past to the present. It was a highlight and an opportunity for the development of the country in the right direction. The management of cultural tourism resources by preserving and sustaining these beautiful cultures requires proper management from all relevant parties so that this valuable cultural heritage would remain with Thailand forever.

Keywords: Religious Places, Resource, Cultural Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ประสบการณ์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทำให้มนุษย์รู้จักเป้าหมายในการใช้ชีวิต เป็นแรงผลักดันที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น (ชัยพล ทรงสุนทรวงศ์, 2565) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย การทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากร ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน 2 ประเภท คือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี (ราณี อีสัยกุล, 2557) เนื่องจากศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ถือว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่ง เพราะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในชุมชน ด้วยเพราะศาสนสถานในพระพุทธศาสนาบางวัดที่ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน ทั้งยังเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ คือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นศูนย์กลางสังคมของพุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมประเพณีในพระพุทธศาสนา เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณ พระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบ ไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพุทธศาสนาซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และสถูป (พระครูสันติธรรมมาภิจิต (บุญชัย สนติกโร), 2557) ดังนั้นแนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในศาสนสถานในพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน ให้มีระเบียบเรียบร้อย และปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา หมายถึง วัดเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ คือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้าง อื่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณรเป็นศูนย์กลางสังคมของพุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมประเพณีในพระพุทธศาสนา เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณ พระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบ ไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพุทธศาสนา ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือ เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้แก่สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์วิหารเจดีย์และสถูป เป็นต้น (วสันต์ ชีวะสารณ์, 2552) ศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ศาสนสถาน ดังกล่าวยังมีความสำคัญในแง่เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อของคนในช่วงเวลาของการสร้างศาสนสถาน ด้วยนักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษา เพื่อเป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคนไทยได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานที่กำลังข้างต้น แต่ละประเภทก็จะมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมได้อย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะแสดงสถาปัตยกรรมการออกแบบตามแบบแผน สกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูป แสดงภาพจิตรกรรม ภาพจิตกรรมที่ปรากฏในพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงจะแสดงอดีตพุทธ ประวัติพระพุทธเจ้าและชาดก ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ในแต่ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน

ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้นักท่องเที่ยวเข้ามาทัศนศึกษาจะเข้าใจสังคมไทยได้ดี (นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ, 2553)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมาความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2556) โดยมีจุดมุ่งหมายหรือแรงจูงใจเพื่อชมร่วมกิจกรรมศึกษาหรือเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปะแขนงต่าง ๆ มรดก ภูมิปัญญา หรือเทศกาลประเพณีของท้องถิ่นเพื่อความเพลิดเพลิน หรือเพิ่มพูนทักษะส่วนบุคคลที่อาจแตกต่างกันไปแต่ละคนและแต่ละสถานที่ที่เยี่ยมชม ตามความสนใจของแต่ละบุคคล (ราณี อธิชัยกุล, 2557) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยว มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดความสมดุลต่อการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ดลฤทัย โกววรรณกุล, 2556) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ (ราณี อธิชัยกุล, 2557; ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2565)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน

1.1 โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ โดยอายุ ลักษณะแห่งการก่อสร้าง หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ทั้งนี้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย เช่น พระราชวัง เมืองเก่ากำแพงเมืองสุสาน ปราสาท

1.2 โบราณวัตถุ หมายถึง สสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ทั้งสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ซากมนุษย์ จากสัตว์ อายุหรือลักษณะแห่งการประดิษฐ์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี เช่น ซากมนุษย์ ซากสัตว์ ภาพเขียนงานศิลปะ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับโบราณ ศิลปจารึก พระพุทธรูป

1.3 ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ที่แสดงถึงลัทธิความเชื่อความศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา รวมถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ ศาสนสถานเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและจริยธรรม จึงเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปเยี่ยมชมและสักการะ เพื่อให้เกิดความสงบทางจิตใจ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาเมธีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของไทยเป็นศาสนสถานที่สำคัญและมีชื่อเสียง ที่สุดของประเทศไทย เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา การแต่งกาย การละเล่น ดนตรี อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม รวมทั้งกิจกรรมที่ชุมชนหรือสังคมสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่กำหนด เช่น งานเทศกาล ประเพณี นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทาง ศิลปวัฒนธรรมประเพณี แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 วัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1.1 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม และกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ การทำบุญตักบาตร ทำบุญเลี้ยงพระการบวช วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในท้องถิ่น เช่น งานตักบาตรเทโว จังหวัดอุทัยธานี งานสารทเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

2.1.2 วัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อ มักเกี่ยวพันกับความเชื่อตามธรรมชาติ ยากที่จะอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์นั้น จึงยกให้เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติและเมื่อเวลาผ่านไปนาน จึงกลายเป็นความเชื่อที่ต้องมีพิธีกรรมทำกันอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร และจังหวัดร้อยเอ็ด ประเพณีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม เป็นต้น

2.1.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง จนเป็นที่ยอมรับทั่วไปในชุมชน มักเกี่ยวกับความรื่นเริง เบิกบานใจ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

2.2 ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ทางสุนทรียะทุกรูปแบบด้วยการแสดงออกทางสื่อเพื่อส่งทอดความรู้สึกและอารมณ์อย่างมีจุดมุ่งหมาย ด้วยทักษะ เทคนิค และวิธีการอันประณีตผลงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์มีหลายประเภท ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมนาฏศิลป์ ดนตรี งานหัตถกรรม

2.3 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ได้แก่ การชมบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เช่น การเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ชมและเลือกซื้อผ้าของชาวกะเหรี่ยงที่ทอด้วยมือ เป็นต้น

วิเคราะห์แนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องพยายามควบคุมผลกระทบทางลบให้น้อยที่สุด การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนั้น เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวผู้ประกอบการ รัฐบาล นักวิชาการ นักอนุรักษ์ รวมถึงนักท่องเที่ยว จะต้องร่วมมือกันใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่จำกัดอย่างรอบคอบ เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีหลายประเภท ในบทความนี้จะขอกล่าวถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในเขตศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ดังนี้ (มงคล ไชยภักดี และวิลยา ไชยภักดี, 2552; สิ้นชัย กระบวนแสง, 2553; ดลฤทัย โกวรรธนะกุล, 2556; ราณี อธิชัยกุล, 2557; ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2565)

1. แนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน โดยทั่วไปแล้วศาสนสถานไม่ได้มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งศาสนสถานที่มีศักยภาพมักมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวอยากเข้ามาเยี่ยมชม เช่น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมทั้งดงาม งานตกแต่งภายนอกและภายในที่ประณีต มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและสุนทรียภาพ มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของชาติ ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและบุคคล นอกจากนี้นักท่องเที่ยวอาจให้ความสำคัญกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวัตถุมงคล ที่มีผู้นิยมไปกราบไหว้ขอพร การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน มีแนวทางในการจัดการ ดังนี้

1.1 การให้ชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนที่อยู่แวดล้อมศาสนสถานเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรม มลภาวะ ความแออัด อีกทั้งคนในชุมชนยังเป็น ผู้ดูแลอุปถัมภ์ประกอบศาสนกิจ มีความผูกพันกับศาสนสถานมาก่อน นอกจากคนในชุมชนแล้ว ภาครัฐและเอกชน ที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดก็อาจได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน การจัดการให้ชุมชนมีส่วนร่วมอาจทำได้ ดังนี้

1.1.1 สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา การพัฒนาให้ข้อเสนอแนะ ให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนในการวางแผนและรับรู้ทั้งในระยะวางแผนและระยะดำเนินการ

1.1.2 สิทธิของคนในชุมชนและศาสนิกชน สิทธิในการประกอบศาสนกิจทุกชนิดตามประเพณีหรือตามความเชื่อ ต้องสามารถปฏิบัติได้ตามปกติโดยไม่ถูกละเมิดสิทธิเพราะการท่องเที่ยวรวมทั้งการรักษาความสงบ ไม่ปฏิบัติตนให้ขัดกับวัฒนธรรมของชุมชนและต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานที่ สิ่งเหล่านี้ต้องได้รับความคุ้มครองโดยออกเป็นระเบียบข้อปฏิบัติ

1.2 การจัดการด้านข้อมูล ศูนย์ข้อมูลเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถหาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นได้ทั้งประวัติ ผลงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในศาสนสถานนั้น ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบซึ่งอาจจัดรวมอยู่ในอาคารเดียว ควรมีแนวทางการจัดการ ดังนี้

1.2.1 จัดทำป้ายแนะนำสถานที่ เป็นป้ายที่นักท่องเที่ยวจะได้พบเมื่อไปถึงสถานที่นั้นสิ่งที่แนะนำควรเป็นประวัติโดยย่อของสถานที่และแผนผัง รวมทั้งข้อห้ามต่างๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าชม

1.2.2 จัดทำคู่มือนำชม คู่มือนำชมควรมีรายละเอียดเชิงประวัติพอสมควร บอกถึงความสำคัญ สิ่งน่าสนใจที่นักท่องเที่ยวควรชม ควรมีแผนผังของสถานที่ และตำแหน่งของสิ่งที่น่าสนใจลงในแผนผัง รวมทั้งภาพถ่ายที่สำคัญตามสมควร

1.3 การจัดการด้านภูมิทัศน์ เมื่อสถาปนิกออกแบบสร้างศาสนสถานขึ้นมา มักจะคำนึงถึง ภูมิทัศน์ในภาพรวมไว้ด้วย รวมทั้งการวางตำแหน่งตัวอาคารต่าง ๆ ให้ประสานประโยชน์ได้อย่างกลมกลืนแต่เนื่องจากการดูแลรักษาหมู่อาคารที่มีความสำคัญรวมทั้งภูมิทัศน์ที่ผู้ออกแบบได้จัดทำไว้ เป็นเรื่องนอกเหนือความสามารถของคณะสงฆ์ ศิษย์วัด และศาสนิกชน ในเวลาต่อมาจึงถูกรุกล้ำ ดัดแปลง รื้อถอนหรือต่อเติมจนเสียคุณค่า ซึ่งมักพบเสมอในศาสนสถานเกือบทุกแห่ง ควรมีแนวทางการจัดการ ดังนี้

1.3.1 จัดทำให้กลับสู่รูปแบบเดิม การจัดการในลักษณะนี้จำเป็นต้องศึกษาแนวคิดค่านิยม และลักษณะของกลุ่มอาคารที่ผู้ออกแบบเดิมได้ทำไว้ การทำให้กลับสู่รูปแบบเดิมอาจต้องรื้อถอนโยกย้ายสิ่งแปลกปลอมที่มีผู้สร้างเพิ่มเติมทำขึ้นออกไป หรือเพิ่มเติมในกรณีถูกทำลายหรือชำรุด

1.3.2 จัดทำให้พื้นที่มีความร่มรื่น เป็นการลดพื้นที่แข็งกระด้าง เช่น ลานซีเมนต์ ซึ่งนิยมทำขึ้นในสมัยหลัง ๆ เพียงเพราะต้องการทำความสะอาดหรือดูแลสถานที่ได้ง่าย โดยรื้อและปลูกหญ้าที่เหมาะสมกับพื้นที่ ทำทางเดิน ปลูกไม้ประดับที่เป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่มีความสูงไม่มากนัก พันธุ์ไม้ที่ปลูกและตำแหน่งที่ปลูกควรออกแบบและจัดทำโดยผู้มีความรู้ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่และมีความสวยงาม

1.4 การบริการพื้นฐาน ความมุ่งหมายในการสร้างศาสนสถาน คือ ต้องการให้เป็นสถานที่ใช้ประกอบศาสนกิจ เป็นสถานที่ถ่ายทอดธรรมะและความรู้ เป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ การจัดการบริการพื้นฐานจึงต้องเคารพความมุ่งหมายเดิมด้วย ขณะเดียวกันศาสนสถานก็มีพื้นที่จำกัดในการรองรับผู้เข้าชมและยานพาหนะ ควรมีแนวทางการจัดการ ดังนี้

1.4.1 สถานที่จอดรถยนต์ ศาสนสถานส่วนใหญ่มีสถานที่จำกัด มีพื้นที่ใช้งานเป็นสัดส่วนตามที่ได้ออกแบบไว้ในการก่อสร้างครั้งแรก สถานที่จอดรถยนต์จึงเป็นปัญหาสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยานพาหนะยังเพิ่มมลภาวะให้กับศาสนสถาน ทำลายความสงบ สร้างความแออัดเกิดความสั่นสะเทือน เป็นอันตรายต่อศาสนสถาน ควรจัดสถานที่จอดรถยนต์ไว้นอกพื้นที่ศาสนสถานให้นักท่องเที่ยวเดินเท้าจากที่จอดรถไปยังศาสนสถาน ทำให้มีโอกาสใกล้ชิดวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ และมีโอกาสอุดหนุนสินค้าสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ด้วย

1.4.2 การจัดศูนย์บริการของแหล่งท่องเที่ยว อาจจัดให้อยู่ใกล้พื้นที่จอดรถยนต์ เพื่อให้บริการด้านความรู้เกี่ยวกับศาสนสถานและวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ควรมีที่ขายของที่ระลึกและสิ่งของจำเป็น มีที่นั่งพัก ห้องสุขา และจุดรวบรวมของหาย เป็นต้น

1.4.3 การรักษาความสะอาด เป็นการจัดการทั้งภายในและภายนอกศาสนสถานให้มีความสะอาด สวยงามเหมาะสมกับสถานที่ ลานดินควรปลูกหญ้าและดูแลสม่ำเสมอ ต้นไม้ที่ปลูกเพื่อให้ร่มเงาหรือเพื่อความสวยงาม ต้องดูแลตัดแต่งไม่ให้เกิดอันตรายต่อศาสนสถาน จัดให้มีที่นั่งพัก และถังขยะในตำแหน่งที่เหมาะสม

1.4.4 ทำเรือ ในกรณีที่ศาสนสถานสามารถเดินทางไปโดยทางเรือได้ ควรปรับปรุงศาลาท่าน้ำหรือสร้างท่าเทียบเรือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกและปลอดภัยในการขึ้นลง รวมทั้งจัดพื้นที่จอดเรือเพื่อลดความแออัดของท่าเทียบเรือด้วย

1.5 ความปลอดภัย แบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และความปลอดภัยของศาสนสถาน ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กันไปอย่างกลมกลืน อย่าให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้บรรยากาศของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสูญเสียไป ควรมีแนวทางการจัดการ ดังนี้

1.5.1 ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาที่นักท่องเที่ยวกังวลมากที่สุด คือความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม แนวทางในการจัดการมีดังนี้

1) จัดผู้ดูแลสถานที่ มีการเดินเท้าตรวจสอบสถานที่สม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวเข้ามา มากหรือน้อย เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว

2) การเอาเปรียบในการซื้อขาย การขายสินค้าในราคาแพงเกินความเป็นจริงการไม่ติดราคาที่สินค้า การนำสินค้าคุณภาพดต่ำมาสับเปลี่ยนภายหลังจากที่ได้ตกลงซื้อขายกันแล้ว การชักชวนเชิงข่มขู่ขายสินค้า เป็นความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่ต้องมีการจัดการที่เข้มงวดตามมาตรการทางกฎหมาย

3) การแนะนำนักท่องเที่ยว การเข้าพื้นที่ศาสนสถานของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนาแตกต่างกับคนในท้องถิ่น ควรมีการแนะนำการปฏิบัติตัวไว้เบเอศสนำชม มีป้ายแนะนำ และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

4) บริการเก็บรักษาสสิ่งของ กรณีที่นักท่องเที่ยวหลงลืม หรือทำของตกหล่นเพื่อให้สามารถติดตามของที่หายได้ ควรจัดไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

5) การจัดการสัตว์เลื้อยในศาสนสถาน โดยทั่วไปศาสนสถานสำคัญจะไม่ปล่อยให้สุนัขหรือแมวเข้ามาเดินพ่นพ้าน ไม่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในศาสนสถาน วัดที่มีการเลี้ยงสัตว์ ควรจัดโซนนิ่งให้สัตว์อยู่ในพื้นที่ที่กำหนด ไม่ให้ออกมาเดินสร้างความรำคาญหรือทำอันตรายแก่นักท่องเที่ยว

1.5.2 ความปลอดภัยของศาสนสถาน ศาสนสถานทุกแห่งมีอายุยาวนาน มีชนชั้นปกครอง บวรณปฏิสังขรณ์ รวมทั้งอุทิศสิ่งของถวายเป็นพุทธบูชา ผลงานและสิ่งของเหล่านี้จึงควรมีความปลอดภัยจากความเสียหาย ทั้งเรื่องการขำรุด สูญหาย การสัมผัสกับมลภาวะต่าง ๆ แนวทางการจัดการ มีดังนี้

1) จัดทำบัญชีทรัพย์สิน ภายในอาคารที่เปิดให้เข้าชมควรทำบัญชีทรัพย์สิน มีรายละเอียดรูปพรรณและวัสดุที่ใช้ทำมีการตรวจสอบสม่ำเสมอตามข้อกำหนด

2) จัดผู้ดูแลสถานที่ อาจจัดให้มีผู้ดูแลประจำสถานที่ซึ่งมีความรู้ในการนำชมสถานที่แห่งนั้นด้วย

3) ควบคุมไม่ให้ตัวอาคารถูกใช้เกินกำลัง เป็นการควบคุมไม่ให้ศาสนสถานชำรุดทรุดโทรม เช่น มีนักท่องเที่ยวเข้าชมแต่ละครั้งจำนวนมากเกินไป ทำให้อาคารชำรุดได้ง่าย ทั้งยังเกิดความ

แออัดทำให้มีการรูกล้ำสถานที่ซึ่งจัดเฉพาะในการประกอบศาสนกิจ จึงควรควบคุมด้วยการจำกัดจำนวนผู้ที่เข้าชมแต่ละครั้งให้เหมาะสม

4) ควบคุมผลกระทบที่เกิดจากนักท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากการกระทำที่ขาดความรับผิดชอบ ความศรัทธา ขาดจิตสำนึกที่ดี เช่น ปีนป่าย ขูดขีด กะเทาะลวดลายต่างๆ หยิบฉวยสิ่งของไปเป็นสมบัติของตน ควรตรวจตรา ควบคุมด้วยกล้องวงจรปิด มีค่าเตือนและใช้มาตรการทางกฎหมาย

5) การควบคุมสัตว์ปีก เช่น นกพิราบไม่ให้เข้ามาถ่ายมูลลงศาสนสถานด้วยการติดตั้ง ตาข่าย ตะแกรง ซึ่งเอ็นหรือแนวเส้นลวดป้องกันการเกาะของนก การใช้การบูร พิมเสน ลูกเหม็นวางบริเวณที่นกชอบเกาะ เพื่อใช้กลิ่นขับไล่ นก การใช้อุปกรณ์คล้ายใบพัดหมุนด้วยมอเตอร์ติดบนหลังคาเพื่อรบกวนการเกาะของนก

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน เป็นศูนย์รวมจิตใจและมีอิทธิพลต่อผู้ศรัทธา การกระทำที่ไม่เหมาะสมในเขตศาสนสถาน จะทำให้เกิดปัญหาแก่ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ หลายประเทศจึงจัดการศาสนสถานด้วยการให้นักท่องเที่ยวเดินจากจุดจอดรถเข้าไปยังศาสนสถาน ห้ามใช้เครื่องขยายเสียงในเขตศาสนสถาน ห้ามขายสินค้าทุกชนิดในเขตที่กำหนดเพื่อลดความแออัด

สรุป

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความหมายและสาระครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปะหัตถกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ศาสนา รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ ภาษาและวรรณกรรม วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร ประเพณี เทศกาลต่าง ๆ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในที่นี้ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในศาสนสถาน ซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยอยู่มากมาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงคนในชุมชนควรศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือนำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ดีเพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคงอยู่ และสร้างประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อประเทศอย่างยั่งยืน ควรจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวตามแนวทางการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เป็นมรดกแก่คนรุ่นหลัง ซึ่งการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น เจ้าของทรัพยากร ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงนักท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือกันใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างรอบคอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2556). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2565). *การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและโรงแรมอย่างยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดลฤทัย โกวรรณะกุล. (2556). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. ขอนแก่น: ฝ่ายวิชาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักนวัตกรรมการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ. (2553). *ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

- พระครูสันติธรรมภาณี (บุญชัย สุนติกโร). (2557). ศาสนสถานแหล่งท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนา. วารสาร
วิทยาลัยนครราชสีมา. 8(1), 89-96.
- มงคล ไชยภักดี และวัลยา ไชยภักดี. (2552). แนวทางในการป้องกันการรบกวนจากนกพิราบ. (รายงานการ
วิจัย). กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ราณี อธิชัยกุล. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง. นนทบุรี: ฝ่ายตำรา สำนักวิชาการมหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
- วสันต์ ชีวะสาธน์. (2552). ศาสนสถานในพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สินชัย กระบวนแสง. (2553). การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัย-ธรรมาธิราช.

หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนาเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม สู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

Good Governance Principles in Buddhism for Corporate Social Responsibility to Sustainable Balanced Development

¹ศุภิดา สากระจาย,²อัยยวรรณ ขอบใจ, ³รัตนกร ดอนปัน,
⁴จารุวรรณ ดาสูงเนิน, ⁵สุคนธ์ทิพย์ ศรีใจวงศ์ และ ⁶ธณัฐา โรจนตรกุล
¹Supaphida Sakajai, ²Attayawan Khobjai, ³Rattanakorn Donpan,
⁴Jaruwan Dasungnoen, ⁵Sukhonthip Srijaiwong and ⁶Tanastha Rojanatrakul

¹²³⁴⁵⁶มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย

¹²³⁴⁵⁶Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: aouy15@hotmail.com

¹Tel. 061-309-6705

Received August 20, 2024; Revised December 22, 2024; Accepted December 25, 2024

บทคัดย่อ

การนำหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง ดีงาม มั่นคง จะทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบโดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์กร เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กรเป็นการสร้างสำนึกที่ดีในการบริหารงานและการทำงานในองค์กร จัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนต่อไป

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, ความรับผิดชอบต่อสังคม, การพัฒนาที่สมดุล

Abstract

The application of the principles of good governance in Buddhism, which were based on the foundation of correctness, goodness, and stability, would enable the organization to increase its administrative efficiency. It was also a mechanism for monitoring and inspection, with the participation of the public or external organizations. This was to prevent damage to the organization's administration because creating good governance in the organization was creating a good sense of administration and work in the organization, organizing a system that supported the practice of good sense, whether in terms of efficient administration, no waste, monitoring corruption, transparency, taking into account those who would be affected, both the government sector, the private sector, and the public.

Keywords: Good Governance, Social Responsibility, Balanced Development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ พบว่าสถานะทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมมีความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ ผลประโยชน์ และการดำเนินชีวิต รวมทั้งการปรับตัววัฒนธรรมขององค์กรภาครัฐใหม่เพราะระบบราชการที่แข็งตัวเกินไปทำให้ไม่มีประสิทธิภาพและขาดความชอบธรรม กฎเกณฑ์เข้มงวด ช่องทางการสื่อสารขาดตอน ซึ่งรัฐไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ถูกต้องทำให้เกิดความขัดแย้ง (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2564) หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี เพราะมีการปรับวิธีคิด วิธีการบริหาร ราชการ ของประเทศไทยใหม่ทั้งระบบ โดยกำหนดเจตนารมณ์ของแผ่นดินขึ้นมาเพื่อทุกคนทุกฝ่ายในประเทศ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหา พัฒนานำพาแผ่นดินนี้ไปสู่ความมั่นคง ความสงบ สันติสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและก้าวไกล ดังพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" (แสงชัย อภิชาติธนพัฒน์, 2559) แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นหลักธรรมาภิบาล ก็คือ หลักการปกครอง หลักการบริหาร จัดการโดยธรรม คือ หลักพื้นฐานแห่งเบญจศีล เบญจธรรม ข้อวัตรปฏิบัติปฏิบัติชอบหรือเป็นหลักการบริหารจัดการและเป็นการรอบเพื่อการอยู่ร่วมกันของคน ในสังคมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 266-267 : 212-213) ซึ่งหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา คือ หลักเบญจศีล หลักสุจริต 3 หลักทศ 6 หลัก อปทานิยธรรม 7 หลักเบญจธรรม และหลักโศกวิภาค ซึ่งหลักธรรมที่สามารถนำไปเป็นปฏิบัติได้โดยไม่ต้องตีความหรือไปกำหนดแนวปฏิบัติเพิ่มเติมให้ยุ่งยาก ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริม สืบเนื่องสัมพันธ์กันกับ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ที่ผู้ปกครอง ผู้บริหารองค์กรพึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุ ความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี (พระราชญาณวิสิฐ (เฉลิมชัย ชยมงคล), 2548) ดังนั้นการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักต่อความรับผิดชอบทางสังคม เพื่อนำสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องค้นหาวิถีทางในการพัฒนาสังคมด้วยการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวมาแล้วนั้น เพื่อเอื้ออำนวยให้ทุกภาคส่วนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปรองดอง และประสานความร่วมมือเพื่อก่อให้เกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะที่สามารถตอบสนองต่อทุกฝ่ายๆ ได้อย่างน่าพอใจอย่างยั่งยืนต่อไป

หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา

ธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ให้ความสนใจ และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 การสำคัญที่สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกและความต้องการของสาธารณะชน และสาธารณะชนก็มีความคาดหวังให้ทุกภาคส่วนมีการปฏิบัติอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียงแต่กระแสนิยมเท่านั้น ด้วยผลลัพธ์ของการดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาลจะนำมาซึ่งสันติสุขแห่งมวลมนุษยชาติอย่างยั่งยืน (รัชยา ภักดีจิตต์, 2557) หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ไม่ มี ขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็นมีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชน ได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (อังคณา พิมพ์ดี, 2559) การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบ 3 ส่วนของสังคมเข้าด้วยกันคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน อย่างสร้างสรรค์ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างสมดุล ซึ่งจะส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติตลอดจนมีการ

ใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนา ประเทศชาติเป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนและมีเสถียรภาพ โดยมีหลักพื้นฐาน 6 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2555) ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) กฎหมายและกฎเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในสังคม และการบังคับใช้กฎหมายมีความยุติธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ หลักความรับผิดชอบตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การตัดสินใจ กระทำการใด ๆ ต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือผู้มีส่วนได้เสียกับหน่วยงานนั้น และกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำนั้น ๆ

2. หลักคุณธรรม (Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยปรับปรุงกลไกการทำงาน ขององค์กรทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส มีกระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกา ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผย ตรงไปตรงมาตรวจสอบได้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการได้สะดวกมีระบบ ตรวจสอบที่ดีมีสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) เมื่อมีความแตกต่างในความเห็นในสังคมจะต้อง ดำเนินการหาข้อตกลงร่วมที่ดีที่สุด เป็นกลางที่สุด และเป็นความสนใจร่วมของสังคมนั้นๆ การที่จะได้มาซึ่งฉันทานุมัติร่วมกันจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และแง่มุมทางสังคมของชุมชนนั้นๆ เป็นอย่างดี รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจ ปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้ง ความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่นๆ

5. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาลดลงจนความเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความ กล้าที่จะยอมรับผลดี และเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money) การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร ที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยให้มีองค์กรหรือประชาชนมีความ ประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ใน เวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

แต่ในทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมาภิบาลนั้นสามารถแบ่งเป็น 3 หมวด คือ หมวดจริยธรรม หมวดอุดมการณ์ และ หมวดผลธรรม โดยรวมได้แก่ หลักเบญจศีล หลักสุจริต หลักทิศ หลักอภิธานิยธรรม หลักเบญจธรรม และหลักโศกวิภาค ซึ่งมีรายละเอียดโดยย่อ (พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย และคณะ, 2560) ดังนี้

1. หมวดจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักเบญจศีล และหลักสุจริต ที่เป็นหลักธรรมาภิบาล คือ

1.1 ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหาย ไม่มีจิตใจโหดร้ายทารุณที่จะก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม ไม่ทำให้เป็นที่หวาดกลัวของบุคคล สังคมหรือองค์กรอื่นๆ หรือเบียดเบียนส่งผลกระทบกันในสังคม

1.2 เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง ไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น จะต้องซื่อตรง ซื่อสัตย์ ไม่มีความละโมภโลภหลง

1.3 ไม่ประพฤติดมหมกมิดใจ ทำลายลบล้างเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน จะต้องเคารพสิทธิของกันและกัน หรือของแต่ละบุคคล ชุมชนหรือองค์กรต่างๆ

1.4 สื่อสารหรือเปิดเผยข้อมูลแบบตรงไปตรงมา มีความโปร่งใสในข้อมูล เพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงประโยชน์จากข้อมูลและข้อเท็จจริง

1.5 ไม่โลภหรือลุ่มหลงประมาทหมั่นเมา มีความเมตตา กรุณาต่อกัน และแผ่แผ่ความรักความเอื้ออาทร เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น

2. หมวดอุดมการณ์ ซึ่งประกอบด้วยหลักทศ และหลักอปริหานิยธรรม หมวดที่สะท้อนความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วม เป็นการให้คำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยไม่ปกปิดหรือละเลยปัญหาต่างๆ มีความรับผิดชอบ และมีสติความระลึกรู้ และความรู้จักทั่วพร้อม คือ การฝึกตน การรู้จักยั้งคิด รู้จักวิเคราะห์ และรู้จักตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ

3. หมวดผลธรรม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า คือ หลักเบญจธรรมและหลักโภควิภาค เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นเกณฑ์หรือกรอบการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์สุข สร้างประโยชน์เกื้อกูล มิใช่เพียงมุ่งสร้างประโยชน์สุขเพื่อตนเองอย่างเดียว แต่ต้องมุ่งสร้างประโยชน์สุขให้ได้ ถึง 3 ระดับ คือ 1) การมุ่งสร้างที่พึงหรือความมั่นคงให้แก่คนอื่นทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ 2) การได้รับประโยชน์ทั้งตัวเราและคนอื่นพร้อมๆ กันทั้งสองฝ่าย 3) การส่งเสริมเกื้อหนุนหรือบำเพ็ญโดยไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียเปรียบ

คณะผู้เขียนเห็นว่า หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา คือ เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงาน ทั้งยังเป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย เพราะช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ อาทิเช่น ข้าราชการต่างทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียร ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้แล้วยังทำให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์กรนั้นๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น องค์กรที่โปร่งใส ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน รัฐบาลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ย่อมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

ความรับผิดชอบต่อทางสังคม

ความรับผิดชอบต่อทางสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) เป็นการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับใกล้และไกล ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2564) การดำเนินกิจกรรมตามหลักความรับผิดชอบต่อทางสังคม (CSR) จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมเป็นสำคัญเพื่อก่อให้เกิดการแบ่งปันประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ อาทิเช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องตอบสนองต่อเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Ahmadu et al., 2015) โดยลักษณะสำคัญของความรับผิดชอบต่อทางสังคมมี 6 ประการ คือ

1. การทำด้วยความสมัครใจ (Voluntary) องค์กรที่จะทำจะต้องเป็นองค์กรที่ได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎหมายต่างๆ อย่างครบถ้วน และต้องจัดทำโครงการด้วยความสมัครใจโดยใช้ดุลยพินิจและตัดสินใจ โดยผู้ปกครอง รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าองค์กรสามารถกำกับดูแลตัวเองในการจัดทำความรับผิดชอบต่อทางสังคมได้อย่างอิสระ

2. การนำผลกระทบขององค์กรที่มีต่อสังคมมาให้องค์กรเป็นผู้รับผิดชอบเอง (Internalizing on Managing Externalities) ผลกระทบขององค์กรที่มีต่อทางสังคม ได้แก่ การปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ การปล่อยให้สถานที่ทำงานมีความเสี่ยงต่อปัญหาทางด้านสุขภาพและความปลอดภัยของพนักงาน เป็นต้น ซึ่งองค์กรจะต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบดังกล่าวด้วยตนเอง อาทิเช่น การหาทางป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม และเป็นการเสริมสร้างสังคมที่ยุติธรรม

3. การคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายๆ ฝ่าย (Multi Stakeholder Orientation) องค์กรจะต้องจัดทำความรับผิดชอบต่อทางสังคม โดยพิจารณาถึงการแบ่งปันประโยชน์ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจต่อกันและร่วมมือกัน อันเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่องค์กรในระยะยาว

4. การจัดความรับผิดชอบต่อทางสังคมให้อยู่ในแนวเดียวกับความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ (Alignment of Social and Economic Responsibilities) ในอดีตคนโดยทั่วไปมักคิดว่าการทำความรับผิดชอบต่อทางสังคม คือ การนำส่วนหนึ่งของผลกำไรมาใช้เพื่อทำให้สังคมได้รับประโยชน์ หรือที่มักนิยมเรียกว่า การคืนกำไรให้แกสังคม แนวคิดดังกล่าวเป็นการมองความรับผิดชอบต่อทางธุรกิจที่เข้ากันไม่ได้กับความรับผิดชอบต่อทางสังคม กล่าวคือ หากมีความรับผิดชอบต่อทางสังคมสูงขึ้น ก็ย่อมส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ (ผลกำไร) น้อยลง แต่แนวคิดความรับผิดชอบต่อทางสังคมในปัจจุบันหันมาให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อทางสังคมที่ทำให้องค์กรได้รับประโยชน์ไปพร้อมๆ กันด้วย ซึ่งก็คือ การโฆษณาที่ว่าองค์กรธุรกิจจะได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์จากการรับผิดชอบต่อทางสังคม อาทิ การผลิตรถยนต์ขนาดเล็กที่ใช้พลังงานทางเลือกประหยัด และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมได้รับประโยชน์ เป็นต้น

5. การปฏิบัติและคุณค่า (Practices and Values) หมายความว่า องค์กรดำเนินโครงการนี้เพื่อต้องการจัดการกับปัญหาสังคมบางอย่าง โดยการกระทำในกรณีนี้จะวางอยู่บนฐานของคุณค่า ที่ตนเองยึดถือบางอย่าง เช่น การยึดถือความเชื่อที่ว่า สังคมที่ดีและมีความเป็นไปได้อีกถ้าทุกคนให้ความร่วมมือ คือ สังคมที่ให้ความสำคัญกับส่วนรวม สังคมที่ยึดโยงกันด้วยความสัมพันธ์แบบชุมชน สังคมเข้มแข็ง หรือการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เป็นต้น' คุณค่าและอุดมการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้นำองค์กรธุรกิจตัดสินใจทำโครงการนี้พร้อมๆ กับชักจูงให้พนักงานเข้าร่วมในการดำเนินงาน ดังกล่าวอย่างจริงจัง

6. การข้ามพ้นการบริจาคเพื่อสังคม (Beyond Philanthropy) หมายถึง การทำความรับผิดชอบต่อทางสังคมมิใช่เพียงต้องการทำความดีตามหลักคุณธรรม แต่เป็นการทำมาความรับผิดชอบต่อทางสังคมตามข้อกำหนดของมาตรฐานระหว่างประเทศ หรือการผนวก ความรับผิดชอบต่อทางสังคมขององค์กร อาทิ การทำมาความรับผิดชอบต่อทางสังคมเพื่อประโยชน์ หรือการทำมาความรับผิดชอบต่อทางสังคม โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าต่อองค์กร

คณะผู้เขียนเห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นถึงแม้จะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรมที่ถือเป็น การใช้จ่ายที่อาจจะสิ้นเปลืองขององค์กร แต่การดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นมี ประโยชน์หลายด้าน เพราะการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ เปรียบเสมือนตัวช่วยสนับสนุนภาพพจน์ขององค์กรทำให้ผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องมีความไว้วางใจ สำหรับองค์กรแล้วประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม ได้แก่ การดึงดูดพนักงาน การสร้างชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อองค์กรและชุมชน พนักงานมีความจริงใจต่อองค์กรและหน้าที่ ลดต้นทุนและความเสี่ยงขององค์กร รวมทั้งสร้างความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำกิจกรรมเพื่อสังคมคือกุญแจสำคัญในการผลักดันให้องค์กรสามารถสร้างจุดยืนพิเศษที่ยากต่อการเลียนแบบและเป็น แรงผลักดันให้องค์กรเติบโตได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งกับสังคมรอบข้างได้อย่างดี

การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้ มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยให้เป็นการพัฒนา ที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบันและยุคต่อไปอย่างเท่าเทียมกัน (บานชื่น นักการเรือน และ เพ็ญศรี บางบอน, 2559) การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็นสังคมธรรมรัฐ มีระบบการ พัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือ

ภายนอกมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติ (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) คือ

1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

2. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูง ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพและเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

3. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศ สามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้ไป แล้วหมดได้

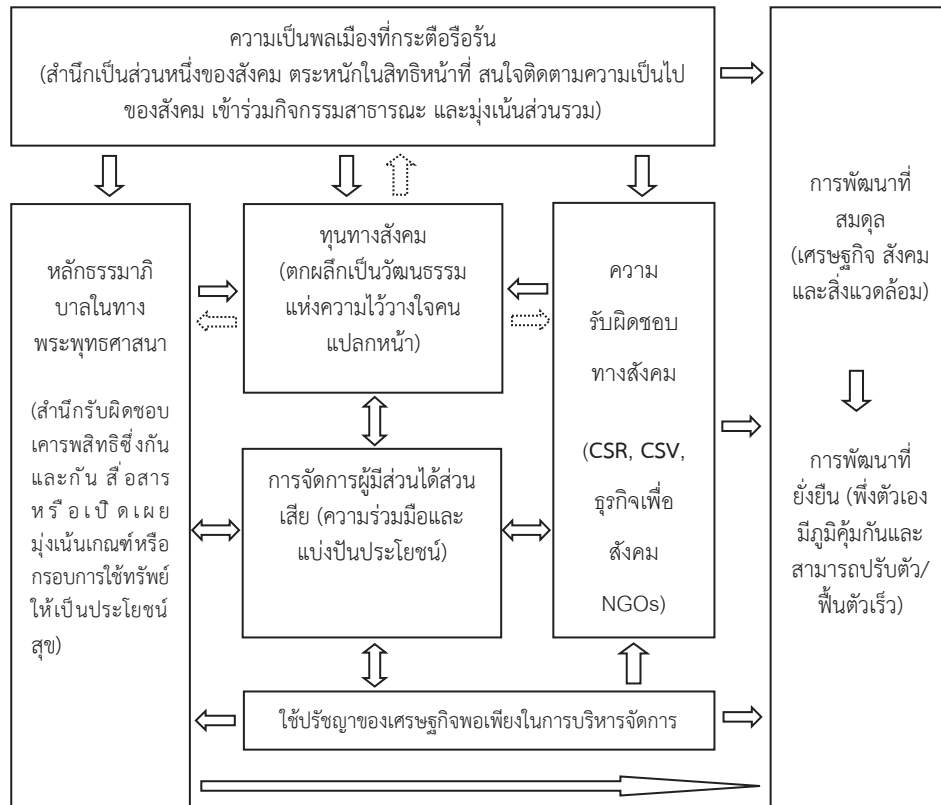
คณะผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูล กันในระหว่างมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้ทั้งสำหรับคนในรุ่นปัจจุบันและคนใน รุ่นอนาคต

วิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาเพื่อมารับผิดชอบทางสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาเพื่อมารับผิดชอบทางสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่ากระบวนการนโยบายและการจัดการสาธารณะบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา และการดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรจะเป็นไปได้เมื่ออยู่ภายในบริบทของการปกครองในระบบประชาธิปไตยเสรีภาพนิยมที่มีความเป็นสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยที่ประชาชนมีลักษณะที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น” ซึ่งมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการอบรมขัดเกลามาตั้งแต่ในสถาบันครอบครัว โรงเรียน สถานที่ทำงาน และชุมชน ดังได้กล่าวมาแล้วว่า “ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาลของภาครัฐที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากบุคคลที่มีลักษณะของความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นจะมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความห่วงใย สนใจ ติดตาม และเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ด้วยเหตุผลไม่นิยมความรุนแรง และเสียสละเพื่อส่วนรวม คุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวไม่เพียงแต่จะเอื้ออำนวยให้การเติบโตของหลักธรรมาภิบาล และการจัดทำความรับผิดชอบต่อสังคมเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดการสะสมทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นอีกด้วย

เมื่อพิจารณาเฉพาะความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) พบว่า มีความสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างให้ความสำคัญกับการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือและการแบ่งปันประโยชน์ นอกจากนี้ยังพบว่า มีปัจจัย 4 ประการ ที่เอื้ออำนวยให้ทุนทางสังคมสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคง คือ ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา และความรับผิดชอบต่อสังคม อาจกล่าวสรุปในภาพรวมอย่างไม่เกินเลยได้ว่า ธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาและความรับผิดชอบต่อสังคม ที่บูรณาการเข้ากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นฐานของความร่วมมือและแบ่งปันประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ อย่างเป็นธรรมจะก่อให้เกิดการสะสมทุนทางสังคม ซึ่งปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้รวมทั้งความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้

ต่างช่วยกันถ่วงดุลมิให้มีการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไป จนละเลยและส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาที่สมดุลดังกล่าวจะนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา เพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

จากภาพกล่าวได้ว่า หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา และความรับผิดชอบต่อสังคมต่างมีเป้าหมายสูงสุดอันเดียวกัน คือ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาสังคมให้ดีกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่เป็นธรรม ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชัน ลดความยากจนลดความเหลื่อมล้ำ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ต่างวางอยู่บนเงื่อนไขอันเดียวกัน กล่าวคือจะสามารถขยายตัวได้ดีและมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม สังคมที่มีความไว้วางใจเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม และสังคมที่ประชาชนโดยทั่วไปมีลักษณะที่เรียกว่า "ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น" ทั้งยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการสะสมทุนทางสังคม กล่าวคือ กระบวนการนโยบายและการบริหารจัดการสาธารณะที่วางอยู่บนหลักธรรมาภิบาลจะส่งผลต่อการจัดทำความรับผิดชอบต่อสังคมกันอย่างกว้างขวางและจริงจังของรัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชน จะส่งผลต่อการเพิ่มทุนทางสังคมในระดับสูงเช่นกัน อันจะเป็นกระบวนการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันประโยชน์ อย่างไรก็ตามหากมองในระดับพื้นผิวอาจพบว่า ธรรมาภิบาลของภาครัฐไม่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันประโยชน์กับภาคีต่างๆ แต่หากมองเชิงวิพากษ์ให้ครอบคลุมในระดับกว้าง โดยผ่านการวิเคราะห์ในระดับลึกซึ้ง จะพบว่าแท้จริงแล้วธรรมาภิบาลของภาครัฐมีการเชื่อมโยงกับการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแยกจากกันไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นการจัดการสาธารณะ และกระบวนการนโยบายของภาครัฐ ซึ่งต่างเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นจึงหนีไม่พ้นที่ภาครัฐจะต้องมีการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกๆ ฝ่าย เกิดการ

แบ่งปันประโยชน์และความร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลอย่างมากต่อความชอบธรรมของภาครัฐรวมทั้งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาสังคมที่สมดุลและยั่งยืน

สรุป

การใช้หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา ทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์กร เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กร เป็นการสร้างสำนึกที่ดีในการบริหารงานและการทำงานในองค์กร และจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ คือ 1) ภาครัฐ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงาน/กลไก การบริหารให้สามารถบริหารทรัพยากรของสังคมโปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีคุณภาพไปสู่ประชาชน โดยจะต้องมีการเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิถีทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐให้ทำงานโดยยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง และสามารถร่วมทำงานกับภาคประชาชนและภาคเอกชนได้อย่างราบรื่นและเป็นมิตร 2) ภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการปฏิรูปและกำหนดคติกาในหน่วยงานของภาคธุรกิจเอกชน เช่น บริษัท บริษัทห้างหุ้นส่วนฯ ให้มีกติกางานที่โปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรมต่อลูกค้าความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นและต่อสังคม รวมทั้งมีระบบติดตามตรวจสอบการให้บริการที่มีมาตรฐานเทียบเท่าระดับสากล และร่วมทำงานกับภาครัฐและภาคประชาชนได้อย่างราบรื่นและเป็นมิตรมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ 3) ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักหรือสำนึกตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลถึงระดับกลุ่ม ประชาสังคม ในเรื่องของสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและสาธารณะทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีและทำนุบำรุงรักษาให้ดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- บานชื่น นักการเรือน และ เพ็ญศรี บางบอน. (2559). การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารลิรินธรปริทรรศน์*, 17(2), 64-69.
- พระมหาไกรวรรณ ชินตติโย และคณะ. (2560). การบริหารองค์กรธุรกิจตามหลักพุทธธรรมาภิบาล. *วารสารมจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 2(1), 61-72.
- พระราชญาณวิสิฐ (เฉลิมชัย ชยมงคล). (2548). *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*. กรุงเทพฯ: ชัยมงคล-พรินต์ติ้ง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชยา ภักดีจิตต์. (2557). *ธรรมาภิบาล เพื่อการบริหารภาครัฐและภาคเอกชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2564). *ธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อทางสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2555). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- แสงชัย อภิชาติธนพัฒน์. (2559). *หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร*. ค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2567. จาก
https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8735.
- อังคณา พิมพ์ดี. (2559). *การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามระบบ
ประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม
(วิทยานิพนธ์ครุ-ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราช
ภัฏนครปฐม.
- Ahmadu, H.A., et al. (2015). Corporate Social Responsibility: A Review on Definitions, Core
Characteristics and Theoretical Perspectives. *Mediterranean Journal of Social Sciences*,
6(4), 83-95.